

”Toisia varten ja itteensä varten”

Meikkaamisen normien ja merkitysten rakentuminen haastattelupuheessa

Pro gradu -tutkielma

Etnologia

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2016

Outi Rantamäki

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Outi Rantamäki	
Työn nimi – Title ”Toisia varten ja itteensä varten”. Meikkaamisen normien ja merkitysten rakentuminen haastattelupuheessa.	
Oppiaine – Subject Etnologia	Työn laji – Level Pro gradu
Aika – Month and year Toukokuu 2016	Sivumäärä – Number of pages 69
Tiivistelmä – Abstract	
<p>Tutkielman tavoitteena on avata meikkaamisen kokemuksellisuutta ja toimijuutta sekä meikkaamisen motiiveja ja merkityksiä meikkaajien haastattelupuheen kautta. Haastatteluja käsitellen diskurssianalyysin keinoin. Meikkaamisen kannalta relevantteja aihepiirejä ovat esimerkiksi kosmetiikan historia, kauneusihanteet ja -normit, julkisen olemisen normit, pukeutuminen ja tyyli sekä luonnollisuusihanne. Näitä tarkastellen pääasiassa healthismin, eroottisen pääoman ja luonnollisuusideologian viitekehyksissä. Lisäksi painotan identiteettiä ja meikin roolia minuuden kehittämisessä ja tukemisessa. Tutkielma on aineistolähtöinen ja se keskittyy nyky-yhteiskuntaan.</p> <p>Aineisto koostuu viidestä noin tunnin mittaisesta yksilöhaastattelusta, joita analysoin diskurssianalyysin ja teemoittelun avulla. Teemoittelulla olen jakanut aineistoani luonnollisuuden, healthismin, yksityisen ja julkisen tilan sekä toimijuuden aihepiireihin. Luonnollisuus on teema, joka kehystää kaikkia aihealueita, sillä se on aineistoni perusteella meikkaamisessa yksi selkeästi vahvimista diskursseista, joihin muut diskurssit risteävät. Luonnollisuus on nykyajan kannustettu ihanne ja suurin osa haastateltavistani rakentaa meikkaajaidentiteettiään luonnollisuusdiskurssiin nojaten. Healthism-diskurssi rakentuu luonnollisuusdiskurssin varaan ja määrittää vahvasti julkista olemista, ja yksi sen tärkeimmistä sisällöistä on ”siisteyden” käsite, mikä on meikkaamisessa tärkeä motiivi. Julkinen tila vaatii tietynlaisen norminmukaisen ulkomuodon ja tätä siistiä olemusta rakentamassa mukana on vahvasti meikki. Meikillä korostetaan healthism-diskurssin mukaista terveyttä viestivää ulkomuotoa.</p> <p>Meikkaajat tekevät aktiivisesti valintoja normiston puitteissa ja näin päättävät, mitä ulkomuodollaan ja meikillään viestivät. He ovat myös tietoisia meikin viestinnällisestä puolesta. Valinnoillaan he rakentavat minuuttaan ja ansaitsevat eroottista pääomaa, joka vaikuttaa sosiaaliseen statukseen. Meikkaamisen toimijuus rakentuu näissä valinnoissa ja normien tiedostamisessa. He ottavat meikkivalinnoillaan haltuun erilaisia roolipositioita ja mukautuvat sen avulla vaihteleviin sosiaalisiin tilanteisiin. Meikki on haastattelulleni voimaantavaa, sillä he voivat sillä vaikuttaa ulkonäköönsä ja ilmaista itseään visuaalisella viestinnällä sekä ansaita sosiaalista ja eroottista pääomaa ja näin valtautua.</p>	
Asiasanat – Keywords Meikki, meikkaaminen, ulkonäkö, healthism, eroottinen pääoma, erotic capital, diskurssianalyysi, haastattelu, identiteetti, toimijuus, tyyli	
Säilytyspaikka – Depository Historian ja etnologian laitos	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	4
1.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimuskysymykset	5
1.2 Meikkaaminen: mitä se on?.....	8
2 Meikkaaminen, kauneus ja ulkonäkö tutkimuskohteena	10
2.1 Terveysideologia: healthism.....	11
2.2 Kauneus pääomana	13
2.3 Meikki minuuden performanssissa	16
3 Metodologia ja aineiston keruu	18
3.1 Aineistojen muotoutuminen	18
3.2 Diskurssianalyysi metodina.....	22
3.3 Identiteetin ja minuuden rakenteet diskurssianalysissä	25
3.4 Oma paikantuminen ja tutkimusetiikka	26
4 Ihanteena luonnollisuus, viestinä terveys	29
4.1 Luonnollisuusideologia: meikattu luonnonkauneus	29
4.2 Healthism luonnollisuusideologian vahvistajana	36
4.3 Yksityinen ja julkinen tila: kotona, töissä ja asioilla	41
4.4 Meikkaamisen toimijuus	52
5 Pohdinta.....	61
Lähdeluettelo	65
Tutkimuskirjallisuus	65
Online-lähteet	68

1 Johdanto

Lähdin pari vuotta sitten tutkimaan meikkaamista kandidaatintutkielmaani varten. Aiheen pariin minua motivoi henkilökohtainen kiinnostukseni meikkaamisen moninaisuutta kohtaan ja toisaalta halu ymmärtää sen syitä ja motiiveja meikin käyttäjien näkökulmasta sekä sitä, kuinka se mahdollisesti heijastuu suhteessa omaani. Itse olen meikannut melko aktiivisesti seitsemänneltä luokalta asti (kuudennen luokan ensikokeiluja lukuun ottamatta), eli nyt jo kahdeksattatoista vuotta, mikä on yli puolet elämästäni. Olen siis itsekin kasvanut meikkauskulttuuriin, sen sisällä, sen kuluttajaksi ja toisaalta myös feministinä sen kriittiseksi tarkkailijaksi. Asian koskiessa läheisesti itseäni olen tietysti elämäni aikana pannut merkille meikkiin liittyviä arkikeskusteluissa ja eri medioissa esiintyviä näkökulmia, ajatuksia ja asenteita, ja erityisesti olen pistänyt merkille meikin määrää koskevassa keskustelussa usein ilmenevän tuomitsevan asenteen sekä meikin motiivien tulkinnan yksioikoisuuden. Liika meikki tuntuu olevan usein jonkinnäköinen synti, johon syyllistyessään tämä onneton epäonnistuja sietääkin joutua naurunalaiseksi. *Luonnollisuus* taas on meikkipuheessa usein toistuva termi ja sitä tunnutaan paljolti pidettävän tavoiteltavana lopputuloksena kaunistautumisessa. Tarkoitukseni on tässä työssä tutkia, mitä meikkaajat itse ajattelevat meikkaamisesta ja miksi he meikkaavat. Heidän haastattelupuheensa kautta pyrin selvittämään, millaisia kulttuurisia käsityksiä ja merkityksiä meikkaamiseen nyky-Suomessa sisältyy. Haluan selvittää nimenomaan haastateltaviltani itseltään miksi he meikkaavat (tai eivät meikkaa).

Kauneus ja sen olemus on kiehtonut ihmistä läpi historian, mistä osoituksena ovat muun muassa lukuisat ihmiskauneutta pohdiskelevat runot antiikin ajoilta sekä ihmisen kaipuu koristautumiseen jo muinaisten heimokulttuurien parissa. Ihminen on yleisesti ottaen kiinnostunut myös omasta ulkonäöstään, sillä se on tärkeä viestinnällinen väline. Psykologiassa on tutkittu ihmisillä olevan sisäänrakennettu taipumus huomata kasvoja, keskittyä vahvasti toisten ihmisten kasvoihin ja etsiä niistä hienovaraisia viestejä. (Rumsey & Harcourt 2005: 1-2.) Tämän vuoksi kasvojen ulkomuodolla lienee erityinen asema kehollisessa viestimisessä. Kauneus on aina ollut tavoiteltavaa, mutta toisaalta sillä on pimeät puolensakin, kuten kateus ja ennakkoluulot esimerkiksi älyllisestä osaamisesta tai sen rajoittuneisuudesta. Niin ikään ehostamiseen suhtautuminen on ollut monijakoista, sillä siihen toisaalta kannustetaan, mutta siihen on aina liittynyt myös paheksuntaa ja kontrollointia. (Korhonen 2002: 75-76.) Tällaiset historialliset, yhteiskunnalliset ja asenteelliset seikat todennäköisesti vaikuttavat meikkaajien valintoihin ja meikkaajiin suhtautumiseen, mutta asiaa on tutkittu vähän. Tässä tutkimuksessa perehdyn asiaan tutkimushaastattelujen kautta. Haastateltavani meikkaavat kaikki säännöllisesti arjessaan. Haastattelut keskittyvät nykyaikaan, vaikkakin myös varhaisnuoruutta ja yläkouluikää 2000-

luvulla muisteltiin. Tutkimukseni luonnollisestikaan ei ole yleistettävissä kaikkiin meikkaajiin, mutta avaa meikkaamisen merkityksiä ja motiivien moninaisuutta informanttieni kokemusten kautta. Informanttijoukkoni on suhteellisen homogeeninen siinä mielessä, että he kaikki ovat valkoisia, suomalaisia nuoria cisnaisia¹, joten meikkiin liittyvät kokemukset ja merkitykset ovat todennäköisesti hyvin erilaisia esimerkiksi transsukupuolisille, rodullistetuille, iäkkäämmille, nuoruuttaan esimerkiksi 60-luvulla eläneille tai miespuolisille meikkaajille.

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimuskysymykset

Kauneus ihmetyttää ja puhututtaa ympäri maailmaa sekä historiaa, ja sitä usein tunnutaan pidettävän myös jonain absoluuttisena, biologisesti jäljitettävänä totuutena, vaikka toisaalta ”kauneus on katsojan silmässä” -tyylisiä sananlaskujakin viljellään ahkerasti. Onko kauneus siis jotain biologiaan perustuvaa vai pelkkä sosiaalinen konstruktio? Tässä tutkielmassa lähtökohtanani on, että kauneus on (ainakin pääasiassa) kulttuurisidonnainen sosiaalinen konstruktio, eli kauneuden käsittäminen rakentuu sosiaalisessa ja kulttuurisessa kanssakäymisessä. Tämä tietenkin vaikuttaa siihen, mitä pidetään kauniina ja mahdollisesti siihen, kuinka meikataan sen kautta, millaisiin asenteisiin ja ihanteisiin sosiaalisessa kanssakäymisessä opitaan. Asioiden ja ilmiöiden merkityksellistäminen ja sen myötä nimeäminen syntyvät usein pitkissä historiallisissa prosesseissa. Näissä prosesseissa merkitykset sekä vakiintuvat että muuttuvat ja hämärtyvät. (Jokinen & al. 2016: 251-252.) Aineiston tulkinnassa apuna käytän diskurssianalyysia, joka nojautuu vahvasti sosiaalisen konstruktionismin ajatukselle ja asioille annettuihin merkityksiin (Ibid. 251).

Nimenomaan meikkaamiseen esimerkiksi kokonaisvaltaisemman ”laittautumisen” sijaan tutkimusaihe rajautui alun perin pelkän fokuksinnin takia. Kandidaatintutkielmaa tehdessäni kävi ilmi, että meikkaamista itsessään ei juurikaan ole tutkittu, minkä huomasin tutkimuskirjallisuutta etsiessäni, joten etnologinen tutkimus aiheesta on mielestäni paikallaan. Huomasin myös saavani pelkästään meikkaamista käsittelevästä aineistostani hyvin paljon irti, joten aineiston riittävyden kanssa ei tullut ongelmia. Meikkaaminen liittyy läheisesti kauneuskäsityksiin, joten kauneutta käsittelevän kirjallisuuden läpikäyminen on tässä tutkielmassa perusteltua. Olen kiinnostunut aineistoni pohjalta selvittämään meikkaamisen merkityksiä ja motiiveja sekä niitä lähtökohtia, joista käsin meikkaaminen aloitetaan.

¹ ¹ Cis-etuliitteellä viitataan sukupuolikokemukseen, joka vastaa henkilölle syntymässä annettua juridista sukupuolta (ks. esim. Aultman 2014: 61-62).

Meikkiä ei siis varsinaisesti ole (ainakaan ihmistieteissä) tutkittu omana ilmiönään, vaan sisällytetään osaksi esimerkiksi pukeutumista tai naiseuden ja tyttöyden tekemistä. Pukeutumistutkimus usein sulkee sisäänsä vaatteiden lisäksi myös kampaukset ja meikin, joten pukeutumista koskevaa tutkimusta ja siinä sovellettua teoriaa olen pystynyt hyödyntämään myös meikkikulttuurin analysoimisessa. Monet säännöt ja normit ovat pukeutumisen ja meikkaamisen kohdalla samankaltaisia hienovaraisia koo- deja, joiden noudattamisella ja rikkomisella voidaan viestiä itsestään kanssaihmisille. Meikki on myös olennaisesti osana pukukoodia, tosin yleensä vain naisoletetuille² henkilöille. Meikkaamiseen liittyy paljon arvolatauksia ja hienovaraista viestintää esimerkiksi seksuaalisuudesta ja sukupuolesta.

Arkikeskustelun ja valtamedian lisäksi monet tieteellisetkin kauneutta käsittelevät artikkelit tuntuvat usein liittyvän parinvalinnan näkökulmaan. Niissä pohditaan kauneuden merkitystä parisuhdemark- kinoilla yleensä heteronormatiivisesta näkökulmasta. (Ks. esim. Widemo 1999; Guéguen 2008; Hill & al. 2012.) Oman kokemukseni mukaan arkikeskustelussa meikistä pyöritään usein kahden vastak- kaisen diskurssin ympärillä: ”meikki itseä varten” ja ”meikki muita (usein miehiä) varten”. Naisten kauneudenkaipuun selittäminen vain (heteronormatiivisen) parinmuodostuksen motivoimana on mie- lestäni kovin yksinkertaistavaa, mutta toisaalta niin vahvasti ylläpidetty diskurssi, että siinä kuvittelisi olevan jonkinlaista totuus pohjaa. Meikkaamisen motiiveista puhuttaessa yksilöitä tarkastellaan har- millisen usein ulkopuolelta, kuulematta heitä itseään. Haluan omassa aineistossani antaa äänen itse meikkaajille, jolloin heillä on valta määrittellä miksi ja ”kenen vuoksi” he meikkaavat. Tutkimusky- symykseni ovat seuraavat:

Mistä syistä haastateltavani meikkaavat ja millaisia merkityksiä meikkaamisella heille on?

Millaisia jaettuina kulttuurisia merkityksiä haastattelupuhe heijastaa?

Tätä tutkimusta varten haastattelin viittä nuorehkoa naista, joiden puheita olen analysoinut diskurssi- analyysin keinoin. Käytän haastateltavistani ja muista meikin käyttäjistä enimmäkseen termiä *meik- kaaja*; tähän termiin sisältyy se toimijuusnäkökulma, jonka tahdon tuoda esiin, ja toisaalta se ei val- miiksi määrittele (ja täten normita) meikkaavan henkilön sukupuolta tai muita ominaisuuksia. Ojala, Palmu ja Saarinen paikantavat toimijuuden (*agency*) ”rakenteiden, instituutioiden ja yhteisöjen, niihin kiinnittyvien järjestysten, normien, sääntöjen, odotusten ja käytäntöjen sekä tietyllä tavalla resursoi- dun yksilön väliseen suhteeseen”. Moniulotteisuutta toimijuuden käsitteeseen on tuotu kysymällä, miten historialliset, materiaaliset, kulttuuriset ja sosiaaliset ehdot sekä näihin kietoutuva valta (muun

² ”Naisoletettu” ja ”miesoletettu” ovat termejä, joilla kuvataan henkilön ulkoisen olemuksen perusteella muiden teke- mää oletusta hänen sukupuolestaan. Ulkoisen olemuksen pohjalta tehty sukupuoliololettama ei välttämättä vastaa henki- lön todellista sukupuolta.

muassa diskurssien muodossa) ehdollistavat ja mahdollistavat toimijuuden muotoutumista. He jakavat toimijuuden kolmeen tasoon: makro-, meso- ja mikrotasoon. Makrotasolla tarkastelun kohteena ovat esimerkiksi diskursiiviset rakenteet sekä asenteet ja niiden toimijuudelle luoma toimintatila. Mesotasolla puolestaan analyysin kohteina ovat instituutiot ja yhteisöt sekä näiden tuottamat valtautuvuudet ja sisäiset dynamiikat. Tällä tasolla toimijuudelle tuotetaan paikkoja, joihin pääsyn määrittelevät toimijan erilaiset resurssit ja pääomat. Mikrotasolla tarkastelun kohteena ovat yksilöt ja se, kuinka yksilöt itse määrittelevät toimijuuttaan ja toimijuuden mahdollistumisissa eri konteksteissa, sekä kuinka he itse kokevat toimijuutensa eri tilanteissa. (Ojala & al. 2009: 14-16.) Tässä tutkimuksessa keskiössä on haastateltavien oma kokemus, eli mikrotason toimijuus, joka kuitenkin asettuu suurempiin makro- ja mesotason konteksteihin, jotka ehdollistavat, rajaavat ja mahdollistavat toimijuuden tapoja.

Anu Korhonen toteaa, että nykykirjallisuudessa kiistellään paljon siitä, onko kauneus- ja kosmetiikkakulttuurimme vain patriarkaatin ovela alentamiskeino, jolla naiset kahlitaan ja saadaan vihaamaan kehojaan, vai onko tämä kulttuuri naisten oman toimintavallan, heidän välisten sosiaalisten suhteidensa ja omasta ruumiistaan iloitsemisen näyttämö (Korhonen 2002: 82). Itse uskon, että meikkaamisella, kuten monimutkaisilla ilmiöillä yleensäkin, on monta puolta ja se voi olla samaan aikaan sekä kahlitsevaa että valtauttavaa. Meikki voi esimerkiksi lisätä ihmisen viehättävyyttä, mikä lisää voiman tunnetta, mutta toisaalta taas nimenomaan viehättävyyden vaatimus voi tuntua kahlitsevalta, jopa samanaikaisesti (ks. esim. Guéguen 2008). Meikkaajat eivät kuitenkaan ole vain suuren media-koneiston ja kauneusteollisuuden uhreja, vaan oman kokemukseni mukaan myös itsenäisiä ja aktiivisia toimijoita, jotka tekevät valintoja moninaisten mahdollisuuksien viidakossa.

Sukupuolittuneisuutensa vuoksi meikkaamista on helppo käsitellä poliittis-moraalisena sukupuoleen tai tasa-arvoon ja sortoon liittyvänä ongelmana, jossa naisten ulkomuotoa pyritään kontrolloimaan. Tiedostan toki myös nämä meikkaamisen varjopuolet sekä koko meikki- ja kauneusteollisuuden epäkohdat (esim. kyseenalaiset markkinointitaktiikat ja naisten epätodenmukaiset representaatiot) enkä kiistä, etteikö meikkiteollisuuden yhtenä todennäköisenä päätehtävänä olisi luoda kuluttajille puutteita ja vikoja, joita heidän tuotteillaan sitten paikataan. Aineistoni osoittaa, että meikkiteollisuuden lisäksi meikkaamiseen vaikuttavat myös syvemmät kulttuuriset käsitykset ulkonäöstä sekä ulkonäköön liittyvät yhteisölliset diskurssit, joita käsitelen myöhemmin tässä tutkielmassa. Tahdon kuitenkin myös painottaa meikin voimaannuttavaa (*empowerment*) puolta ja antaa äänen meikkaajille itselensä enkä yrittää merkityksellistää heidän kokemuksiaan heidän puolestaan. Pyrin siis täydentämään olemassa olevaa kirjallisuutta meikkaajien toimijuusnäkökulmalla.

1.2 Meikkaaminen: mitä se on?

Tässä luvussa erittelen ja taustoitan sitä, mitä meikkaaminen käytännössä on ja millaisia toimintoja se yleensä sisältää. Kirjoitan tämän luvun omien kokemusteni ja meikkaamistottumusteni pohjalta, ja sen tarkoitus on selventää meikkaamisen käytännön puolta niille lukijoille, joille se ei ole lainkaan tuttu. Nykymeikit ovat usein jollain tapaa ihoa hoitavia, eivätkä ne oikein käytettynä esimerkiksi tuki ihohuokosia ja aiheuta iho-ongelmia, kuten olen usein kuullut luultavan. Meikkituotteiden kirjo on valtava, ja meikeistä kiinnostumattomalle tai niihin tottumattomalle tavaratalon meikkiviidakko voi olla häkellyttävä. Kerron meikkaamisesta omakohtaisin esimerkein ja huomioin, mutta tämän luvun ei ole tarkoitus olla meikkaamisen laaja-alainen oppitunti, vaan lähinnä tiivis perehdytys perusasioihin, jotta aineistoluvussa analysoinnin kohteena oleva meikkipuhe on mahdollista ymmärtää. Meikkioppaiden lisäksi meikkaamisen käytännöistä on nykyään tarjolla runsaasti meikkaajien itsensä tuottamaa online-materiaalia esimerkiksi videopalvelu YouTubessa. Näillä *tutoriaaleilla* käydään läpi meikkaamisen käytännön puolta erilaisten käyttäjien toimesta ja ne voivat olla hyödyllisiä meikkaamiseen vasta perehtyville.

Meikkituotteet voisi mielestäni kategorisoida esimerkiksi kasvomeikkeihin, silmämeikkeihin ja huulimeikkeihin. Lisäksi kulmakarvoille löytyy omat meikkinsä. Tavanomaisimpia meikkituotteita kasvoille ovat esimerkiksi meikki- ja peitevoiteet, joiden tarkoituksena on tasoittaa ihon väriä ja peittää ”pieniä virheitä”, kuten näppyjä tai tummia silmänalusia. Valovoiteet voi laskea samaan kategoriaan, ja niiden ideana on heijastaa valoa ja tällä tavoin kirkastaa ilmettä ja häivyttää esimerkiksi juonteita tai ”väsymyksen merkkejä”. Iholle laitettaviin meikkeihin kuuluu myös puuteri, joka on varsin klassinen meikkituote. Puuterit eroavat toisistaan niin värin kuin peittävyysdenkin perusteella, ja vaihtoehtoina löytyy ainakin kiinteitä kivipuutereita sekä jauhemaisia irtopuutereita. Ihomeikkejä voidaan levittää esimerkiksi käsin, vaahtomuovista valmistetulla meikkisienellä, erilaisilla siveltimillä tai puuvillaisella puuterivipalla. Kasvoille levitettäviä meikkejä ovat lisäksi myös erilaiset varjostus- ja korostusvärit (*contouring/highlighting*) sekä poskipunat. Varjostus- ja korostusväreillä on tarkoitus korostaa kasvojen luustoa tuomalla esimerkiksi poskipäitä näkyvämmiin esiin. Varjostuksilla ja korostuksilla voi saada radikaalinkin eron meikattujen ja meikkaamattomien kasvojen välille. Poskipunalla ei varsinaisesti tehdä varjostuksia, vaan tuodaan vain väriä poskille. Toisaalta monien eri meikkituotteiden rajat ovat jokseenkin häilyviä, ja niitä voi kukin soveltaa omiin tarpeisiinsa taitojensa mukaan.

Silmämeikkien kirjo on niin ikään laaja. Luultavasti valtavirrassa tunnetuin silmämeikki on ripsiväri, jolla saadaan nimensä mukaisesti ripsiin väriä sekä mahdollisesti tuuheampi tai pidempi ulkomuoto

erilaisten kuiturakenteiden avulla. Rajauskynillä voidaan saada silmät esimerkiksi suuremman tai erimallisen näköiseksi ja katse intensiivisemmäksi. Nämä motiivit toistuvat usein myös meikkien mainospuheessa, joissa korostetaan esimerkiksi värin intensiivisyyttä ja lopputuloksen tuuheutta. Rajauksia varten on myös nestemäisiä ja geelimäisiä siveltimellä levitettäviä tuotteita, jotka yleensä sisältävät paljon pigmenttiä ja ovat täten väreiltään syviä. Tavallisimmin silmienrajaustuotteet ovat tummahkoja mustan ja ruskean sävyjä, mutta toki myös muita värejä on. Luomivärejä löytyy niin ikään käytännössä kaikissa mahdollisissa väreissä ja monessa eri tekstuurissa: mattana, helmiäisenä, kimaltavana ja glitterinä (erittäin kimaltava). Luomivärit voi levittää esimerkiksi vaahtomuovisiveltimellä tai synteettisestä tai aidosta (eläimen)karvasta valmistetulla siveltimellä. Luomivärien yhteydessä keskeinen termi on häivyttäminen tai ”blendaus”, jolla viitataan värin rajojen häivyttämiseen usvaisiksi, jotta raja ei ole liian jyrkkä. Kulmakarvoja puolestaan voi muotoilla tai vahvistaa kulmameikkiin tarkoitettulla kulmakynällä, jonka toisessa päässä on yleensä kovaharjaksinen harja. Tällä lopputulosta saadaan häivytettyä luonnollisemmaksi. Kulmien meikkaamiseen on tarjolla myös geelimäisiä ja puuterimaisia tuotteita, joita levitetään pienehköllä, yleensä viistokärkisellä siveltimellä. Lopuksi kulmiin voi harjata kulmageeliä, jonka tarkoitus on pitää karvat siististi paikoillaan.

Huulia varten löytyy klassisia huulipunia ja niiden lisäksi erilaisia kiiltoja, kiiltopunia, rajauskyniä, huulikyniä ja niin edelleen. Periaatteessa moni tuote tuntuu olevan aivan tavallinen huulipuna, mutta suuret markkinat vaativat jatkuvasti uusia innovaatioita, jolloin vanhaa tuotetta tunnutaan monesti brändättävän uuteen pakkaukseen uudella nimellä. Huulimeikeissä erona on esimerkiksi pigmenttisyys, peittävyys ja lopputuloksen tekstuuri (esim. matta tai kiiltävä) sekä tietysti väri. Kaikkien meikkituotteiden värivalintoja varten löytyy kauneuslehdistä loputtomasti neuvoja ja ohjeita siitä, mikä sopii esimerkiksi kylmälle ja mikä lämpimälle iholle, mikä korostaa hampaiden valkoisuutta (tai ei-toivottua keltaisuutta) ja mikä sinisiä tai ruskeita silmiä. Myös meikkien laittamisjärjestyksestä koskevia ohjeita muistan ainakin itse lukeneeni nuorempana tytöille suunnatuista lehdistä, mutta tähän asiaan liittyvä tarkkuus on tainnut vuosien kuluessa hälvetä. Itse laitan meikin suunnilleen järjestyksessä ”kasvomeikki, kulmat, silmät, huulet”, mikä on osoittautunut toimivaksi. Toki en aina käytä tuotteita kaikista kategorioista, mutta kasvot ja kulmat meikkaan käytännössä aina, kun menen niin sanotusti ihmisten ilmoille. Minimimeikkiini, jolla pysyn mukavuusalueellani, kuuluu peitevoide silmänalusiin, puuteri kasvoille ja kulmien huolittelu kynällä ja/tai puuterimaisella tuotteella.

2 Meikkaaminen, kauneus ja ulkonäkö tutkimuskohteena

Kuten jo johdannossa mainitsin, meikkaamista ei itsenäisenä aiheena ole juurikaan tutkittu. Sitä sivutaan toki monissa ulkonäköön ja kauneuteen liittyvissä tutkimuksissa ja se sisällytetään kampausten ja asusteiden lailla usein osaksi pukeutumista pukeutumistutkimuksessa. Tässä luvussa esittelen ulkonäköön ja kauneuteen ja niiden kautta meikkaamiseen liittyvää aikaisempaa tutkimuskirjallisuutta, joita olen tässä tutkimuksessa hyödyntänyt aineistoni kontekstina. Aineistoani analysoin pääosin nyky-yhteiskuntaa koskevan ruumiillisuutta ja esteettisyyttä käsittelevän tutkimuksen kautta. Keskityn erityisesti *luonnollisuusiideologiaan* ja siihen risteäviin *healthism*-keskusteluun, minuuden rakentamiseen *performatiivisuuden* kautta sekä *estetisoivaan kulttuuriin*. Aineistoni sijoittuu nyky aikaan, mutta sivuan myös relevanttia historiallista kirjallisuutta koskien asenteita kosmetiikan käyttöön.

Anu Korhonen on tutkinut uuden ajan alun (1500-luvulta 1600-luvun alkuun) eurooppalaisista aikalaislähteistä niitä merkityksiä, joita Euroopassa kauneudelle tuolloin annettiin ja sitä, kuinka kauneus käsiteltiin tuona aikana. Tietokirjamaisessa³ teoksessaan *Silmän ilot* (2005) hän käsittelee myös kosmetiikkaa ”kauneuden kauppatarvikkeina”, jota teosta olen hyödyntänyt myös tässä tutkimuksessa saadakseni kauneuden käsittämiseen historiallista aspektia. Korhosen teoksessa meikkiä tai kosmetiikkaa käsitellään selkeästi myös omana aihealueenaan, joten koen teoksen hyödylliseksi tämän tutkimuksen kannalta. Kulttuuriantropologi Taina Kinnunen puolestaan on tutkinut ulkonäköä ja sen normeja nykyajassa kauneuskirurgian viitekehityksessä teoksessaan *Lihaan leikattu kauneus* (2008). Kinnunen kokee kauneuden kulttuuristen merkitysten tiivistyvän kauneuskirurgiassa, sillä radikaaleimmissa keinoissa muokata ulkonäköä kristallisoituu sille asetetut vaatimukset (Kinnunen 2008: 12). Tämän vuoksi kauneuskirurgian tavoitteet peilaavat ulkonäön ja ruumiillisen olemisen yhteiskunnallisia normeja vahvasti.

Marjo Kamila tutkii väitöskirjassaan *Katsojana ja katsottuna – Opettajan kontrolloitu ulkoasu* (2012) opettajan ulkoasun normistoa pukeutumistutkimuksen kautta. Hän käsittelee tämän tutkimuksen kannalta relevantteja aihepiirejä, kuten tyyliä, pukukoodia ja estetisoitunutta kulttuuria, työelämää ja visuaalista olemista sekä ulkomuodon neuvottelua normistojen puitteissa. Myös Tuija Nykyri käsittelee pukeutumista ja sivuaa myös meikkaamista ja sen normeja hieman vanhemmassa teoksessaan *Naisiensa naamiaiset – Nuoren naisen diskoruumiillisuus* (1996), jota olen myös hyödyntänyt aineistoni

³ Kirjassa on viitattu tieteelliseen kirjallisuuteen sekä aikalaislähteisiin (esim. runoihin, sen aikaisen tiedekirjallisuuden), ja lähinnä taittotyylillä runsain värikuvineen tuo tietokirjamaisen, hieman populaarimman mielikuvan. Korhonen on tehnyt väitöskirjansa rumista ihmisistä samalta aikakaudelta ja tutkii tässä teoksessa puolestaan kauneutta.

analysoinnissa. Catherine Hakim puolestaan kirjoittaa eroottisesta pääomasta artikkelissaan *Erotic Capital* (2010), joka käsittelee Bourdieun pääomateorioiden hengessä lähinnä ulkonäköön ja viehätävyyteen keskittyvää pääomaulottuvuutta. Eroottinen pääoma periaatteessa lisää kantajansa vetovoimaa ja viehätystä, joten meikkaamisen kohdalla tämä motiivi on todennäköinen. Myös Alison Winchin tyttöystäväkulttuuria tutkiva teos *Girlfriends and postfeminist sisterhood* (2013) tarjoaa hyödyllisiä näkökulmia meikkiä ja sen merkitystä identiteetin rakentamisen kannalta tarkastelemalla identiteettiä ja minuutta *brändäämisen* näkökulmasta.

Seuraavissa alaluvuissa taustoitan ja esittelen enemmän suurempia käsittelemiäni kokonaisuuksia, eli healthism-diskurssia, kauneuden käsittämistä pääomana sekä meikin olennaisuutta minuuden kehitymisessä performatiivisuuden viitekehykseen rakentuen, joiden koen olevan lukijalle hyödyllisiä jo ennen aineiston käsittelyyn siirtymistä, sillä ne myös taustoittavat tutkimuksen lähtökohtia. Muuta tässä esittelemääni kirjallisuutta ja tieteellistä keskustelua avaan ja hyödynnän enemmän aineiston käsittelyluvussa, jossa pyrin rakentamaan vuoropuhelua niiden ja aineistoni välille.

2.1 Terveysideologia: healthism

Merkittävä yhteiskunnallinen meikkaamiseen ja visuaaliseen olemiseen vaikuttava diskurssi on *healthism*-diskurssi. Healthismia pidetään yhä enenevässä määrin median terveyden edistämisen diskursseista valtavirtaisimpina ja se pitää sisällään useita terveyteen ja ruumiilliseen huolenpitoon liittyviä diskursseja, jotka yhdessä muodostavat laajemman healthism-diskurssin. (Lee & McDonald 2010: 204.) Suomessa ja suomen kielessä termiä ei ole oikeastaan lanseerattu, ehkäpä kääntämisen vaikeudesta. Ehdotettuja käännöksiä ovat esimerkiksi ”terveily”, ”terveys-ismi” ja ”terveysaate”. Pitäydyn itse kuitenkin enimmäkseen alkuperäisessä healthism-sanassa, koska käännökset eivät ole vielä vakiintuneita suomen kielessä eivätkä täten tunnu yhtä kuvaavilta kuin alkuperäinen termi. Healthism on terveyteen ja ulkonäköön ja näiden keskinäiseen yhteyteen liittyvä diskurssien joukko, jolla voidaan oikeuttaa pelkästään ulkonäön pohjalta tehtyä oletusta henkilön terveydentilasta. Sen mukaan terveys voidaan yksilön toimesta saavuttaa ongelmitta itsekurin ja -säätelyn avulla muokkaamalla ruumiinkokoa ja -muotoa. Merkittävä seikka on, että tämä itsesäätelyn kautta hankittu ”terve” keho on säätelyn mahdollistavassa modernissa maailmassa myös jossain määrin jokaisen velvollisuus. Tämä mahdollistaa myös ylipainoisuudesta häpäisyä (*fat shaming*) ja ylipainoon liitettävien negatiivisten stereotyyppien, kuten laiskuuden, ylläpitämisen, sillä lihavuusdiskurssi kietoutuu tiukasti healthism-diskurssiin. (Lee & McDonald 2010: 204.)

Matala rasvaprosentti liitetään suoraan terveyteen, mutta ”täydellinen vartalo” on (binäärisesti) sukupuolittunut sosiaalinen konstruktio. Miesten kehonmuokkaus keskittyy rasvaprosentin alentamiseen ilman, että ruumiin koko kutistuu; tähän ratkaisuna on lihasmassan kasvattaminen. Naisella sama vaiva nähdään sen eteen, että keho pidetään solakkana ja sirona, mutta kuitenkin ”timminä” ja ”kiinteänä”. (Johnson & al. 2013; ks. myös Kirk & Colquhoun 1989; Azzarito 2009; Garrett 2004.) Perinteisesti maskuliiniseksi ja mieskehon ominaisuudeksi mielletty vahvuus on fitness-diskurssin mukanaan tuoma vaatimus (tai oikeus) myös viehättävälle naisvartalolle. Ideaalissa naisvartalossa vahvuus kuitenkin näkyy eri tavalla; ei valtavana lihasmassoina vaan jonkinäköisenä terveenä hehkuna ja aktiivisena olemuksena. Fitness-diskurssi kietoutuu mielestäni jatkuvasti yhteen healthism-diskurssin kanssa. Terveyttä tavoitellaan kehonmuokkauksella ja tietynnäköinen keho kertoo suoraan terveydestä. Terveydentilan voi siis käytännössä lukea suoraan kehon ulkonäöstä. Tämän vuoksi healthism-diskurssi on erittäin vahingollinen esimerkiksi koululiikunnassa, sillä siinä keskitytään vahvasti ulkonäköön ja siihen, että tietynlainen, ulkopuolelta terveeksi tulkittu keho on kaikille mahdollista ja vieläpä helppoa saavuttaa. Terveeksi mielletyn kehon ulkopuolelle jäävät kehot puolestaan ovat enemmän tai vähemmän epäterveitä ja kertovat yksilöstä sellaisia viestejä kuin ”laiska”, ”itsekuriton” ja ”sohvaperuna”. Healthism-diskurssissa arvotetaan erilaisia kehoja oletetun terveyden mukaan, mikä viestii ”vääränlaisille” kehoille, että he ovat vähempiarvoisia. (Lee & Macdonald 2010: 204-205; ks. myös Johnson & al. 2013).

Balectis & al. tutkivat kuinka tietoisuus naisten ulkonäköön kohdistuvista ihanteista vaikuttaa naisten itsetuntoon. Tutkimukseen osallistuneista naisista moni uskoi, että ulkonäkö on statuksen ja menestymisen kannalta heille jopa tärkeämpi tekijä kuin heidän tekonsa, mikä vaikuttaa vahvasti heidän kokemukseen itsestään (ks. myös Brumberg 1997). Vaikka tutkimus ei olisikaan yleistettävissä kaikkiin maailman naisiin, niin se osoittaa silti hyvin, kuinka tietoisuus ihanteista ja nimenomaan niiden *sisäistäminen* sosialisatiossa vaikuttaa pitkällä ajalla kehittyvään itsetuntoon ja -tietoisuuteen. Myös naiset, jotka muiden silmiin saattavat näyttää viehättäviltä ja kehonkoostumusmittauksillakin saavat ”ideaaleja” vastaavia tuloksia, näkevät itsensä tutkimuksen mukaan usein riittämättömän viehättävinä. Tutkimuksen mukaan ideaalistandardeja etsitään ja löydetään mediasta riippumatta kehonkoosta, itsetunnosta tai terveydestä. (Balectis & al. 2013.)

Koska ulkonäköä kontrolloiva ja painottava healthism-diskurssi on vahvasti läsnä arjessamme median terveyspuheessa (ks. esim. Roy 2008), olen kiinnostunut siitä, ovatko terveysideologia ja healthism-diskurssit mukana vaikuttamassa myös haastateltavieni meikkipuheessa. Kuten edellä todettiin, etenkin naiset ovat tietoisia niin omista kehoistaan kuin myös median tarjoamista ideaalike-

hoista. Olisi siis todennäköistä, että haastateltavani tiedostavat myös ulkonäön (oletetun) suhteen terveyteen ja hyvinvointiin, tai siitä viestimiseen, ja omaksuvat terveyspuheesta vaikutteita meikkaustapoihinsa.

2.2 Kauneus pääomana

Sosiologi-antropologi Pierre Bourdieu kehitti aikoinaan teorian pääomista, joita yksilöt hyödyntävät yhteiskunnassa toimiessaan (ks. esim. Bourdieu 1986). Teoriaa on sovellettu, muokattu ja jatkettu ahkerasti etenkin yhteiskuntatieteiden parissa. Perinteisesti pääomia on ollut kolme: taloudellinen, kulttuurinen ja sosiaalinen. Taloudellinen pääoma viittaa esimerkiksi yksilön taloudellisiin resursseihin, kulttuurinen pääoma tarkoittaa henkisiä kykyjä kuten älykkyyttä, taitoja ja kokemuksia ja sosiaalinen pääoma liittyy yksilöiden välisiin tai yksilöllä oleviin sosiaalisiin verkostoihin ja niiden hyödynnettävyyteen. Pääomateoriaa on sovellettu ja laajennettu moneen kontekstiin sopivaksi, mikä välillä jopa hankaloittaa pääomien yhtenäistä käsittämistä. (ks. esim. Herreros Vazques 2004: 5). Toisaalta juuri moniselitteisyytensä vuoksi ne ovat helposti sovellettavissa lähes mihin tahansa sosiaalista todellisuutta tutkivaan teemaan.

Sosiologi Catherine Hakim (2010) on tuonut oman lisäyksensä pääomien ulottuvuuksiin eroottisen pääoman (*erotic capital*) muodossa. Perinteisten kolmen rinnalle eroottinen pääoma muodostaa neljännen henkilökohtaisen voimavaran. Eroottinen pääoma pitää sisällään kuusi erityistä elementtiä, joiden merkitys painottuu eri tavalla riippuen sukupuolesta, kulttuurista ja kontekstista, ja joita samalla henkilöllä voi olla eri verran. Seksualisoidussa ja seksualisoivassa kulttuurissa tämä pääoman muoto on Hakimien mukaan merkittävä ja toisaalta tutkimuksen parissa aliarvioitu ja huomiotta jäänyt. Eroottinen pääoma on suuressa roolissa tietysti parinmuodostuksessa, mutta myös työmarkkinoilla, mediassa ja politiikassa, sekä arkipäiväisessä sosiaalisessa kanssakäymisessä.

Hakim useaan otteeseen toteaa, että naisilla on eroottista pääomaa pääsääntöisesti miehiä enemmän, koska he ahkeroin ja näkevät vaivaa sen eteen enemmän, mutta toisaalta Hakim tuntui myös pitävän naisten eroottisen pääoman enemmyyttä jollain tapaa lainalaisena ja *luonnollisena* ilmiönä eikä sosialisoinnin vaikutuksia punnita juurikaan, vaikka toisaalta hän myös korostaa joidenkin pääoman ulottuvuuksien kohdalla sen opittavuutta. Vähälle huomiolle jää esimerkiksi se seikka, että naisille ulkonäön ja sen eteen nähdyn vaivan suhteen asetetut vaatimukset saattavat olla eritasoisia kuin miehillä ja naiskauneuden tärkeyttä on läpi historian painotettu enemmän. Toisaalta Hakimien korostama näkemys siitä, että miehet tahtovat lähes poikkeuksetta enemmän seksiä kuin naiset, ja täten naisilla

on seksuaalinen, tai eroottinen, valta miehiin, on mielestäni yksinkertaistava ja mustavalkoinen. Samoista seikoista on teoriaa postfeministisen sisaruuden ilmiötä tutkiessaan hyödyntänyt Alison Winchkin Hakimia kritisoinut. Hänen mukaansa Hakim yhtä aikaa sekä puhuu feminiinisyyden puolesta eroottisena pääomana että tuomitsee naisten vahvan seksuaalisuuden kannustamalla libidon kontrolloimiseen. Tällöin hän samalla tulee edistäneeksi sitä normatiivista naiseutta, johon kuuluu viehättävä ulkonäkö ja rajoitettu, hallittu seksuaalisuus. (Winch 2013: 24-25.) Hakim sivuuttaa kirjoituksessaan myös sukupuolen moninaisuuden jakamalla ja tunnustamalla sukupuolet binäärisesti vain miehiin ja naisiin, jotka ovat toisilleen vastakkaiset.

Puutteistaan huolimatta – ja vaikka teoria suurilta osin keskittyy seksuaalikäyttäytymiseen, jota oma tutkimukseni ei varsinaisesti käsittele – koin teorian joiltain osin sopivan meikkaamisteemaan. Hyödynnän teoriaa siis lähinnä tutkimusaiheeseeni sopivin osin. Seuraavassa alaluvussa käsittelem vielä meikkaamista osana identiteetin rakentamista performatiivisuusteorioiden kautta, sillä en usko meikkaamisen liittyvän pelkästään eroottisen pääoman lisäämiseen ja sen tavoitteluun, vaan vahvasti myös yksilön identiteettiin ja minuuden rakentamiseen ja ilmaisemiseen.

Eroottisen pääoman kuusi pääelementtiä Hakimien mukaan ovat:

1. kauneus, joka on kulttuuri- ja aikarelativistista
2. seksuaalinen viehätysvoima, joka yhdistyy kasvojen sijasta enemmän kehoon tai voi välittyä myös persoonasta ja tyylistä
3. sosiaalisuus, joka muodostuu sosiaalisista taidoista, suloudesta, charmista, karismasta ja taidosta saada ihmiset pitämään itsestään
4. eläväisyys, joka muodostuu fyysisestä kunnosta, sosiaalisesta energisyydestä ja huumorintajusta
5. sosiaalinen presentaatio, jossa keskeistä on tyyli, meikki, hajusteet, korut ynnä muu laittautumiseen liittyvä, jolla itsestä tehdään viehättävä ja viestitään vallasta, statuksesta ja varallisuudesta sekä tehdään tyyllillisiä kannanottoja
6. sekä seksuaalisuus, joka merkittävästi muodostuu seksuaalisesta kompetenssista, energiasta, kokeilunhalusta ja kaikesta, mikä tekee ihmisestä tyydyttävän seksikumppanin. (Hakim 2010: 500-501.)

Elementeistä omassa tutkimuksessani relevanteimpia ovat ensimmäinen ja viides kohta, sillä meikillä todennäköisesti pyritään saavuttamaan kaunista ja kelpollista ulkonäköä ja toisaalta se liittyy tiiviisti itsensä esittelyyn, presentoimiseen ja performoimiseen, ja siihen liittyy paljon, mahdollisesti alitajuisia, viestintää omien tyyllivalintojen kautta.

Eroottinen pääoma ulottuvuuksineen muodostuu erilaisista taidoista ja ominaisuuksista, joista osa on opittavia ja osa niin sanotusti syntymälahjana saatuja. Esimerkiksi niin sanottu ”naisellinen käytös” koetaan Hakimien mukaan naisen viehättävyyttä lisääväksi ominaisuudeksi. Toisaalta se ei kuitenkaan ole syntymässä luonnollisesti saatu taito, vaan kulttuurissa kokemusten kautta opittava ominaisuus, jonka toiset osaavat *performoida* paremmin ja toiset huonommin, ja toisaalta toisilla on sen oppimiseen enemmän motivaatiota kuin toisilla. Performaatioissa onnistuneita usein ihaillaan ja myös kaidehtimaan. (ks. esim Beauvoir 1949/1979; ks. myös Butler myöhemmin tässä luvussa) Hakimien mukaan eroottisella pääomalla on enemmän arvoa, kun se linkittyy taloudellisen, kulttuurisen ja/tai sosiaalisen pääoman korkeaan tasoon: monarkille tai presidentille viehättävä puoliso, ”edustusvaimo”, on tärkeämpi kuin paikalliselle sähköasentajalle. Korkeammassa statuksessa olevat ihmiset valitsevat viehättävämmän puolison. (Hakim 2010: 503.) Samanlaista sosiaalista liukuvuutta hierarkioiden välillä ulkonäön avulla on tapahtunut myös aikaisemmin. Uuden ajan alun naisille kauneus toi sosiaalista valtaa ja mahdollisti näin siirtymisen hierarkiassa ylöspäin avioliiton myötä. (Korhonen 2005: 37, 46-47.) Näin myös eroottinen pääoma liittyy sosiaaliseen stratifikaatioon. Kauneudella voi saada statusta ja etuja ja päästä korkeampaan luokkaan yhteiskunnassa edelleenkin. (Hakim 2010: 503.) Winchin mukaan naiselle ulkonäkö on käyntikorttina tärkeämpi kuin miehille, joten ”itsensä hemmotteluna” toimiva kehon ja ulkonäön huoltaminen on tapa saavuttaa tätä nais erityistä kulttuurista pääomaa. Ulkonäkö on naiselle (yksi) ”työ”. (Winch 2013: 21-22.) Ulkonäön hiominen vaate-, tyyli- ja myös meikkivalintojen avulla voi tuoda kantajalleen symbolista valtaa ja statusta, mikäli ulkomuoto on kulttuurisesti ja kontekstuaalisesti oikeanlainen ja tavoiteltava (Kamila 2012: 48).

Myös miesten osuus kosmetiikkatuotteiden kuluttajina on kasvanut. Hakimien mukaan eroottisen pääoman merkitys nousee sitä mukaa, kun sen kasvattamiseen keksitään enemmän metodeja. Toisin sanoen, mitä paremmin kauneudenhoitomahdollisuuksia on tarjolla, sitä enemmän niitä käytetään, ja sitä enemmän niitä myös tulee käyttää, mikäli haluaa ansaita paljon eroottista pääomaa. Hakim esittää syyksi miesten eroottisen pääoman merkityksen kasvamiselle sen, että naisten hallitsema taloudellinen pääoma on kasvanut. Kun naisilla on itsellään varaa elättää itsensä ja lisäksi heillä on eroottista pääomaa, täytyy miestenkin löytää uusia kenttiä, joilla menestyä. Miehet ovat siis alkaneet kasvattamaan ja hyödyntämään eroottista pääomaansa yhteiskunnan ja sukupuolirakenteiden muutosten seurauksena. (Hakim 2010: 504-507.)

2.3 Meikki minuuden performanssissa

Judith Butler on amerikkalainen filosofi ja feministiteoreetikko, joka on tutkinut sukupuolta useammassa teoksessaan (ks. esim. Butler 1990; Butler 1993; Butler 2004). Performatiivisuusteoria on teoria sukupuolen performatiivisuudesta eli sen esittämisestä ja tuottamisesta toistuvissa käytännöissä, performansseissa. Vaikka Butlerin alkuperäinen teoria liittyy lähinnä sukupuoleen ja seksuaalisuuteen sekä niihin linkittyviin identiteetteihin, voi performatiivisuuden laajentaa koskemaan minuutta kokonaisuudessaan. Lisäksi sen voi uudelleen supistaa selittämään vain meikkaamista osana oman identiteetin ja minuuden muodostusta ja esittämistä esimerkiksi tyylin kautta. Oma tarkoitukseni tässä tutkimuksessa on täten sukupuolen esittämisen sijaan käyttää performatiivisuuden ajatusta identiteetin ja minuuden rakentamisessa ja etenkin sen ilmaisemisessa (”esittämisessä”) meikkaamisen ja laajemmin tyylin kautta. Toki sukupuoli on usein enemmän tai vähemmän merkityksellinen osa identiteettiä, joten sinänsä en sukupuolinäkökulmaa kokonaan unohda. Lähtökohtanani on ajatus, että yksilö tuo itseään tietynlaisella (kontekstiin sopivalla) tavalla esille tietyissä tilanteissa korostaen joitain piirteitään ja samalla häivyttäen toisia.

Tällainen ajattelutapa löytyy myös esimerkiksi Erving Goffmanin yhteiskuntateoreettisesta teatteri-metaforasta. Siinä toimijan elämä nähdään teatterina, jossa hän esittää itseään. Tilanteesta riippuu, millaisessa roolissa yksilö esiintyy: esimerkiksi kaupassa työskentelevä ihminen on erilaisessa roolissa kassalla ja taukokuoneessa. Goffman ei tarkoita teoriallaan sitä, että ihmiset olisivat julkisessa ja sosiaalisessa tilassa aina jonkinlaisessa roolissa, ja jossain sosiaalisesta vapaassa tilassa vain omia itsejään, vaan hänen mukaansa yksilön minuus on muuntuva ja ei-stabiili, mutta jokaisessa tilanteessa yhtä tosi. Roolit ovat periaatteessa minuuden eri ulottuvuuksia, eivät päälle liimattua teeskentelyä. (Goffman 1971.) Meikki uskoakseni mukautuu rooliin: kaupan kassalla työskentelevällä on meikille eri funktiot kuin baarissa iltaa istuvalle tai kaupungilla vapaapäiväänsä viettävälle. Roolit esimerkiksi töissä ja vapaalla määrittävät meikkiä ja sitä koskevia valintamahdollisuuksia uskoakseni paljon.

Minuuden muodostamisessa yksi merkittävä ulottuvuus on *tyyli*. Kamila määrittelee tyylin ulkoisten ominaisuuksien perusteella, ja vaikka tyyli olisi mahdollista selittää monella muullakin tapaa, koen, että tässä tutkimuksessa samanlainen ulkoisten ominaisuuksien ja valintojen kautta tarkasteltu tyylin muodostaminen on mielekkäintä. Kamilalle tyyli on vaadetusta laajempi käsite, joka on ilmaisullista. Siinä siis ilmaistaan itseään ja omaa minuutta, mikä on erityisesti oman tutkimusaiheeni kannalta oleellinen tyylin ulottuvuus. Tyyli muodostuu toistuvasta ja tunnistettavasta tavasta rakentaa yksilön ulkoinen muoto, joka rakentuu muun muassa henkilön persoonallisuuden, maun, valintojen ja fyysis-

ten ominaisuuksien mukaan. Parhaimmillaan se on Kamilan mukaan yksilön identiteetin jatke. (Kamila 2010: 31.) Itseäni tietenkin kiinnostaa etenkin meikki tyylin luomisen elementtinä ja se, kuinka meikkaaminen koetaan – tai ei koeta – tärkeäksi osaksi omaa itseä ja itseilmaisua. Tyyli on myös tapa viestiä ja ulkoinen olemus vaikuttaa vuorovaikutukseen: arvokkaan vaikutelman antaviin vaatteisiin pukeutunut voi saada esimerkiksi parempaa palvelua, kuin rähjäisiin pukimiin verhoutunut (Ibid.). Meikkaaminen (tai meikkaamatta jättäminen) on osa tyyliä ja vaikuttaa myös tulkintaan henkilön siisteydestä. Täten siis myös meikillä joko osana tyyliä tai yksinään voi olla suuri vaikutus siihen, kuinka kanssaihmiset meikkaajaan suhtautuvat.

Butler lanseerasi termin *performatiivisuus* sukupuolentutkimuskäytössä teoksessaan *Gender Trouble* (1990). Sukupuoli ei teoriassa ole lainalaisuus, vaan se rakentuu ja sitä rakennetaan monin eri keinoin. Yksilö itse performoi sukupuoltaan oman toistuvan käyttäytymisensä, eli performaation, kautta. Tekojen jatkuva toistuvuus on ensisijaista, ja nämä esitykset imitoidaan ja matkitaan valtakäytöksissä muotoutuvista sukupuolikonventioista. On tärkeää muistaa, että nämä konventiot ja esiintymistavat eivät ole tietoisia valintoja vaan nimenomaan tiedostamatonta toistoa. (Butler 1990.) Nykyrin mukaan naiseus sosiaalisena konstruktiona tuotetaan naiseuden representaatioissa, eli esityksissä. Naiseuden representaatiot kulttuurituotteissa tarjoavat heijastuspintaa, johon naiset voivat mukauttaa ruumiinsa ja joita he voivat ilmentää itserepresentatiivisesti esimerkiksi eleiden ja tyylin kautta. Samalla nämä esitykset sitovat naisia naisellisuuden valtanormeihin. (Nykyri 1996: 35.)

Performatiivisuudessa sukupuolta *tehdään* sen sijaan että ilmaistaisiin jotain sisäistä todellisinta itseään. Identiteetti ja sukupuoli-identiteetti eivät ole sellaisenaan ennalta olemassa olevia asioita, vaan niitä nimenomaan tuotetaan ja niitä vahvistetaan performatiolla ja toistolla. Teoriassa on kaksi tärkeää aspektia: ensimmäisenä se, että sukupuolta kuvaillaan, määritellään ja rakennetaan lausahduksilla, asenteilla ja odotuksilla, esimerkiksi kun lapsen syntyessä sukupuoli julistetaan ääneen. Jo se alkaa määrittää lapsen kokemusta sukupuolestaan ja siihen liitetyistä rooli-odotuksista ympäristön tekojen kautta. Toinen aspekti liittyy siihen, että ihminen omilla teoillaan imitoi näitä oletuksia, ja toistuvina ne luovat ja vahvistavat identiteettiä. (Davies 2008: 148–150.) Toistaminen on siis sekä osa onnistunutta performanssia että vahvistava tekijä (sukupuoli-)identiteetin rakentumisessa. Butlerille sukupuoli ja seksuaalisuus ovat siinä mielessä fiktiivisiä kategorioita, että niitä ei ole olemassa, ennen kuin vallitseva diskurssi ne luo. Sosialisaaion kautta omaksumme nämä kategoriat ja toistamme sukupuoltamme niiden kaavojen mukaisesti ja samalla vahvistamme myös itse diskurssia. (Antola 2011; ks. myös Jagger 2008.)

Butler pureutuu myös materian ja kielen monimutkaiseen vuorovaikutukseen. Ne punoutuvat tiukasti yhteen ja tarvitsevat toisiaan, mutta eivät koskaan ole täysin yhteen sulautuneita. Ne eivät koskaan

ole täysin identtiset, toisaalta eivät täysin erillisetkään. Puheen ja tekojen välillä on mutkikas suhde. On aina olemassa fyysinen tai ruumiillinen olemus, jota ei voi sanoin täysin representoida, vaikka se toimii ehtona kielelle. (Davies 2008: 151.) Tiedostamattoman toiminnan saaminen kielelliseksi ilmaisuksi lieneekin haastatteluin kerätyn aineiston heikko kohta. Haastateltavani refleктоivat ja pohtivat paljon, mutta tiedostamattomista asioista ei tietenkään pystytä suoraan puhumaan. Lisäksi joillekin asioille oli selvästi vaikeaa löytää sanoja, minkä myötä puhe joissain kohdin jäi vajaaksi ja asia ilmaisematta. Aivan kaikkea meikkikäyttäytymistään haastateltavat eivät siis osanneet käsitellä sanallisesti, osittain mahdollisesti myös siitä syystä, että haastattelussa vasta ensimmäistä kertaa pohtivat meikkikäyttäytymistään ensimmäistä kertaa ääneen. Analyysivaiheessa huomionarvoista on siis myös se, mitkä asiat olivat vaikeita sanallistaa ja mikä oli hankalaa ilmaista.

3 Metodologia ja aineiston keruu

Tässä luvussa esittelen aineistoani ja sen keruuseen liittyvää prosessia. Sen jälkeen käyn läpi käyttämiäni metodeja, joiden avulla tein aineistoanalyysia. Varsinaisen analyysiosuuden olen koonnut omaan lukuunsa, ja tässä luvussa tarkoitukseni on vain taustoittaa aineistoa eikä niinkään varsinaisesti käsitellä sitä. Metodien jälkeen tarkastelen vielä omaa tutkijapositioniani aihepiirissäni sekä eettisiä kysymyksiä, joita tutkimusaiheeseeni mahdollisesti liittyy.

3.1 Aineistojen muotoutuminen

Aineistoni koostuu yksilöhaastatteluista, joita olen kerännyt yhteensä viisi. Kolme näistä on tehty jo alkuvuodesta 2013, kun työstin kandidaatintutkielmaani, ja loput kaksi olen tehnyt keväällä 2015. Haastattelut ovat jokainen noin tunnin mittaisia, mikä tuntui optimaaliselta, sillä sen jälkeen haastateltavat alkoivat jo tavallaan väsyä haastatteluun ja keskustelu alkoi tämän myötä tyrehtyä tai ajautua muihin aiheisiin. Olen tehnyt ja litteroinut haastattelut itse. Litteroinnin jälkeen aloin etsiä teksteistä toistuvia teemoja, joiden pohjalta lähdin rakentamaan kokonaisuuksia. Aineistolähtöinen teemoittelu tuntui järkevältä metodilta löytää merkityksiä useamman ihmisen haastatteluista ja hahmottaa koko-

naisuuksia (ks. esim. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Toisaalta osittain teemoitteluun vaikuttaa myös aiempi tutkimus ja edellä esitellyt teoreettiset näkökulmat inspiroiden etsimään tietynlaisia toistuvuuksia ja näin asia oli tämänkin tutkimuksen kohdalla. Tutkimusentekotapani oli hyvin ”ponnahteleva”, eli palasin aina vuorotellen teorian, metodin ja aineiston pariin, joista jokainen tarjosi aina uutta hyödynnettävää. Periaatteessa toimin siis hermeneuttisen kehän mallissa, jossa jokainen ”ponnahdus” edestakaisin antaa aina uutta ja syvällisempää ymmärrystä tutkittavasta kohteesta.

Yhden haastattelun aikana nauhoitus oli katkennut kesken, joten sen kohdalla jouduin luottamaan osittain ulkomuistiin ja lainauksia on luonnollisesti vähemmän. Tätä haastattelua en myöskään ole kandidaatintutkielmani jälkeen päässyt hyödyntämään yhtä tehokkaasti kuin muita haastatteluja, vaan olen joutunut toimimaan vain varsin vähäisten muistiin kirjoitettujen seikkojen pohjalta nauhoittamatta jääneen haastattelun osalta. Nauhalle päätyi kuitenkin noin puolet, jonka pohjalta tämänkin vajaanmittainen haastattelu pääsee kaikesta huolimatta edustamaan tässä työssä. Haastattelumetodissani oli viitteitä sekä avoimesta että puolistrukturoidusta haastattelusta, joten se oli jotain näiden kahden välillä. Puolistrukturoidun haastattelun piirteitä ovat ennalta päätetyt aihealueet, joita itse olin hahmotellut muutamia. Avoimessa haastattelussa taas mennään haastateltavan ehdoilla, mikä myös hyvin kuvaa haastattelijani, sillä muoto ei ollut tiukasti kysymys-vastaus-mallinen, vaan tyyli oli jutteleva, mihin vaikutti paljolti sekin, että tunsin haastateltavani entuudestaan. (Ruusuvuori & Tiittula 2005: 11-12.) Ennalta valitsemieni teemoja hyödynsin enimmäkseen keskustelun herättämisessä tai kevyesti ohjaamaan keskustelua haluamilleni urille.

Johanna Ruusuvuori ja Liisa Tiittula kirjoittavat tutkimushaastattelun vuorovaikutustilanteesta ja toteavat, että yhtäältä haastattelu ei tilanteena juurikaan eroa tavallisesta arkikeskustelusta, sillä pohjimmiltaan se nojaa samoihin kasvokkaista vuorovaikutusta koskeviin yhteisiin oletuksiin kuin muutkin keskustelut, mutta toisaalta se eroaa radikaalisti sillä tapaa, että tutkimushaastattelulla on erityinen tarkoitus ja erityiset osallistujaroolit. Tieto on haastateltavalla ja tutkija puolestaan on ”tietämätön” osapuoli, joka pyrkii saamaan tietoa haastateltavalta ohjaamalla ja suuntaamalla keskustelua toivoimiinsa suuntiin esimerkiksi kyselemisen avulla. Vaikka haastattelu voi muistuttaa spontaania keskustelua, se eroaa siitä kuitenkin aina institutionaalisuutensa vuoksi; haastattelulla on tietty päämäärä, johon sillä pyritään ja haastattelijalla on tiedon intressi, jonka vuoksi hän on aloitteellinen ja keskustelua ohjaava osapuoli. (Ruusuvuori & Tiittula 2005: 22-23.) Omat haastattelutilanteeni muistuttivat hyvin paljon tavallisia arkikeskusteluja, joita voisin kuvitella käyväni haastateltavieni kanssa muutenkin, ilman tiedon intressiä. Kuitenkin ne erosivat tavallisista keskusteluista nimenomaan mainitun tiedon intressin vuoksi siinä, että aiheesta toiseen hyppiminen oli vähäisempää ja silloinkin kun sitä tapahtui, ohjasin keskustelun hyvin pian takaisin itse meikkipuheeseen. Lisäksi haastattelutilanteessa

keskustelu pyöri vahvasti haastateltavan ympärillä ja hänen kokemusmaailmassaan, toisin kuin arki-keskustelussa, jossa kokemuksia jaetaan usein tasapuolisemmin. Tämä on tutkimushaastattelulle tyyppistä: kokemustenvaihdon jälkeenkin keskustelu palautuu nopeasti takaisin haastateltavan kokemusmaailmaan (Ruusuvoori & Tiittula 2005: 42-43).

Luottamuksen rakentamisen tärkeys informaation saannin edellytyksenä mainitaan Ruusuvooren ja Tiittulan mukaan monessa metodikirjallisuuden lähteessä. Haastattelijan ensimmäinen tehtävä on siis luoda hyvä ja luottamuksellinen suhde haastateltavaan muun muassa kertomalla avoimesti tutkimuksen ja haastattelun tarkoituksesta sekä olemalla empaattinen ja ymmärtäväinen haastateltavaa kohtaan. (Ruusuvoori & Tiittula 2005: 41.) Tuttuuden vuoksi minun ei tarvinnut varsinaisesti rakentaa suhdetta haastateltaviini haastattelutilanteessa erikseen, ja haastattelujen tarkoitukset olivat selvitettyjä heille etukäteen. Opinnäytetyö on helposti ymmärrettävä konsepti, joten haastattelujen tarkoitustakaan ei tarvinnut selittää erityisen seikkaperäisesti. Lisäksi haastateltavillani oli mahdollisuus kysyä minulta jälkikäteen asioita, jotka mahdollisesti jäivät mietityttämään, koska yhteydenotto on helppoa ja kynnyksensä matala. Ruusuvoori ja Tiittula käsittelevät myös näkökulmien erilaisuuden merkitystä haastattelutilanteessa. He toteavat esimerkin avulla, että haastateltavat ovat usein kiinni omilla kokemuksillaan ja välittömästi omaan elämäänsä liittyvissä yksittäisissä tapahtumissa, ja haastattelija puolestaan liikkuu yleisellä tasolla. (Ruusuvoori & Tiittula 2005: 37.) Oma aiheeni on siinä mielessä erilainen suhteessa kuvattuun tilanteeseen, että olen itsekin aiheessani kokija ja voisin periaatteessa toimia informanttina itsekin. Haastateltavieni kanssa siis jaoin aihepiirin ja monet kokemukset yhteisinä, mikä toisaalta varmasti helpotti ymmärryksen rakentamista monessa kohtaa, mutta toisaalta voi myös vaikuttaa tulkintaan omien esitietojen, kokemusten ja näkemysten kautta. Näistä pyrin etäännyttämään itseni avaamalla ja reflektoimalla omaa positiotani ja ennako-oletuksiani meikkaamisesta ja näin tunnistamaan, kuinka nämä ennako-oletukset mahdollisesti suuntaavat tulkintaani.

Olin miettinyt ja kirjannut ylös omaksi avukseni muutamia avainsanoja ja teemoja, joita halusin haastatteluissa tuoda esiin, mutta päätin kohtalaisen avoimen tyylin olevan aiheeni kannalta paras, joten minulla ei varsinaisesti ollut mitään haastattelurunkoa. Esimerkkejä ennalta pohdituista aihepiireistä voisi olla se, mitä meikillä tavoitellaan ja mikä siinä on tärkeää. Kaikilta haastateltaviltani kysyin myös ulkopuolisten kommentteista, joita he ovat mahdollisesti saaneet kuulla meikistään. Muistilappuani tarvitsin lähinnä hiljaisten hetkien aikaan, kun keskustelu tuntui tyrehtyvän, puhutusta aiheesta ollut enää lisää sanottavaa enkä itse keksinyt mitään luontevaa aasinsiltaa uuteen aiheeseen. Muuten johdattelin keskustelua lähinnä tarkentavilla kysymyksillä. Grönfors esittelee niin sanotun ei-johdat-

televan haastattelukoulukunnan, jonka mukaan haastattelijan tehtävänä on lähinnä kuunnella haastateltavaa ja osallistua mahdollisimman vähän. Toisaalta hän mainitsee ongelmatilanteena tässä sen, että haastattelu helposti ajautuu kauas varsinaisesta aiheesta, jolloin takaisinjohtattelu voi olla hankalaa. (Grönfors 1982: 108.) Itse en kokenut mainittua ongelmaa ongelmaksi, sillä vaikka välillä toki intouduimme rupattelemaan muustakin kuin meikkiaiheesta, keskustelu ohjautui aina luontevasti takaisin tutkimusteemaan kuin itsestään. Litterointivaiheessa jätin vain aiheeseen liittymättömät pätkät kirjoittamatta, sillä en kokenut niitä tarpeellisiksi analyysin kannalta. Omat haastatteluongelmatilanteeni liittyivät enemmän jo edellä mainittuihin hiljaisiin hetkiin, mutta nekään eivät olleet ongelmia mittavia.

Elina Oinas kirjoittaa haastatteluissa vallitsevasta valtasuhteesta ja sen eettisen tarkastelun tarpeellisuudesta. Haastattelijalla on haastattelutilanteessa niin sanottu intellektuaalinen dominanssi, jonka hyväksikäyttäminen tai muilla tavoin pyrkimys haastattelun hallitsemiseen ja ohjaamiseen ovat vallan käyttöä. (Oinas 2004: 223.) Olen pohtinut syyllistyinkö liialliseen keskustelun hallitsemiseen yhdessä haastattelussa, jossa litteroinnin kohdalla huomasin olevani paljon äänessä ja kysymykset välistä tuntuivat hieman johdattelevilta, etenkin kun haastateltava monesti vastasi niihin sitten myöntävästi. Toisaalta juuri tuon haastattelun tein pitkän tauon jälkeen, joten haastattelutaitoni olivat mahdollisesti hieman ruosteessa ja taas toisaalta haastateltavakin meinasi heittäytyä hiljaiseksi juuri noissa minun dominoimissani kohdissa. Tarkoitukseni siis oli lähinnä elvyttää keskustelua, mutta välillä saatoinkin intoutua tarjoamaan haastateltavalle liian hiottuja pohdintoja ennakkotietojeni pohjalta. En kuitenkaan koe haastattelun uskottavuuden kärsineen liiaksi tästä pienestä vinoumasta, sillä monesti juuri näiden puheenvuorojeni jälkeen haastateltavakin intoutui taas pohdiskelemaan ja jalostamaan tarjoamiani ajatuksia eteenpäin itse ja soveltamaan niitä omiin kokemuksiinsa. Painoarvoa annoin analysointivaiheessa enemmän haastateltavan selkeästi omille pohdinnoille, jotta ne korostuisivat.

Avoimella, keskustelunomaisella haastattelutyylillä koin saavani luontevampia ja todellisempia kertomuksia ja ajatuksia, ja tavoitteena oli saada aikaan rönsyilevää pohdintaa. Tässä tavoitteessa onnistuin hyvin, ja kaikista haastatteluista löytyi paljon mielekästä pohdiskelua. Avoimessa haastattelussa päästäänkin käsiksi haastateltavan mielipiteisiin aidosti sitä mukaa kun ne tulevat esiin (Honkasaari ja Ikonen 2002; ks. myös Eskola & Suoranta 2000). Keskustelimme siis kaikkien kanssa osittain samoista aiheista, mutta kunkin kohdalla omaan tahtiin ja tyyliin.

3.2 Diskurssianalyysi metodina

Metodina aineiston analysoimisessa käytin teemoittelun ohella diskurssianalyysia. Se tuntui luonteelta valinnalta aineiston koostuessa haastatteluista, eli puheesta. Se myös sopii mutkattomasti yhteen sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksen kanssa. Diskurssianalyysi on melko laaja käsite, joka voidaan määritellä useammalla eri tavalla. Jokinen & al. määrittelevät diskurssin verrattain eheäksi säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemiksi, joka rakentuu sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentaa sosiaalista todellisuutta, mikä on mielestäni varsin kuvaava selitys tälle monitasoiselle ja mutkikkaalle käsitteelle (Jokinen & al. 2004: 27). Diskurssianalyysia voidaan käyttää kriittisellä tavalla, jolloin tarkoituksena on pyrkiä purkamaan kielellisiä rakenteita, jotka muodostavat sosiaalista todellisuutta ja kritisoida näitä puhetapoja, eli diskursseja. Analyysi haastaa itsestäänselvyudet ja lukee tuttuja diskursseja vastakarvaan. Eroja diskurssianalyysien välillä voi olla esimerkiksi se, otaanko huomioon diskurssien ulkopuolinen fyysinen todellisuus vai keskitytäänkö vain käsillä oleviin diskursseihin. (Jokinen 2004: 93-94.)

Toisaalta diskurssintutkimus voi olla myös jossain määrin teoreettinen viitekehys, joka sitoo tutkijan sosiaalisen konstruktionismin ajatukseen. Tällöin kielen siis oletetaan rakentavan sosiaalista todellisuutta vastavuoroisesti; kielenkäyttö (diskurssit) vaikuttaa todellisuuteen ja todellisuus kielenkäyttöön. Kieli ja puhetavat ovat aina sosiaalisesti rakentuneita. Kieli ja todellisuus eivät kuitenkaan ole kaksi toisistaan erillään olemassa olevaa ulottuvuutta, vaan ilmenevät yhdessä, kietoutuneina toisiinsa. (Jokinen & al. 2004: 17, 21). Koen itsekkin, että todellisuus on pitkälti sosiaalisesti rakentunutta ja kieli ja puhumisen tavat, eli diskurssit, ovat avainasemassa, kun asioita ”rakennetaan”. Asioiden merkitykset rakentuvat kielessä, eli toisin sanoen puhe merkityksellistää todellisuuden ja kokemukset. Diskurssianalyysin avulla tavoitteenani on päästä käsiksi siihen, kuinka informanttini merkityksellistävät meikin ja siihen liittyvän kokemusmaailmansa ja millaisia jaettuja, suurempia yhteiskunnallisia diskursseja haastatteluista löytyy. Diskurssianalyysin konstruktiivisen luonteen vuoksi tutkimuksessa ei ole tarkoituksena löytää absoluuttisia ”totuuksia”, vaan tapoja ymmärtää aineistoa ja siinä rakentuvia merkityssystemejä perustellusti teoreettiseen viitekehykseen tukeutuen (Jokinen & al. 2004: 28). Tämän vuoksi myös tutkijan oman position tekeminen läpinäkyväksi on tutkimuksen uskottavuuden kannalta tärkeää; tätä kutsutaan refleksiivisyydeksi. Kirjoitan refleksiivisyydestä enemmän omassa alaluvussa.

Vaikka diskursseja tutkimalla ei ole tarkoitus päästä käsiksi totuuteen, voivat diskurssien rakentamat merkityssystemit itse vakiintua tietynlaisiksi sosiaalisiksi totuuksiksi, jotka ovat laajasti jaettuja ja itsestäänselvyksinä pidettyjä. Diskurssianalyysilla puretaan ja kyseenalaistetaan juuri näitä totuus-

rakenteita, jolloin niiden näkeminen muuttuu mahdollisemmaksi. Merkityssystemit ovat usein moninaisia, keskenään ristiriitaisia ja ”kilpailevia”, jolloin kannattaa tarkastella myös niitä vaihtoehtoisia totuuksia, joista vaietaan. (Jokinen & al. 2004: 29.) Aineistoa käsitellessäni pureudun meikin ”totuuksiin”, eli niihin asioihin, jotka meikkaamiskulttuurissa nähdään itsestäänselvyyksinä. Tämän toteutan etsimällä aineistosta toistuvia teemoja, jotka ovat nousseet tavallaan valtaapitävään asemaan. Kysyn siis aineistoltani, millaisia merkityksiä meikkaamiseen liittyy ja millaisia merkityksiä sille puheessa annetaan. Tässä kohtaa diskurssien ja vallan yhteen kietoutuminen on näkyvää, sillä valtakursseiksi muotoutuminen liittyy läheisesti valtaan; diskursseilla on toisin sanoen valtaa määrittää kuinka aiheesta puhutaan ja millaisena se täten nähdään (Jokinen & al. 2004: 29). Koska merkityssystemit eivät ilmesty tyhjästä tai vain yhden ihmisen toimesta, täytyy diskursseja tarkastella osana laajempaa kontekstia ja kulttuuria (Jokinen & al. 2004: 21). Tässä kuvaan astuu teoreettinen konteksti, joka antaa apukeinoja tulkinnalle ja rajaamiselle. Oman kontekstini määrittelen käsittämään itse haastattelutilanteen sekä laajemman kauneus- ja meikkaamiskulttuurin ja näihin liittyvät ihanteet. Kulttuurikontekstiin liittäessä minulle on tietysti apua siitä, että olen itsekin osa meikkaamiskulttuuria.

Kieli siis rakentaa sosiaalista maailmaa. Se konstruoi sitä todellisuutta, jossa elämme, järjestää sitä uudelleen ja merkityksellistää ne asiat, joista puhumme. Neutraaleinkin kuvaus sisältää usein piilotettuja oletuksia siitä, mikä on luonnollista tai normaalia, ja diskurssianalyysin yhtenä tarkoituksena on tuoda ne näkyviin. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2004; 18–19; ks. myös Coulthard 1992.) Diskurssianalyysissä ensisijaisesti tiedostetaan kielen rakentavuus ja rakentuvuus. Sosiaalinen kanssakäyminen vaatii jotain yhteistä, oletuksia joiden varaan voi odottaa toisenkin tiedon rakentuvan. Ilman tällaisia oletuksia keskustelu olisi hyvin vaikeaa, kun jokainen oletettava asia pitäisi selittää perin pohjin. Täten diskurssit rakentuvat vakiintuneiden merkitysten ja luokittelujen varaan (vaikkakin mahdollisuus muutokseen on tietysti olemassa). Monet puhetavoista perustuvat eroihin ja dualismeihin, jotka voivat olla eri hierarkkisilla tasoilla. (Jokinen & al. 2004: 20.) Tarkastelen itsekin aineistoani vastakkainasettelun kautta, jotta näen, millaiset asiat koetaan vastakkaisina toisilleen ja onko toinen parempi toista.

Diskurssianalyysissä voi ottaa huomioon myös muutakin kuin pelkkää kieltä ja sen käyttöä. Non-verbaaliset eleet, kuvat (pilapiirroksiset, lehtikuvat, kuvituskuvat jne.) ja teot voivat yhtä lailla rakentua osaksi jotain tiettyä diskurssia. (Jokinen & al. 2004: 27.) Omassa aineistossani ei tietenkään näy esimerkiksi eleet tai muu ruumiinkieli, koska kyseessä on äänitallenne, mutta äänenpainotuksia, naurahduksia ja mietiskelyjä pystyy haastatteluissa tarkastelemaan. Olen litterointinnissa ottanut huomioon

ja kirjannut esimerkiksi naurahduksia ja mietiskelyä sekä merkannut esimerkiksi sarkastisesti sanottuja lausahduksia, jotta osaan analyysivaiheessa ottaa huomioon, mikä on sanottu ns. tosissaan ja mikä vitsillä, jos en muuten asiansyhteydestä sitä huomaa tai muista. Haastateltavien tuttuus auttaa tässäkin; on helpompi tulkita mitä henkilö on sanonut huumorilla ja mitä vakavissaan, kun on hyvä käsitys hänen huumorintajustaan ja tavoistaan puhua.

Vaikka diskurssianalyysi soveltuu erinomaisesti kriittiseen tutkimukseen, päätin pitää oman tutkielmani enemmän deskriptiivisenä, joten diskursseja tutkimalla olen ensisijaisesti hakenut ymmärrystä meikistä ilmiönä ja analysoinut sen merkityksiä informanteilleni. Diskurssianalyysin avulla pyrin pääsemään sanojen ja pelkän puheen taakse ja syvemmälle meikin merkityksiin ja motiiveihin. Tästä syystä en käsitellyt aihetta poliittisena ilmiönä tai erityisen kriittisestä näkökulmasta, vaikka aihevalinnassani selvästi olisi mahdollisuuksia siihen. Rajattu sukupuolinäkökulma sopisi tähän tutkimukseen myös, sillä tämänhetkinen totuus on, että meikkaaminen on hyvin naistapainen ja naisoletettuihin henkilöihin liitetty käytäntö, ja joissain tapauksissa jopa vaatimus. Sukupuolittuneisuus onkin yksi meikkiin liittyvistä mielestäni merkillisistä ja kiinnostavista seikoista, mutta se ei kuitenkaan ole tässä tutkimuksessa päällimmäisiä teemoja. Toki se kehystää tutkimusasetelmaa siinä mielessä, että haastateltavat ovat kaikki naisia ja toisaalta olettavat myös meikkaamisen olevan erityisen naistapaista.

Toisaalta olen myös huomannut kriittisen kauneuteen liittyvän tutkimuksen usein astuvan uhrittamisen sudenkuoppaan: informantit nähdään helposti suuremman sosiaalisen elimen uhreina, jotka tahottomaan ja toisaalta tiedostamattaan joutuvat ehostuskonstruktion jalkoihin. Tiedostamattomuus taas johtaa siihen, että informantit luulevat tekevänsä kauneustekoja itsensä vuoksi, mutta oikeasti motiivina on jokin muu. Elina Oinas toteaa, että alisteisessa (tai kuvitellusti alisteisessa) asemassa olevia tutkittaessa heidän sortoaan helposti korostetaan. On houkuttelevaa kertoa heidän todellisuudesta ymmärtäen heitä (jopa heitä itseään paremmin) ja ryhtyä heidän äänitorvekseen. (Oinas 2004: 223.) En suoranaisesti kiellä, etteikö näin voisi ainakin joiltain osin olla, mutta mielestäni tässä helposti palataan heteronormatiiviseen ”ei itseään, vaan miehiä varten” -diskurssiin. Jos tutkimus toisensa perään keskittyy vain siihen, kuinka sorrettuja uhreja naiset ovat, luovat ne helposti kuvaa avuttomista naisista objekteina ja unohtavat heidän subjektiivensa. Naiset ovat myös toimijoita kauneusihanteiden, vaatimusten ja kieltojen monimutkaisessa verkostossa, eivät pelkästään tiedostamattomia uhreja. Tässä tutkimuksessa haluan kuunnella informanttejani sen kummemmin kyseenalaistamatta heidän kokemustaan sekä tietoisuuttaan omista teoistaan ja motiiveistaan, ja tuoda heidän näkemyksensä sellaisenaan esiin. Tämä on yksi syy, miksi aineistoa käsitellessäni käytän paljon suorita lainauksia: haastateltavani osaavat usein ilmaista asiat paljon paremmin ja suoremmin kuin minä.

3.3 Identiteetin ja minuuden rakenteet diskurssianalyysissä

Identiteetti, tai minuus, on yksi mahdollinen painopiste, johon diskurssianalyysia voi soveltaa. Koska diskurssianalyysissä analysoidaan yksilön sijaan sosiaalisia käytäntöjä ja tarkastelun kohteena ovat laajat merkityssysteemit, joita toiminnassa tuotetaan, ovat suurennuslasin alla minuuden rakentuminen ja rakentaminen enemmän kuin minuuden olemus. Analyysillä pyritään selvittämään, kuinka todellisuutta rakennetaan, mutta sillä ei pyritä pääsemään tutkittavan päähän sisään tai ymmärtämään yksilön itsellensä määrittämiä intentioita. (Jokinen & al. 37.)

Ihmistieteissä jaetaan nykyään laajalti käsitys identiteetin sosiaalisesta konstruoitumisesta ainakin osittain. Identiteetti ja minuus rakentuvat ihmisen sisäisen minuuden ja yhteiskunnan sosiaalisen ja kulttuurisen todellisuuden vuoropuhelussa. Sosialisoinnin kautta opitaan ja omaksutaan identiteetin rakennuspalikoita, ja täten identiteetti on muuttuvan yhteiskunnan ja ihmisen henkisen kasvun vuoksi jatkuvassa muutoksessa sekin. Postmodernin käsityksen mukaan identiteetti on sirpaleinen ja keskenään ristiriitainen kokonaisuus ja samalla ihmisellä voi olla useita identiteettejä liittyen eri konteksteihin. Identiteetti ei ole lainkaan pysyvä, vaan velloo ja muokkautuu representaatioiden ja ympäristön dialogin keskellä. Täysin yhtenäistä, loppuunsaatettua ja johdonmukaista identiteettiä ei ole tämän käsityksen mukaan olemassa, vaan kokemus yhtenäisestä identiteetistä on henkilön itsellensä rakentama lohduttava ”minäkertomus”, joka luo hänelle koherentin minäkuvan ja tyydyttävän tunteen eletystä elämästä. (Hall 1999: 21-23.)

Haastatteluja analysoidessani kiinnitin huomiota myös siihen, kuinka minuutta rakennetaan ja tuotetaan kielessä meikin avulla ja mitä merkityksiä meikkaamiseen asetetaan identiteetin rakentumisen kannalta. Diskurssianalyysissä keskeisessä asemassa on identiteetin vaihtelevuus. Siinä kiinnitetään huomiota kontekstisidonnaisuuteen ja niihin minuuden vaihteluihin, joita sama yksilö tuottaa. Ideana ei ole ratkaista mikä näistä identiteetin muodoista on hallitseva, vaan ne saavatkin olla ristiriidassa keskenään ja ilmaantua eri konteksteissa erilaisina. (Jokinen & al. 2004: 38.) Haastatteluissa yksi teemoista, joihin halusin pureutua, koski sitä, kuinka haastateltavani suhtautuvat muihin ja heidän meikkauskäyttäytymiseensä, ja toisaalta sitä, millaista palautetta he itse ovat muilta saaneet. Jokinen & al. määrittelevät identiteetin käsitteen asiaksi, joka määrittelee ne oikeudet, velvollisuudet sekä ominaisuudet, joita yksilö olettaa itse itsellensä taikka toisille, tai joita muut asettavat hänelle (Jokinen & al. 2004: 38–39). Diskurssianalyysin vaihteleva minuus poikkeaa hieman rooliteorioiden roolikäsitteestä, vaikka ne periaatteessa selittävätkin hyvin samanlaista ilmiötä. Roolit kuitenkin usein

nähdään staattisempisina minuuden ilmentyminä. Diskurssintutkimuksessa identiteetti on dynaaminen ja vaihteleva, mutta periaatteessa molempia käsitteitä voi soveltaa hyvin samalla (ja monella) tapaa. Roolien ajatusta käsittelen enemmänkin roolipositioina, joissa huomioon otetaan muuttuvuus ja ei-staattisuus. Rooleista mikään ei ole se aito ”päärooli”, vaan kaikki ovat yhtä todellisia siinä tilanteessa, jossa ne esiintyvät. Performatiivisuuden tapaan roolipositiotkaan eivät ole tietoisesti valittavia, suoritettavia rooleja sanan suorassa merkityksessä, vaan ovat pitkälti tiedostamattomia ja diskursseissa ruumiillistuvia. (Jokinen & al. 2004: 38-39.)

Osittain identiteettiä ja minäkuvaa sekä myös kuvaa muista (asioista) rakentavat erilaiset representaatiot asioista, kuten naiseudesta, mieheydestä, vanhemmuudesta tai vanhuudesta. Näitä representaatioita on kaikkialla kaunokirjallisuudesta mainoskuviin. Ne vaikuttavat siihen, kuinka hahmotamme oman itsemme ympäröivän yhteiskunnan, sen sosiaalisten suhteiden ja kulttuurin osana. Esimerkiksi sillä, miten naiset representoidaan erilaisissa medioissa on merkitystä sekä kulttuurisesti rakentuneelle naiskuvalle että myös naisten omalle minäkuvalle, eli kuinka naiset itsensä näkevät suhteessa näihin kulttuurisiin rakenteisiin. Lisäksi koska nämä representaatiot vaikuttavat myös muihin ihmisiin, vaikuttaa se siihen, kuinka he suhtautuvat ”meihin” ja muihin. Yksi osa representaatioita on itserepresentaatiot, jotka tuotetaan arkisissa toimissa esimerkiksi sosiaalisen median, puhetapojen ja ulkonäön kautta. Representaatioiden ajatusta on käsitelty paljon sukupuolen tuottamisesta puhuttaessa ja se liittyy tiiviisti myös sukupuolen performatiivisuuteen. (Paasonen 2010: 46-47.) Meikki on osa näitä tuottamisprosesseja, joissa tuotetaan sekä sukupuolta ja sukupuoli-identiteettiä että omaa minuutta ja identiteettiä. Muun muassa sukupuolta ja itseä ilmaistaan valinnoilla, joista yksi on meikkaaminen.

Tavoitteenani tässä tutkimuksessa on analysoida haastatteluista niitä diskursseja, joita haastateltavat käyttävät meikkauksesta identiteettinsä ja mahdollisesti sukupuolensakin rakentamisessa tai rakentumisessa. Tarkastelen esimerkiksi, kuinka meikkipuheessa tietynlaisia käytäntöjä toiseutetaan, millaisia käytäntöjä hyväksytään itselle ja millaisia muille sekä rakennetaanko ”meikkaajaidentiteettiä” jollain tapaa negaation kautta. Tarkastelen myös niitä puhuntoja, jotka liittyvät jollain tapaa ulkoisiin ”paineisiin” ja ympäristön aiheuttamiin tuntemuksiin.

3.4 Oma paikantuminen ja tutkimusetiikka

Tässä alaluvussa reflektoin vielä omaa paikantumistani tutkimuskontekstissani ja tutkimustyön eettisiä аспекteja. Outi Fingerroos on käynyt läpi refleksiivisyyttä etnografisessa tutkimuksessa. Reflektoidessaan tutkija sijoittaa ja paikantaa itsensä suhteessa tutkimuskohteeseensa. Tulkinnoissaan tutki-

ja pysyy avoimena, ja tähän olennaisesti kuuluu taustatiedon jakaminen tutkijasta itsestään. Etnografiseen ja muihinkin kvalitatiivisiin prosesseihin liittyy vahvasti subjektiivisuus, ja tutkijan omat lähtökohdat sekä persoona vaikuttavat yleensä väistämättä tulkintoihin. Tämän vuoksi nämä lähtökohdat tulee selvittää tutkimuksessa, ja juuri siihen refleksiivisellä paikantamisella pyritään. (Fingerroos 2003.) Olenkin jo aikaisemmin tässä tutkielmassa valaissut jonkin verran taustojani suhteessa meikkaamiseen, ja jatkan tässä luvussa niiden taustojen ja kentälle sijoittumiseni avaamista. Yksi syy pro gradun tekemiseen juuri tästä aiheesta on se, että kiinnostuin siitä, koska huomasin aiemman tutkimuksen olevan aiheesta niin vähäistä ja lisäksi yleinen näkemys meikkaamisen syistä tuntuu olevan kovin suppea, mikä on jopa turhauttanut minua meikkaajana.

Meikkaamisesta minulla itselläni meikkaajana on suhteellisen paljon kokemus- ja esitietoa jo valmiiksi. Olen itsekin saattanut kokea asioita, joita haastatteluissa tuli ilmi, ja pystyin samaistumaan mielipiteisiin ja pohdintoihin ajoittain todella elävästi, mikä teki haastatteluista välillä todella vasta- vuoroista ajatusten pallottelua. Esitiedot, joita minulla meikkaamisesta jo on, helpottavat aiheeseen perehtymistä; olen tavallaan itsekin osa kulttuuria tai ilmiötä, jota tutkin. Toisaalta tietynasteinen asiantuntijuus ja kokemus voivat olla myös haitta, sillä ne voivat vaikuttaa esimerkiksi haastattelutilanteessa kysymyksenasetteluihin ja aineistontulkintaan. Pyrin kuitenkin analysoidessani olemaan avoin ja riippumaton ennakkokäsityksistä ja -oletuksista, kuten haastatteluissakin. Tutkielmani on sukupuolen suhteen erittäin homogeeninen, sillä kaikki, minut mukaan lukien, ovat cisnaisia. Informanttieni naisvaltaisuus oli alun perin sattumaa, koska ”tarjonta” oli niin naisvaltaista. Tässä työssä fokusoinnin vuoksi jatkoin naislinjalla, mutta esimerkiksi miesten (tai miesoletettujen) kokemukset ja ajatukset meikistä ja meikkaamisesta olisivat myös hedelmällinen tutkimuskohde. Sukupuoli sinällään ei siis ole tutkimukseni tarkastelun keskiössä, vaikka varmasti vaikuttaa kokemuksiin. Cissukupuolisuus ja naiseus ovat kuitenkin olennaisia kokemusten viitekehyksenä. Kuten jo johdannossa mainitsin, ihmisen identiteetit ja häneen liitetyt ominaisuudet vaikuttavat siihen, kuinka hän tulee kohdelluksi, joten myös meikkiin liittyvät kokemukset todennäköisesti vaihtelevat suuresti eri meikkaajaryhmien välillä.

Tutkimusetiikasta kirjoittanut Arja Kuula toteaa, että tutkijalla on vastuu tutkittavien yksityisyyden suojusta, ja arkaluontoisten tai tunnistettavien tietojen anonymisointi on hänen velvollisuutensa. Hän myös kuvaa teoksessaan tapausta, jossa peitenimistä huolimatta tutkimuskohteena ollut kylä pystytettiin selvittämään maantieteellisten koordinaattien perusteella helposti. Ikävää tämä oli siksi, että kylästä oli tutkimuksessa luotu sängen negatiivinen kuva. (Kuula 2006: 204–206.) Tutkijalla on siis myös vastuu siitä, millaisen kuvan hän tutkimuskohteestaan antaa, keskittyykö hän tiettyihin epäkoh-

tiin tai hyviin puoliin vai luoko tasaisen kokonaiskuvan. Omassa tutkimuksessani en käsittele erityisen arkaluontoisia tai intiimejä aiheita. Varmuuden vuoksi päätin kuitenkin käyttää peitenimiä, sillä niiden käytöllä ei ole vaikutusta tutkimuksen tuloksiin tai uskottavuuteen. Paljastan informanteista joitain tausta- ja tunnistetietoja, esimerkiksi minkä tyyppisessä työssä hän on, mitä/millaista alaa on opiskellut ja niin edelleen. Koin nämä tiedot merkittäviksi kontekstin ymmärtämisen kannalta, ja toisaalta ne eivät ole liian yksilöiviä. Varmistin myös erikseen haastateltaviltani, että heille sopii tällaisten taustatietojen paljastaminen. Kuula listaa etnistä alkuperää kuvaavat tiedot arkaluoteisiksi (Ibid. 261). Itse koin kuitenkin, että etninen alkuperä on mahdollisesti merkittävässä roolissa siinä, kuinka yksilö kokee itsensä ja reflektoi itseään muiden yhteiskunnan jäsenten ja median kautta, ja näin ollen tämä kokemus vaikuttaa myös meikkaamisen merkityksellistymiseen ja toimijuuden kokemukseen. Lisäksi Suomessa väestö on valtaosin etniseltä taustaltaan valkoista, joten valkoisuuden paljastaminen ei käytännössä mahdollista tunnistamista.

Koska haastateltavat olivat minulle tuttuja, oli heitä helppo informoida tutkimuksen sisällöstä sekä käyttötarkoituksista ja haastatteluista oli myös helppo sopia. He pystyivät myös milloin tahansa ottamaan minuun yhteyttä, jos jokin asia oli epäselvä. Haastateltavillani ei juuri ollut mielipiteitä tietojen anonymisointitarpeesta, sillä tutkimusaihe oli sen verran arkinen, mutta päätin kuitenkin muuttaa heidän nimensä ja muokata mahdollisia tunnistetietoja. Läheiset suhteet haastateltaviini mahdollistivat tunnistetietojen julkaisuluvan kysymisen ja varmistamisen tapauskohtaisesti. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisemien ohjeiden mukaan tutkimus voi olla luotettava ja uskottava vain silloin, kun se on toteutettu eettisesti hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012: 6; ks. myös Kuula 2006: 34-36). Yksi tieteellisen tiedon merkki on eettisten ohjeiden ja käytäntöjen noudattaminen.

Diskurssianalyysin käytössä merkittävä kiinnityskohta on kielen konstruktiivisuus, vuorovaikutteisuus ja sosiaalisuus. Tämän vuoksi on ymmärrettävä, ettei tutkijankaan käyttämä kieli ole ”puhdasta”, vaan se on yhtä lailla sosiaalisesti konstruoitunutta. Tutkijakaan ei siis koskaan pysty täysin objektiivisesti kuvaamaan kohdettaan, vaan on osana systeemiä, jossa merkityksiä tuotetaan. Tutkijan tehtävänä on pyrkiä tiedostamaan näitä merkityksiä ja kyseenalaistamaan myös omia näkemyksiään ja sitä, miten itse merkityksellistää tutkittavat asiat. Reflektointikyky on tässä avainasemassa. (Jokinen & al. 2004: 23-24.)

4 Ihanteena luonnollisuus, viestinä terveys

Tässä luvussa käyn läpi aineistoani analysoiden sitä ulkonäköön ja sen asemaan nyky-yhteiskunnassa liittyvän aikaisemman tutkimuksen kontekstissa. Aineistoni koostuu siis viidestä puolistrukturoidusta mutta vapaamuotoisesta syvähaastattelusta. Haastateltavani ovat kaikki nuoria cisnaisia, haastatteluhetkellä 23-26-vuotiaita. Informanttien koulutustausta on vaihteleva. Osa oli työelämässä ja osa opiskelemassa, ja neljällä viidestä oli takanaan jonkinikäistä korkeakoulutusta. Kukaan haastateltavista ei ollut haastatteluhetkellä parisuhteessa tai muuten sitoutuneita, eivätkä myöskään tapailleet vakavissaan ketään. Anonymisoin informanttini peitenimillä. Peitenimistä ei tutkimuksen kannalta ole mitään haittaa, joten mielestäni näin on varmempaa toimia, vaikka sitä ei informanttien toimesta vaadittukaan. (anonymisoinnista ks. esim. Kuula 2006: 200.) Esittelen tässä informanttini yksitellen antaen heistä joitakin taustatietoja, joiden koen olevan tarpeellisia, mutta jotka eivät kuitenkaan vaaranna anonymiteettiä. Puhun haastateltavien elämäntilanteista presensissä, vaikka ne tietysti ajoittuvat haastattelun aikaan ja luonnollisesti ovat voineet sen jälkeen muuttua. Analyysin olen jakanut erinäisiin teemoihin niiden useiden eri diskurssien pohjalta, joita haastateltavani hyödynsivät.

Selja opiskelee opettajankoulutuslaitoksella ja hänen meikkaamiskokemuksiaan värittävät muun muassa ammatti-identiteetin eri aspektit. **Venla** puolestaan on opiskellut korkeakoulussa kaupallista alaa ja on nykyään enimmäkseen asiakaspalvelutyössä. **Inka** opiskelee korkeakoulussa humanistisella puolella ja on samanaikaisesti asiakaspalvelualalla. **Elsa** on niin ikään asiakaspalvelutyössä ja hän on suorittanut toisen asteen parturi-kampaajan opintoja, joihin ulkonäkökysymykset liittyvät jokseenkin keskeisesti. **Nelli** puolestaan on täyspäiväinen korkeakouluopiskelija humanistisella alalla, ja hänellä on kokemusta hajanaisista työnkuvista kesätöiden merkeissä.

4.1 Luonnollisuusideologia: meikattu luonnonkauneus

Luonnollisuus on aineistoni perusteella meikkaamisessa yksi tärkeimmistä (ellei jopa tärkein) tavoite, ja luonnollisuusdiskurssi on meikkipuheessa läsnä erittäin vahvasti, myös haastateltavillani. Luonnollisuus ei usein kuitenkaan tarkoita luonnollisuutta sen kirjaimellisessa merkityksessä, sillä luonnollinen ilme tai *look* tarkoittaa meikin kohdalla vähäistä ja melko huomaamatonta meikkiä, jolla pyritään tuomaan esiin omat ”parhaat puolensa”. Wendy Chapkis on tutkinut kauneusihanteita ja hänen mukaansa 2000-luvulla yleistyi tämä niin sanottu ”luonnollinen meikki”, eli ”*natural look*”: meikkiä saa (ja pitääkin) kyllä käyttää, kunhan se ei juurikaan näy. Hän myös toteaa ihanteiden muut-

tuneen nykyaikaan tultaessa; feministisen ajattelun mukaan nainen on kaunis sellaisenaan, mutta mainoskielessä sama ajatus on käännetty *natural lookiksi*, joka saavutetaan ulkoisilla avuilla, kuten meikillä. (Chapkis 1986: 8–11.) Luonnollisuus on siis kaunista ja tavoiteltavaa, mutta siihen kuitenkin tarvitaan meikkejä, joilla luonnollisen kauneuden ”pilaavat” pienet virheet voidaan peittää. Luonnollisuusdiskurssi on aiheeni kannalta merkittävä, sillä se on eräällä tavalla eri diskurssien risteys, jossa kohtaa niin terveys-, kauneus- kuin minuusdiskurssitkin. Koska luonnollisuusdiskurssi oli yksi aineistoni kokoava teema, on luontevaa käsitellä sitä ensimmäisenä. Käsitelen tässä luvussa myös kauneuden määrittelyä ja merkitystä historiallisessa kontekstissa Anu Korhosen teoksen kautta, ja peilaan sitä kauneuden määritelmiin nyky-yhteiskunnassa sekä ajatukseen kauneuden sosiaalisesta konstruktivisuudesta. Nämä teemat koen relevanteiksi sekä luonnollisuusdiskurssin kehittymiselle että edelleen sen vahvistamiselle, sillä kauneuden käsittäminen ylipäänsä naiseudelle luonnollisena vahvistaa kauneuden ja luonnollisuuden liittoa.

Korhonen aloittaa teoksensa selvittämällä, mikä uuden ajan alussa ajateltiin kauniina ja pääsee lopputulemaan, että tuolloin (kuten merkittävässä määrin nykyäänkin) kauneus syntyi harmoniasta ja tasapainosta. Kokonaisuuden sopusuhtaisuus löytyi analysoimalla yksittäisten osien suhteita toisiinsa, ja tätä analyysiä tehtiin tuon ajan kirjallisuudessa etenkin naishenkilöistä. Täydelliset mittasuhteet osattiin määritellä varsin tarkasti, mutta universaaleja ne eivät silloinkaan olleet. Kauneus ei välttämättä syntynyt vain ihanteellisten mittasuhteiden symmetrisestä harmoniasta, vaan siihen kuului muutakin, jotain vaikeasti määritettävää. Kuitenkin esimerkiksi runoudessa naiskauneutta esiteltiin usein luettelemalla ihanteellisia ruumiinosia yksi kerrallaan. Monet renessanssin ajan runouden tutkijat ovat ehdottaneet, että tällainen osiensa summana kuvailu antaa mahdollisuuden tarkastella naista vain objektina, eikä kokonaisena ihmisenä. (Korhonen 2005: 9-15.) Samanlaista ”paloittelua” on feministisen mediantutkimuksen piirissä havaittu myös mainoskuvastossa, jossa naisvartalon kokonaisuudesta irrotettuja osia käytetään ahkerasti (ks. esim. Shields & al. 2002). Toisaalta paloittelun kohteeksi uudella ajalla joutuivat myös rumat naiset (ja miehet), joiden epäsopusuhtaisten piirrekokonaisuuksien kautta rakennettiin jälleen normittavaa kuvaa kauniista, joita vain harvat olivat (Korhonen 2005: 15-16). Kaunis oli siis paradoksaalisesti (naisen) ulkomuodon normi, mutta silti poikkeus. Onnistunut naiseuden esitys vaati ulkoista kauneutta, koska sen koettiin olevan naiselle luonnollista.

Kauniin naisen määrittelytavoissa tuolloin näen paljon yhtäläisyyksiä sen nykyisyyteen. Sopusuhtaisuus tuntuu olevan ikivihreä kauneuteen liitettävä termi, joka on kuitenkin itsessään jokseenkin vaikeasti määriteltävä. Kauneuskirurgiaa tutkinut Taina Kinnunen pyysi haastatteluissaan informanttejaan määrittelemään kauniin ja kertomaan millainen on kaunis ihminen. Vastaukset yllättivät, etenkin

kun ne tulivat plastiikkakirurgian asiakkailta. Monissa vastauksissa korostui – 1500–1600-lukujen tapaan – sopusointuisuus ja jonkinlainen sielun ja ruumiin harmonia. Kauneus ei ole pelkästään ulkoisia seikkoja (vaikka nekin vaakakupissa painavat), vaan myös olennaisesti henkisiä ja yhteisöllisiä ominaisuuksia. Hyvä kokemus itsestä ja itsensä hyväksyminen toistuivat myös monissa vastauksissa. (Kinnunen 2008: 33-34.) Kauneuden käsittäminen saattaa siis olla jotain pintaa syvempää ja kauneus muodostuu jonkinlaisesta ulkokuoren ja sisäisen olemuksen yhteistyöstä. Paljon kuultu fraasi ”itsevarmuus on kaunista” pohjautunee tällaiseen kokonaisvaltaiseen ajattelutapaan ja siihen, kuinka ihminen kokee itsensä ja miten se kokemus heijastuu ulkopuoliselle. Tämän tapaista muiden kautta heijastelua näkyy vahvasti myös aineistossani.

Johdannossa kirjoitin tutkimukseni lähtökohdista ja kauneuden konstruktiivisesta ja kulttuurisidonnaisesta luonteesta. Korhonenkin toteaa ykskantaan, että kauniiksi mielletty ulkonäkö ei ole historiatonta, universaalisti olemassa olevaa, vaan kulttuurisesti rakentunutta. Sen merkitykset ja niiden muodostamistavat ovat niin ikään kulttuuri- ja aikakaussidonnaisia, ja ihanteet muuttuvat. (Korhonen 2005: 9.) Tämä todentuu hyvin esimerkiksi eräässä kasvokirurgiaan erikoistuneen lehden tutkimuksessa, jossa vertaillaan ”nykyajan” ja antiikin kasvoihanteita analysoimalla antiikin patsaiden ja nykyajan viehättävimmiksi listattujen julkkisten kasvoja. Siinä todetaan, että muutoksia on selkeästi tapahtunut: aikaisemmin naisten kasvot olivat miesten kasvoja pidemmät, mutta nykyään ihanne on päinvastainen. Lisäksi kasvojen mittasuhteissa on tapahtunut muutoksia, sillä antiikin kasvoissa kasvojen alaosa oli kokonaismitasta puolet, kun taas nykyään se vaikuttaisi olevan sekä miehillä että naisilla hieman vähemmän. (Mommaerts & al. 2001.) Eroja antiikin ja nykyajan kauneusihanteissa käyvät läpi myös Nicola Rumsey ja Diana Harcourt viehättävyyden psykologista puolta käsittelevässä teoksessaan *Psychology of Attraction*. He toteavat, että vaikka kauniiden kasvopiirteiden määritelmille löydetään monia (lähes) universaaleja yhtäläisyyksiä, myös muut tekijät, kuten eläväisyys, vaikuttavat merkittävästi kokonaisvaltaiseen kauneuskokemukseen ja historiaa tarkastellessa eri aikakausilla on huomattavissa selkeitä eroja kauniina pidetyissä piirteissä. (Rumsey & Harcourt 2005: 5.) Tässä ruumiillistuu oikeastaan sosiaalisen konstruktionismin ydinajatus: kauneus käsitteenä on sosiaalista ja muuttuvaa, ja kasvamme ja soisalistumme tiettyihin käsityksiin kauneudesta (ks. esim. Jokinen & al. 2016: 251-253).

Natural look on usein nykyajan kannustettu ihanne ja myös vallitseva diskurssi monissa meikkaamista käsittelevissä puhunnoissa. Vaivattoman kauneuden illuusio luodaan luonnollisella meikillä, jolla niin sanotusti korostetaan omia hyviä puolia, eli niitä osia itsessä, jotka sopivat konventionaalisen kauneusihanteen muottiin. (ks. esim. Chapkis 1986.) Luonnollisuudelle vastakohtaksi asetan tässä tutkimuksessa *feikin*, ja se oli myös sana, jota haastateltavani käyttivät puheessaan. Slangisana

feikki tulee englannin sanasta *fake*, joka tarkoittaa teeskentelyä, väärentämistä ja kaikkea epäaitoa ja valheellista. Esimerkiksi Suomisanakirja määrittelee ”feikin” epäaidoksi tai väärennökseksi (Suomisanakirja.fi 2016). Feikkiä käytetään yleensä negatiivisessa merkityksessä, kun halutaan korostaa kohteen epäaitoutta. Feikkejä ovat esimerkiksi merkkilaukkujen jäljennökset tai uutinen, jossa totuutta on vääristelty. Ihmisistä puhuttaessa feikki voi tarkoittaa vaikkapa kauneusleikkauksiin turvautunutta, hiustenpidennyksiä käyttävää tai jotain ”roolia” julkisuudessa esittävää, eli epäaitoihin ja väärennettyihin asioihin minuutensa rakentavaa henkilöä. Korhosen esittelemän uuden ajan alun kasvomaaleja käyttävistä naisista mukaisesti myös nykyään ei-luontaisilla, feikeillä, ominaisuuksilla ulkonäkönsä luonut nähdään usein oman kokemukseni mukaan jollain tapaa valheellisena ja teeskentelevänä, tai toisaalta sääliänsä ja ”liikaa yrittävänä”. Tavoitteenani on selvittää, kuinka feikkiys tai feikki henkilö rakennetaan haastateltavieni puheessa ja nähdäänkö feikkiys ylipäänsä negatiivisena asiana.

Kaikki haastateltavani olivat yhtä mieltä siitä, että feikkiys rakentuu ihmisen kokonaisuudessa ja tyyli- lissä. Heidän mukaansa sama meikki voi olla tyylikäs yhdellä mutta näyttää feikiltä ja pakotetulta, ei- luontevalta, toisella. Lisäksi siihen vaikuttaa merkittävästi se, kuinka näyttävä meikki on toteutettu; ”suttuinen” lopputulos tuomitaan helpommin feikiksi kuin ”siisti” ja ”tyylikäs”. Jokaisen mielestä oli siis myös hankalaa absoluuttisesti määritellä missä luonnollisuus muuttuu feikiksi. Koska meikin il- miasu riippuu niin paljon kantajastaan, on vaikea vetää universaaleja rajoja. Kaikkien haastatteluista löytyi kuitenkin samankaltaisia pohdintoja juurikin siitä, että määrä ei ole se, mikä ratkaisee feikkiy- den ja ei-feikkiyden välillä, vaan laatu.

Selja: Minusta meikkiä ei ehkä tavallaan voi olla liikaa välttämättä, mutta se että miltä se niinku näyttää. Et miten se on laitettu – – Mutta juuri se, että jos on hirveän sottaaisesti. – – Koska ku miettii esimerkiks ku kaikki on sanonu et joku Johanna Tukiainen meikkaa liikaa, mutta olen kyllä nähnyt ihmisiä, jotka meikkaa enemmän kuin Johanna Tukiainen, ja ne näyttää silti ihan hyvältä. Eli Johanna Tukiainen meikkaa vaan huonosti. Se on eri asia.

Selja puhuu lainauksessa ja sen yhteydessä siitä, kuinka liika ei aina ole liikaa, mutta huonosti toteu- tettu todennäköisesti näyttää huonolta ja myös feikiltä. Kun meikkiä on niin paljon ja niin huonosti, että sen huomaa ihmisessä ensimmäisenä, sen voisi hänen mielestään tulkita jo feikiksi. Loppuosassa lainausta onkin pähkinänkuoressa se ero, joka löytyy huonon ja paljon meikin välillä. Feikkiyteen kuitenkin liittyy aina liiallisuus, mutta liiallisen meikin määrän raja on liukuva ja tilannesidonnainen: yksi meikki voi olla liikaa arkena koulussa, mutta oikein sopiva illalla baarissa. Toisaalta liiallisuus vaihtelee myös arjen ja työn välillä: töissä pukukoodi voi kontrolloida esteettistä ulkoasua ja vaikuttaa hyväksytyyn meikin määräänkin. Meikin määrä ja sen luonnollisuus tai ei-luonnollisuus liittyvät

myös olennaisesti tyyliin. Meikki voi ilmentää sisäistä identiteettiä, jolloin vahva meikki voi näyttää yhdentyylisellä sopimattomalta, mutta toisenlaisen tyylin kokonaisuudessa luontevalta. Haastateltavat tunnistivat kaikki tyylin moninaisuuden ja sen vaikutuksen meikin määrän sopivuuden ja feikkiyden määrittelyyn. Meikin paljous tai vähyys liittyi myös olennaisesti heidän omaan tyyliinsä ja identiteettiinsä, ja he halusivat viestiä sillä jotain. Esimerkiksi Elsa alkoi parikymppisenä kyseenalaistaa meikkaamistottumuksiaan ja hänestä alkoi tuntua kiusalliselta käyttää niin paljon (tai niin näkyvää) meikkiä kuin hän käytti. Vähentämisen jälkeen hän tunsu olonsa miellyttävämmäksi ja koki, että viesti meikkityylillään enemmän omaa itseään:

Elsa: Sillon meikkasin ihan hirmu tummasti. [...] Sit minnuu rupes ahistamaan, että niinku... [poikaystäväkin] just miulle sano, että "Hei Elsa, ethän sie noin paljoo varmaan kouluun välttämättä tarvii".

Tutkija: Mikä siinä sit rupes ahistaan?

Elsa: No se, että ku näytti samalta ku miltä näyttää ku mennee baariin esimerkiks. Että se alko tuntuu jotenki että onko sitä niin tarvetta meikata niin paljoo.

Tutkija: Mikä siinä sit oli, tai olikse just et se oli sellain baarilook, et se ei jotenki sopinu arkeen?

Elsa: No joo, kyllä se oli... Tai se että oli ne luomivärit oli nii tummat. Yks päivä – – olin hirveellä kiireellä lähteny työharjotteluun ja miulla ei ollu paljoo meikkii kerinny laittaa, ja sit [poikaystävä] sano et "Hei vitsi sie näytät hyvälle, siehän voisit enemmän meikata tuolleensa, etkä silleen hirveen vahvasti joka päivä". Sitten mie rupesin miettimään, että [ihan totta]. [...] Ku ei halluu näyttää joka päivä sellaselta sutturalta, että naama on ihan hirveesti meikattu ja että ihmiset aivan aattelee, että mie oon joku teini, joka ei uskalla olla ilman meikkiä... jottain tämmöstä. Että ois vähän aikuismaisempi, että niin pittää olla aina hirveet luomivärit ja kaikki.

Elsa koki viestivänsä meikillään olevansa jollain tavalla epäkypsä tai epäuskottava, eikä kokenut sen ilmentävän itseään. Hän toisaalta usko, ettei meikin suuri määrä automaattisesti saa ihmistä vaikuttamaan epävarmalta tai kypsymättömältä, mutta omalla kohdallaan tunsu viestivänsä niin. Meikkaamisen tavat liittyvät siis merkittävästi myös ikäkausiin ja aikuistumiseen. ”Teinimäinen” tapa meikata helposti tulkitaan viestivän epäkypsyydestä ja epävarmuudesta, jotka ominaisuudet usein liitetään teini-ikään. Hänen sanavalintansa meikkityyliin kuvaamisessa ovat mielenkiintoisia: paljon meikkaava on kuvattu negatiivisesti ”sutturaksi” tai ”teiniksi”, kun taas hillitty meikki on hänen mukaansa ”aikuismainen”. ”Teini” vaikuttaisi kuvastavan hänelle itsestään epävarmaa nuorta, ja on täten 25-vuotiaalle aikuiselle negatiivinen määritelmä.

Esiin nousi paljon myös ajatuksia sosiaalisen leiman saaneista ulkonäköasioista, jotka yleisesti tulki-
taan feikeiksi, kuten irtoripset, hiuslisäkkeet ja rakennekynnet. Kaikilla haastateltavillani kuitenkin
oli avoin ja melko neutraali suhtautuminen näihin, sillä nekin pystytään toteuttamaan tyylikkäästi ja
hillitysti.

Selja: Esimerkiks irtoripset tai jotku ripsienpidennykset ei näytä kaikilla pahalta, mutta... Hmm. Mut
sit kyl taas ehkä seki, et sitä feikkiyttä pitää vähän hillityissä määrin, et sit jos sulla on jotku silarit ja
metrin pituset kynnet, ja sit sul on vielä niitä irtoripsiä viissataa. Sit ehkä tulee sellanen ylipäättäjä
feikki vaikutelma

Selja siis korostaa, että maltti on niin sanotusti valttia, ja feikkiys mahdollisesti piilee siinä, että
omaa itseä lisätään ”liikaa” ulkopuolisia apukeinoja. Venlan puheessa puolestaan korostui myös
feikin ja luonnollisen vuoropuhelu, jossa runsaskin meikki hillitysti toteutettuna voi olla luonnollinen
eikä feikki. Toisaalta feikkiys ja liiallisuus ovat kulttuurisesti rakentuneita konventioita, jotka muut-
tavat jatkuvasti, joskin hitaasti, joten feikin määrittely ylipäänsä oli haastateltavista hyvin monita-
soista. Venla painotti omaa pyrkimystään juuri luonnolliseen meikkiin ja sitä, että meikin ei tulisi olla
”naamio”. Feikin määritelmää hän hahmotteli juuri siihen, kun meikkiä käytetään naamioitumiseen
korostamisen sijaan.

Venla: No mun mielestä semmonen, et jos niinku, jos niinku menee ihan eri näköseks, siinä ei oo
kyse niinku korostamisesta enää, vaan niinku semmosesta naamioitumisesta enemmän. Ja sitte ta-
vallaan mulla on ehkä semmonenki että, et siinä vaiheessa kun niinku, että se erotus siitä meikistä
meikittömyyteen on niin iso – – jos alkaa tulla semmonen, et sä et pysty enää ole ilman sitä meik-
kaamista ja meikkiä, nii sit se on niinku menny överiks.

Luonnollisessa meikissä siis korostetaan omia hyviä puolia sekä myös häivytetään epäkohdiksi koet-
tuja. Jos henkilöä on laittautuneena kärjistetysti lähes mahdoton tunnistaa laittautumattomasta itses-
tään, menee se jo feikkiyden puolelle. Venla toi haastattelussa ilmi tavoitteensa meikatessa olevan
juuri ”luonnonkaunis” lopputulos, omien piirteiden korostaminen ja itsensä sillä tavoin esiintuomi-
nen, ei itsensä peittäminen. Peittämisen ja naamioitumisen hän kokee feikeiksi, ei-tavoittelemisenar-
voiseksi asiaksi. Puheessa korostuu se näkökanta, että ihmisen tulisi olla sinut myös meikittömän
itsensä kanssa ja että meikittä olemisen ei tulisi olla mahdotonta. Feikkiys rakentuu siis niin ikään
kokonaisvaltaisesti ihmisen olemuksessa ja suhtautumisessa omaan itseensä.

Venla: Tavallaan korostaa omia piirteitään ja ehkä häivyttää niitä huonompia piirteitä. Mutta ei
niinku silleen, että etteikö nyt pystyis jonkun ihme syyn takia pesemään niitä meikkejä pois vaikka
töissä. Jos nyt jotain kävis ja pitäis pestä naama nii ei haittais.

Myös Elsa hahmotteli liian ja sopivan välistä rajaa siihen, että ihminen kykenee yhä olemaan sinut ja näyttäytymään julkisesti myös meikittä (tai edes vähällä meikillä):

Elsa: Kaikki on liikaa jos ei pysty välillä olemaan ilman sitä meikkiä, menemmään jonneki kauppaan tai julkisiin paikkoihin ilman sitä. Senku meikkaa arkena miten haluaa, mutta sitte jos ei koskaan pysty olemmaan ilman mittää maalauksia, nii sitte ehkä... [on liikaa].

Jollain tapaa feikkiys liittyy siis koko elämisen tapaan. Jos meikkaamispakko määrää ihmisen olemista ja menemistä, ollaan liiallisuuden puolella. Jos taas edes jossain määrin viihtyy ja ainakin teoriassa pystyisi näyttäytymään ”pakon edessä” myös meikittä, ollaan vielä sopivan puolella.

Suurin osa haastateltavistani piti ”luonnollisuutta” arvona ja tavoiteltavana lopputuloksena. Toisaalta kukaan ei suorilta käsin tuominnut ”ei-luonnollista” meikkiä, vaan piti taitavasti toteutettuja näyttäviä lopputuloksia myös ihailtavina, mutta ei vain itsellensä sopivina. Ensisijaisesti mielekkäänä meikaustapana kuitenkin koettiin luonnollinen meikki. Esimerkiksi Nelli järjestelee seuraavassa lainauksessa ajatuksiaan luonnollisesta ja ei-luonnollisesta meikistä edellä mainitulla tavalla:

Nelli: Mähän en ite niin kauheesti meikkaa. Tai siis sillonkin kun meikkaan, niin meikkaan kauheen vähän, tai siis just aika huomaamattomasti ja luonnollisesti. [...] Niinku mä tavallaan siis toisaalta ihailen niinku luonnollista kauneutta, tai siis sitä että ei tarvii meikkiä näyttääkseen kauniilta, mutta toisaalta sitten taas ihailen ihmisiä, jotka meikkaa tosi vahvasti silleen niinku goottityyliin, ja se, että miten tavallaan niinku... En tiää, niinku yleisestiottaen se että kykenevät luomaan ihan omanlaisensa lookin, vaikka näyttäis niinku alunperin ihan miltä tahansa, nii sitte voiki näyttää sen meikin ansiosta ihan eriltä.

Vaikka feikkinä toisaalta helposti pidetään juuri täysin luotua ulkonäköä, joka meikit pois pestessä muuttuu täysin erinäköiseksi, näkee Nelli siinäkin oman kauneutensa. Hän ihailee taituruutta, joka vahvaan ja näyttävään meikkiin liittyy. Kuitenkin hän alleviivaa luonnollisuutta itsellensä sopivimpana tavoitteena ja myöhemmin ilmaisee myös edellä kuvailun kaltaiseen vahvaan meikkiin liittyviä mahdollisia haittapuolia tai pelkojaan:

Nelli: On toisaalta niinku seki ajatus siellä [meikkaamistottumuksien] taustalla, että haluais niinku olla mahollisimman luonnollinen. – – Pelkään tavallaan, et sit päätyis siihen pisteeseen, et niinku ei vois elää ilman sitä meikkiä, tai siis et, et jos aina meikkais tosi paljon, nii sithän niinku näyttäis periaatteessa aina ihan tosi erilaiselta se meikki naamassa ku mitä sitte ilman sitä. Nii sit sitäki mukaa kasvais aina se paine näyttäytyä ilman meikkiä, ku nyt se ei oo vielä nii iso asia, että voisni vaikka nyt mennä koulun ruokalaan ilman meikkiä ihan hyvin, mut sit jos meikkaisin joka päivä ihan tosi paljon, nii sitten se olis jo paljon suurempi se kynnyks.

Hän siis kokee, että suuri määrä meikkiä arkisin saattaisi helposti johtaa kierteeseen, jossa ilman meikkiä julkisessa tilassa oleminen todennäköisesti tuntuisi kiusallisemmalta kuin vähämeikkisyyteen tottuneena. Hän arvottaa meikatut kasvot tässä puheessa viehättävimmiksi kuin meikkaamattomat. Jos ero meikattuna ja meikkaamattomana olemisen välillä on huomattava, hän pelkää, että kynnyksensä meikkaamattomana olemiselle nousee mahdottoman korkeaksi. Hän kokee, että jos hän meikkaa liikaa, hän tavallaan etäännyy siitä luonnollisesta itsestään, eikä enää tunne oloaan mukavaksi meikkaamattomana vain omilla nahoissaan. Tätä skenaariota hän välttää toteuttamalla meikkinsä mahdollisimman vähäisenä ja luonnollisena, jotta se tavallaan kuvastaisi häntä itseään eikä meikillä luotuja kasvoja.

Chapkinin lanseeraama *natural look* on aineistoni perusteella nykypäivän tosiasia. Luonnollinen ulkonäkö on arvostettua, mutta samalla tulisi olla lähes virheetön. Näpyt, arvet ja väsymyksen merkit tulee piilottaa huomaamattomasti. Päällimmäisenä tavoitteena on Venlan sanoin *korostaa* omaa ”luonnollista itseään”, mutta ei peittää sitä maalein. Feikkiys terminä on useimmiten negatiivisesti arvolatautunut, ja sillä kuvailemalla pyritään yleensä jollain tapaa häpäisemään kohteensa ja tekemään tästä muita huonompi, koska hän feikkiydellään rikkoo luonnollisen kauneuden normia ja ihanetta. Kuitenkaan haastateltavani eivät kokeneet feikkiyttä suoraan negatiivisena tai tuomittavana asiana, vaikka suurin osa heistä feikkiyttä omalla kohdallaan välttivätkin. Myös näennäinen feikkiys voi olla toteuttajalleen voimavara ja tapa ilmaista identiteettiään ja luovuuttaan. Yhteiskunnassa, joka kannustaa luonnolliseen ilmeeseen, ilmiselvän feikkinä esiintyminen voi olla jopa rohkea teko.

4.2 Healthism luonnollisuusideologian vahvistajana

Venla: No voin vastata kysymykseen että miksi meikkaat, että sen takia, että näyttäis siistimmältä. Ja ehkä myös vähän siksi et näyttäis nätimmältä, mut enemmän siksi että niinku näyttää sillee siistiltä, että tulee itelle semmonen varmempi olo. Ja sit se on mun mielestä myös kohteliasta muita ihmisiä kohtaan näyttää siistiltä.

Lainauksessa tulee esiin vahvasti Venlan motiivi ”kohteliaaseen siisteyteen”, johon meikkaaminen on väline. Hän myös tuo ilmi meikin kaunistautumispuolen, joka kuitenkin on hänelle toissijainen. Venlan puheissa tiivistyy käsitys siitä, kuinka laittautuminen tarkoittaa sitä, että pidetään itsestä huolta. Tämä käsitys näkyy seuraavassa haastattelukatkelmassa hyvin:

Tutkija: Et se [meikki] on vähän sellanen hygieniäkysymys?

Venla: Siis joo, onhan se nyt vitun ällöttävää kattoo jos jollain on hirveitä paiseita naama täynnä, nii se on todella epämiellyttävää.

Tutkija: Mm. Muiden huomioonottaminen.

Venla: Nii. Nii, nimenommaan, ihan samalla tavalla ku harjataan hampaatki.

Venla siis vertaa meikkaamista hampaiden harjaukseen; molemmat ovat tapoja pitää huolta hygieniastaan, ja mahdollisesti luoda viihtyvyyttä ulkopuolisillekin siistillä ulkomuodolla. Samanlainen assosiaatio meikin ja siisteyden, itsestään huolenpitämisen ja myös muiden huomioonottamisen välillä löytyi myös Seljan haastattelusta:

Selja: Kyllä minä ainaki pidän, minusta ihminen joka meikkaa niin pitää myös tietyllä tavalla itsestään huolta. Tai silleen et on, tuntuu et se jotenki välittää myös ympäristöstään sen verran et, että minusta on ainaki paljon miellyttävämpää jos on ihan kivan näkösiä ihmisiä ympärillä.

Meikkaamalla ajatellaan myös kanssaihminen viihtyvyyttä. ”Ihan kivan näköiset ihmiset” siis viittaavat huoliteltuihin ja siisteihin henkilöihin eli sellaisiin, joista käy ilmi, että he *pitävät huolta itsestään*. Siisteyden teema toistui jokaisessa haastattelussa ja se tuntui olevan yksi tärkeimpiä motiiveja ja pyrkimyksiä meikkaamisessa ja täten myös yksi keskeinen diskurssi, johon haastateltavat nojautuivat. Suvi Ollila käsittelee tyttöjen ulkonäkönormeja tutkivassa pro gradussaan lyhyesti myös meikkaamista. Hän pohjustaa meikkaamista niin ikään huomaamattomuuden normilla ja määrittelee sen pääsääntöisesti ”virheiden korjailemiseksi ja peittämiseksi, sekä hyvien puolien korostamiseksi”, joka on naisten kohdalla velvollisuus ja hyvää käytöstä muita kohtaan. (Ollila 2013: 39; ks. myös Nykyri 1996; 31.)

Siisteyspuhe liittyy healthism-diskurssiin siinä mielessä, että ”siisti” ulkomuoto pitää sisällään myös tietynlaisen terveennäköisen, ei-väsyneen ilmeen. Meikkiä selvästi käytetään peittämään esimerkiksi väsymyksen merkeiksi koettuja asioita (näistä useasti mainittuna aineistossani olivat muun muassa tummat silmänaluset), jotta vältytään sellaisilta kommenteilta kuin ”näytätpä väsyneeltä” tai ”oletko kipeä?” Tällaiset kommentit haastateltavani kokivat yhdenmukaisesti erittäin kiusallisina ja epämiellyttävinä. Healthismin kontekstissa voisi tällaista puhetta selittää sillä, että ulkonäöstä huomauttelulla pidetään yllä ”terveennäköisen” ulkomuodon normistoa ja ”terveeltä” näyttämisen painetta. Vaikka healthismin tarkastelun ja kontrollin ytimessä on yleensä ruumiinmuoto, myös kasvot vaikuttavat kokonaisvaltaiseen olemukseen. Vaikka healthism-diskurssi keskittyy pääasiassa ruumiiseen ja sen ulkomuotoon, kokonaisvaltaiseen mielikuvaan henkilöstä vaikuttaa eittämättä vahvasti myös kasvot. Koska ihmiset ovat luontaisesti herkkiä kasvoille ja niiden viestinnälle (ks. esim. Rumsey & Harcourt 2005: 1-2.), on vain loogista, että myös terveyttä ja elinvoimaisuutta tulkitaan paljon kasvoista. Näin

ollen terveyttä ja elinvoimaisuutta myös viestitään kasvojen välityksellä, jolloin meikillä voidaan vaikuttaa siihen, mitä kasvoillaan viestii. Meikkaaminen näyttäisi olevan keskeisenä välineenä tässä terveysviestinnässä. Likaan ja likaisuuteen liittyy ideologisella tasolla aina sairauden riski ja puhdas taas on terveyshaitoista vapaa (ks. esim. Douglas 2000). Samoin ”siisteys” ja ”epäsiisteys” pitävät sisälleen ”terveen” ja ”epäterveen” ulkomuodon normitusta: ”siisti” tulkitaan terveeksi ja elinvoimaiseksi kun taas ”epäsiisti” ulkomuoto vihjaa muun muassa väsymyksestä ja jaksamattomuudesta (”ei jaksaa yrittää”).

Taina Kinnunen toteaa, että ulkonäöllä eittämättä on tärkeä asema nykyisessä elämäntavassa ja kulttuurissamme. Rumuus on epidemian tavoin leviävä sairaus, jota vastaan taistellaan viime kädessä kirurgisella muuntelulla tai *korjaamisella*. Kiinnostava huomio kauneuden medikalisoitumisen ilmiötä ilmentämään on se, että Kinnusen mukaan plastiikkakirurgit puhuvat toimenpiteissä käyneistä nimenomaan potilaina, eivät esimerkiksi asiakkaina. Näin kauneuskirurgiaa hyödyntävät rinnastetaan muihin leikkauspotilaisiin, ja toisaalta kosmeettiset ongelmat muihin sairauksiin. Sairauden merkitys tässä muuttuu: oireena on esimerkiksi iän tuomat muutokset, eli yksinkertaistettuna *rumuus*. (Kinnunen 2008: 12-13.)

Kinnusen teoksessa yksi luku on kokonaan omistettu vanhuuden merkkien korjailuun, mikä kertonee selkeää viestiä ikuisesta nuoruudenkaipuusta. Aikaisemmin nuoruutta kaihottiin, mutta vanhaan ulkomuotoon tyydyttiin. Menneisyydessä varsinaiset nykykäsityksen mukaiset *vanhukset* eivät toisaalta katukuvassa olleet kovin tavallisia keski-ikä ollessa nykyistä matalampi, eikä ikääntyvien ulkonäölle enää asetettu samanlaisia vaatimuksia kauneudesta. Vanhuksen tuli vain noudattaa sopivia tapoja, ja tuolloin arvokkaasti ikääntyminen ei tarkoittanut ikuisesti nuorelta näyttämistä, vaan ennemminkin vanhuuden ja sen mukanaan tuoman ”rumuuden” hyväksymistä siveellisen asenteen ja tarkan seksuaalisen kontrollin omaksumisen kautta. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, etteivätkö ikääntyvät naiset käyttäneet kosmetiikkaa. Päinvastoin hekin turvautuivat kasvomaaleihin ja ”kauneusvirheidensä” peittelyyn. (Korhonen 2005: 87, 90.) Kosmetiikalla kaunistautuva vanha nainen oli kuitenkin uuden ajan alussa naurun ja pilkan kohde. Vanhuuden merkit, tavallisimpana rypyt, nähtiin yksioikoisesti rumina. Ne rinnastettiin muihin ihovirheisiin, jotka tuhosivat tasaisen valkean ihon eikä niitä nähty esimerkiksi merkkeinä eletystä elämästä, kuten nykyisissä romantisoiduissa kuvauksissa usein tehdään. Periaatteessa niitä piti peitellä, mutta tätä peittelyä ei saanut huomata. Vanhan naisen meikkaamistoimenpiteet tulkittiin mieskirjoittajien toimesta epätoivoisiksi yrityksiä naamioidua nuoreksi, minkä motiivina nähtiin ainoastaan halu miellyttää miehiä, vaikka valtaosa naisten sosiaalisesta kanssakäymisestä tapahtui toisten naisten kanssa. Kasvomaaleilla luotiinkin yleensä esittelykelpoiset ”sosiaaliset kasvot”. (Korhonen 2005: 76-77, 80-81, 84, 90.)

Jo aikaisemmin kauneus ja nuoruus siis yhdistyivät luontevasti. Nykyäänkin kauneus rinnastetaan onnellisuuteen, terveyteen, hyvyyteen ja elinkelpoisuuteen. Tällaisella ajattelutavalla on Kinnusen mukaan Euroopassa pitkä historia. (Kinnunen 2008: 13.) Anti age -voiteiden buumi, laserhionnat, silmäpussien kiristäminen ja injektiohoidot ryppyihin ovat nykypäivää. Tehokkuutta painottavassa modernissa yhteiskunnassa iän ja sen tuoman mahdollisen *elinkelvottomuuden* merkit halutaan piilottaa, mutta salaa ja huomaamatta.

Haastatteluissani ikävinä ja piiloteltavina piirteinä mainittiin toistuvasti tummat silmäanaluset ja silmäpussit, jotka tässä yhteydessä voidaan tulkita edustamaan väsyntä ulkonäköä. Väsymyksen merkkejä vastaan taistellaan siis niin mainoskuvastossa kuin tosielämässäkin. Näistä merkeistä selvimät tuntuvat liittyvän silmien pirteyteen ja haastateltavani suurimmilta osin meikissään keskittyivät juuri silmiin. Väsynyt ulkonäkö tuntuu epämukavalta ja etenkin siitä huomauttelu koetaan erittäin ikäväksi. Väsymyksen merkitystä viehättävyyden vähenemisestä esimerkkinä toimii aihetta tarkastellut kliininen koe, jossa todettiin, että ihmiset tulkitaan vähemmän viehättäviksi silloin, kun he kärsivät univajeesta kuin silloin, kun he ovat hyvin levänneitä. Lopputuloksena pääteltiin, että ihmiset ovat herkkiä etsimään ja havaitsemaan väsymyksen merkkejä kasvoissa. (Axelsson & al. 2010.) Väsymyksen merkkien piilottelun korostuminen meikkipuheessa olisi siis siinä mielessä perusteltua ja viittäisi nimenomaan siihen, että väsynyt ulkomuoto on vähemmän viehättävä.

Niin aikaisemmin kuin nytkin kuulee usein puhuttavan kauneudenhoidosta. Mitä tämä salaperäinen kauneudenhoito pitää sisällään? Meikkaamiseen se ei ainakaan suoraan tunnu liittyvän, vaan on jonkinlaista säännöllisesti harrastettavaa itsensä hoivaamista, jossa pidetään huolta ulkonäöstä, mutta jossa ei kuitenkaan maalata kasvoille peittävää naamiota. Kauneudenhoito on jotain ehostautumisen ja terveydenhoidon välillä. Uuden ajan kauneuskäsityksiä tutkiessaan Korhonen on paneutunut myös kauneudenhoidon termiin ja sen käsittämiseen. Kauneudenhoito, toisin kuin maalaaminen, käsitettiin yleisesti ottaen positiivisena asiana, joten näiden kahden välillä on luultavasti jokin fundamentaalinen ero. (Korhonen 2005: 23-28.)

Arja Turunen on tutkinut suomalaisten naisten pukeutumista ja housujen käyttöä 1920–1930-lukujen suomalaisten aikakauslehtien kautta. Tutkimuksessaan hän sivuaa lyhyesti myös kauneudenhoitoa ja kauneudenhoito-ohjeita, joita lehdet lukijoilleen tarjosivat. Esimerkiksi maalaisemäntien lehdeksi leimautunut Kotiliesi ei juuri kauneudenhoitoon puuttunut, vaikkakin terveystietokulmasta siinäkin käsiteltiin välillä ihonhoitoa. Kauneudenhoitolehti puolestaan otti erilaisen näkökulman ulkonäköasiin: nimensä mukaisesti se edisti kauneudenhoitoa positiivisena asiana ja jopa joka naisen velvollisuutena, ja peräänkuulutti nuoruuden normia. Kuitenkin senkin käsityksessä kauneudenhoidosta

meikkaaminen rajautui sen ulkopuolelle. Kauneudenhoito käsitti siis vain päivittäiset ihonhoitorutiinit. (Turunen 2011: 163, 171-172, 191-192.)

Kauneudenhoidon puolesta puhui myös yhä ilmestyvä Eeva-lehti. Sen linjan mukaan kauneudenhoito oli tietoa ja tekniikkaa vaativa laji ja kauneudenhoitorutiinit itsessään olivat lehden kuvausten mukaan monimutkaisia rituaaleja. Toisaalta lehden linja kauneudenhoidon ja ylipäänsä kauneuden tarpeellisuuteen oli hieman edeltäjiänsä jyrkempi: kauneudentavoittelusta jopa niin radikaalein toimenpitein kuin kauneuskirurgiaan turvautumalla nimettiin ”yksilön moraaliseksi velvollisuudeksi ympäristöään kohtaan”, mikäli jokin hänen piirteistään oli ”erityisen rumalla tavalla huomiota herättävä”. (Turunen 2011: 193-194.) Periaatteessa kauneus ja kauneuden normi siis nähtiin jonkintasoisena faktana eikä sen tärkeyttä (etenkin naisille) kyseenalaistettu. Pukeutumisneuvojen yhteydessä lehti myös kommentoi ”siistiin” ulkonäköön pyrkimisen tärkeyttä: muita miellyttävä ulkonäkö oli lehden linjan mukaan ”jokaisen ihmisen velvollisuus” ja ”linnunpelätin” näköisenä kulkeminen puolestaan ”loukkaa ja ärsyttää” ympäristömme ”kauneusaistia”. Näin ollen hieman turhamainen käytös hyväksyttiin ja siihen myös kannustettiin lehden toimesta, mutta turhamaisuudessa ei saanut sen ohjeiden mukaan mennä liian pitkälle. Kaunistautumisen ja pukeutumisen pitää toimia vain ”taustana, joita vastaan naisen persoonallisuus tehostuu”, mutta ne eivät saa olla kuitenkaan kaiken keskipiste. (Turunen 2011: 172-173.)

Kauneudenhoidon ja meikkaamisen ero vaikuttaisi löytyvän siitä, mihin diskurssiin ne liitetään. Kauneudenhoito, kuten ihon puhdistaminen, rasvaaminen ja kuoriminen liitetään meikkiä luontevammin terveydellisiin diskursseihin ja ne voidaan laskea niin kauneuden kuin terveydenkin *ylläpitotoimiksi*. Kuitenkin nykyään markkinoille on vakiintunut jonkinlaisia kauneudenhoidon ja meikkaamisen ”hybridituotteita”, kuten BB-voide, jota on tarkoitettu käyttämään kevyenä meikkivoiteena, mutta joka samalla myös kosteuttaa ihoa ja suojaa auringon UV-säteilyltä. Kaari Utrio on kirjoittanut kauneuden historiasta populaaritieteellisessä⁴ teoksessaan *Bella Donna: Kaunis nainen kautta aikojen*. Utrion mukaan hoitavasta meikistä alettiin puhua 80-luvulla, joten meikillä alkoi turhamaisuuden lisäksi olla muitakin funktioita: se suojasi ja hoivasi, joten meikin yhteydessä voitiin puhua itsestään huolta pitämisestä. (Utrio 2001: 165, 170-172.) 80-luvun hoitavan meikin trendi on jatkunut siinä mielessä, että meikkaamisessa tuntuu korostuvan huolenpito itsestä. Meikkaaminen ei ole turhamaisuutta, vaan se kertoo perussiisteydestä ja elämänhallinnasta. Hallittu ulkonäkö on suoraan yhteydessä hallintaan muillakin elämän osa-alueilla, etenkin kun kyse on naisesta (Ks. esim. Winch 2013). Healthismin

⁴ Populaaritieteellisellä tarkoitan sitä, että teos ei ole akateeminen, sillä siinä ei noudateta esimerkiksi akateemista viitatuskäytäntöä, mutta se sisältää kuitenkin kattavan lähdeluettelon ja on kaiken kaikkiaan tietokirjaksi pätevä. Siinä esitellään seikkaperäisesti eri vuosikymmenten meikkimuotia, mistä ei ole juurikaan kirjoitettu akateemista tutkimusta, joten koen tässä tapauksessa tämän vähemmän akateemisen teoksen hyödyntämisen perustelluksi.

perusajatuksen mukaisesti siis ulkonäkö kertoo suoraan elämänhallinnasta ja täten terveydentilastakin.

”Siisteys” vaikuttaisi myös olevan yksi keskeinen päämäärä, johon kauneudenhoidolla (ja myös meikillä) pyritään. ”Siisti ulkonäkö” on myös aineistossani yksi eniten toistuvista teemoista. Sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksessä tulee muistaa, että ”siisteys” ei ole ihmiselle mikään sisäänrakennettu, essentialistinen pyrkimys, vaan niin ikään sosiaalisessa kanssakäymisessä merkityksiä saava käsite. Eri kulttuureissa (ja aikakausina) siisteys käsitetään eri tavoin ja sen tärkeyttä painotetaan vaihtelevasti. Täsmällisempää olisikin puhua *siisteysideologiasta*. Termi liittyy tiiviisti puhtauden ideologiseen luonteeseen, jota Mary Douglas käsittelee klassikkoteoksessaan *Puhtaus ja vaara* (2000/1966). Puhtauden ja puhdistautumisen luonne nähdään teoksessa rituaalisena, ja puhtaus kietoutuu yhteen pyhyden käsitteen kanssa. Puhtauden (kuten myös siisteiden) kokemukset ovat sidonnaisia tottumuksiimme, mutta toisaalta myös tietoon: asioiden kokeminen puhtaina tai epäpuhtaina voi muuttua tiedon lisääntyessä (Douglas 2000: 53-55). Siisteiden käsite ja sen merkitys haastatteluissa tuntui olevan toisaalta itsestäänselvyys, mutta toisaalta taas epämääräinen ja tilanteittain muuttuva.

”Siisti” ulkonäkö viestii healthism-diskurssin mukaisesti elämänhallinnasta. Siinä mielessä siisteiden nimissä suoritettavan meikkaamisen voisi siis tulkita samalla tavoin ”velvollisuutena”, kuin Eeva-lehdessä käsitelty ”muita miellyttävä ulkonäkö”. ”Linnunpelätin näköisenä” eivät haastateltavaniakaan tahdo ihmisten ilmoilla liikkua, ihan jo yleisen viihtyvyyden vuoksi. Healthism-diskurssissa tärkeää on se, että huolenpito itsestään ja terveydestään – ja loppupeleissä ulkonäöstään – on kansalaisen velvollisuus (ks. esim. Lee & McDonald 2010: 204). Yksilön ruumis ja identiteetti ovat Winchin mukaan projekteja, joissa onnistumisen merkinä voidaan pitää hoikkaa ja konventionaalisen kaunista vartaloa ja nuorekasta ilmettä (ks. Winch 2013). Tämän saman ulkonäkönormin mukainen keho on myös healthismin mukaisesti se ainoa oikea terve keho (ks. esim. Lee & McDonald 2010: 204). Jos meikatut kasvot ovat naisoletettujen ihmisten terveen ulkomuodon normi, on myös meikkaaminen tässä kontekstissa enemmän tai vähemmän kunnan kansalaisen velvollisuus ja erittäin positiivinen hyve.

4.3 Yksityinen ja julkinen tila: kotona, töissä ja asioilla

Haastateltavani määrittelivät suoraan tai epäsuorasti tilanteita, joihin he kokivat tarvetta meikata ja joihin eivät. Näitä tilanteita olen jakanut yksityisiin ja julkisiin, joista karkeasti ajatellen ensimmäiset

eivät yleensä vaadi meikkiä ja jälkimmäiset puolestaan vaativat. Yksityisen piiriin kuuluivat esimerkiksi koti ja usein lähikauppa. Julkisen voisi karkeasti määritellä tilanteeksi, johon liittyy muitakin ihmisiä, varsinkin jos nämä ovat tuntemattomia. Toisaalta lähikaupassakin kohtaa ihmisiä, mutta lähikaupalla taas on erityinen ”tuttuusstatus” ja se liitetään enemmän tai vähemmän kodin piiriin. Arja Kuula määrittelee julkisen tilan ”[paikaksi], johon jokaisella on vapaa pääsy ja jolla saa vapaasti liikkua” ja yksityisen tilan asunnoiksi ja asumiseen tarkoitetuiksi tiloiksi, mukaan lukien esimerkiksi porraskäytävät ja piha-alueet (Kuula 2006: 262, 265). Käytännön elämässä haastateltavilla julkisen ja yksityisen tilan erottelu mukaili pitkälti tätä, mutta ”julkisuuden aste” vaikutti meikkaamiskäyttämiseen ja tämä aste puolestaan määräytyi *katseenalaiseksi joutumisen* mukaan, eli siis sen, kuinka todennäköisesti ihminen joutuu tilassa huomion kohteeksi ja täten tulee katsotuksi ja nähdyksi.

Selkeimpiä julkisen tilan tilanteita haastateltavillani olivat koulu- ja työelämän tilanteet. Etenkin asiakaspalvelutyötä tekevät kokivat työtilanteen erittäin julkiseksi. Marjo Kamila on tutkinut erityisesti opettajan työn visuaalisuutta ja siihen liittyvää ulkonäön kontrollointia. Hän käsittelee väitöskirjassaan työelämän estetisoitumista, joka on yksi nyky-yhteiskunnan visualisoitumisen lieveilmiöistä. Esteettistä työtä on sellainen, jossa työntekijän ruumiillisuus ja olemus valjastetaan jollain tapaa organisaation käyttöön, esimerkiksi kaupallistamiseen; työntekijät osaltaan luovat ja jatkavat edustamansa organisaation imagoa. Modernissa yhteiskunnassa elämänhallinnan koetaan heijastuvan ulkonäköön, ja huoliteltu (norminmukainen) ulkonäkö kertoo hyvästä elämänhallinnasta. Individualistinen kulttuuri on tuonut mukanaan ihanteen, jonka mukaan jokainen on vastuussa omasta menestyksestään ja elämänsä kulusta, ”oman onnensa seppä”. Tämän myötä on normittunut ajatus siitä, että yksilön on tarkkailtava ja hallittava itseään jatkuvasti, ja muokattava itseään yhä paremmaksi. Winch puhuu tästä prosessista *self-brandin* luomisena, mutta samanlaista toimintaa on myös Foucault’laiset *minuustekniikat*. Kyse on siis tavoitteellisesta tehokkaan ja hyvän minuuden konstruoimisesta. (Kamila 2012: 22-24; ks. myös Winch 2013; Varis 1989.)

Esimerkkinä esteettisen työn tekijästä Kamila käyttää lentoemäntää, jonka huoliteltu ulkoasu on jo pitkän aikaa ollut tietoisesti iso osa lentoyhtiöiden imagoa ja kaupallista kuvaa. Ruumiillisuutta työssä rakennetaan ja korostetaan univormuilla, säännellyillä meikin ja ruumiin muodon konventioidilla ja sopivan elekielen määrittelyllä. Näitä normeja luovat ja säätelevät osaltaan työnantajat, joilla on tässä normittamisessa paljon valtaa. (Kamila 2012: 26-27.) Esimerkiksi asiakaspalvelutyössä paljon toimineille on tullut tutuiksi tietyt konventionaaliset ulkonäkösäätelyt ”liian poikkeavan” ulkonäön suhteen. Esimerkiksi räikeän väriset hiukset tai näkyvät tatuoinnit voivat olla kiellettyjä ja este formaalissa asiakaspalveluympäristössä työskentelylle (tatuointikulttuurista ks. esim. Ruotsalainen).

Huolimatta siitä, että Kamilan mukaan juuri nykyisessä yhteiskunnassa visuaalinen puoli painottuu, se ei ole uusi ilmiö, mikä käynee ilmi myös tässä tutkimuksessa läpikäymästäni historiaa valottavasta kirjallisuudesta. Naisille, ja yhä enenevässä määrin miehillekin, ulkonäkö on yksi tärkeä osa-alue sosiaalisessa (ja eroottisessa) pääomassa sekä statuksen luomisessa. Se luo ennako-oletuksia ja ensivaikutelmia, ja sen perusteella tehdään johtopäätöksiä muun muassa ihmisen elämänhallinnasta, persoonasta, yhteiskuntaluokasta ja sukupuolesta. Ulkoasu on visuaalisessa viestinnässä merkittävä tekijä, sillä sen pohjalta tehdään paljon (usein tunnepohjaisia, vaikutelmanvaraisia) päätelmiä ihmisestä (Kamila 2012: 335). Kauneuden tavoittelu on, ainakin Euroopassa, ajallisesti universaalialia, vaikkakin se, mikä kauneudeksi määritellään, on hyvin aika- ja kulttuurirelativistista. Suhtautuminen kauneuden tuottamisen keinoihin on vaihdellut moraalista paniikista kannustavaan hyväksyntään sekä monimutkaisiin ja ristiriitaisiin vaatimusten ja kieltojen verkostoihin.

Jokainen haastateltava kertoi olevansa yleensä meikittä, jos oli vain yksin kotona, koska koti ja etenkin yksin kotona oleminen oli tiloista kaikkein yksityisin. Vaihtelevaa oli se, kuinka pitkälle yksityisen tilan koetaan jatkuvan, ja tämäkin vaihteli ja oli tilannesidonnaista. Ääripäätä laajasta yksityisestä edustaa Venla.

Tutkija: Onkse sit sillee, et tyliin lähikauppaan voi mennä ilman meikkii?

Venla: Siis joo voi mennä, mut sit ku niinku sillee oikeesti, siis sillon ku menee töihin tai oikeesti kaupolle, tai sillee hoitelee asioita. Ku lähtee vähän kauemmas ku lähikauppaan, nii sitte on hyvä... en nyt välttämättä hirveesti meikkaa jos mä lähen johonki Prismaan, mutta, mut niinku sillee et kattoo peilistä kuitenkin. Et ei nyt oo ihan mustat silmäanaluset tai jotaki.

Venla kokee lähikaupan kuuluvan yksityisen piiriin, mutta työpaikka on julkinen tila, koska siellä ollaan paljon tekemisissä tuntemattomampien ihmisten kanssa. Kaupungille mennessään hän lähtökohtaisesti kokee tarpeelliseksi laittautua, mutta ruokakauppareissulle vain varmistaa näyttävänsä siistiltä – mikä sekin saattaa tosin joskus vaatia meikkiä. Toisaalta töissäkin yksityisen ja julkisen raja on välillä häilyvä:

Venla: Kyl mä aina töihin meikkaan. Paitsi jos meen ylitöihin viikonloppuna, nii sitte en. Sit mä vedän muutenki vaan collegehousut jalkaan ja meen sinne.

Tutkija: Onkse sit tavallaa, onks siellä ylitöissä niinku viikonloppuna muita juuri?

Venla: Eipä hirveesti. siellä on paljon pienempi porukka, ja ku ei oo mitään vaaraa siitä että sinne sillon tulis käymään mitään niinku pomoja tai asiakkaita tai semmosia niinku tärkeitä, nii sit siellä saa ihan rauhassa näyttää roskikselta, mutta...

Tutkija: Et sit se ei oo tavallaan ehkä enää nii julkinen just.

Venla: Nii, sepä se. Sitte se on vähän niinku ois kavereitten kans hengailmassa siellä.

Venla toteaa lainauksessa, että ”tärkeitä” ihmisiä varten tulisi näyttää hyvältä. ”Vähemmän tärkeitä” puolestaan eivät vaadi laittautumista, koska ovat tutumpia ihmisiä, joihin ei ole tarvetta tehdä esimerkiksi ensivaikutelmaa. Collegehousuviittauksesta käy ilmi, ettei Venla juuri muutenkaan koe tarvetta panostaa ulkomuotoonsa, jos odotettavissa ei ole näitä tärkeitä ihmisiä. Hänelle yksityinen tila siis lukee sisäänsä kodin ja tarpeeksi läheiset ja tutut ihmiset. Heidän läsnä ollessaan hän kokee olonsa viihtyisäksi myös meikittä. Kuitenkin tuttukin seura voi ”vaatia” meikkiä, mikäli tapaamispaikka on jokin julkisempi, kuten kahvila. Hänen ajatuksensa kahvilasta tilana on julkisempi ja täten siellä vallitsee hieman erilainen pukukoodi. Myös ensivaikutelman tekeminen on merkittävä motivaatio laittautumiselle:

Venla: Töissäki voi tulla joka päivä sellasia tilanteita, ylipäänsä missä tahansa voi tulla sellasia tilanteita, että pitää tehdä ihmiseen ensivaikutelma, Nii mun mielestä siinä on... tosi iso osa on se ihmisen ulkonen habitus kuitenkin.

Myös Elsa toimii asiakaspalvelutyössä ja samanlainen (asiakkaiden) silmää miellyttävän ulkonäön ja jatkuvan ensivaikutelman luomisen paine toistuu hänenkin puheissaan, ehkä vielä voimakkaammin kuin Venlalla. Hänen mielestään meikittä töissä esillä oleminen saattaisi olla jopa ahdistavaa ja töihin mennessään hän meikkaa käytännössä aina. Kuitenkaan yksityiselämässä meikin pakote ei ole lainkaan niin suuri ja hän saattaa käydä hoitamassa asioita kaupungillakin täysin meikittä. Asiakaspalvelijana hän on esillä ja tällä tavoin alttiimpi (kriittisille) katseille. Seuraavassa lainauksessa korostuu myös hyvin se, kuinka oma kokemus itsestä ja sen hetkisestä ulkonäöstä (”hyvännäköisyydestä”) vaikuttaa myös siihen, kuinka muiden ihmisten katseita ja käytöstä tulkitaan:

Elsa: No varmaan just [siksi meikki on töissä tärkeää] ku päivän pitkän siinä istuu ja joutuu höpötelemään kaikille ja kaikki tuijottaa, nii ei tuu niin kiusaantunu olo ku on sellanen olo et näytän hyvältä. Mut sitte jos ois ihan semmonen väsyneen näkönen ja ei ois mittään naamassa, nii sitte ahistais ku ihmiset kattois. Tuntuis et ne tuijottais vaan et mitkä silmäpussit (naurua).

Kun Elsa tuntee olonsa ulkonäöstään hyväksi, hän myös todennäköisemmin tulkitsee muiden reaktiot, kuten katseet, eleet ja puhuvat, neutraalisti tai positiivisesti. Jos taas kokemus omasta itsestä on negatiivinen ja tuntuu, että ei näytä kelpoviselta, vaikuttaa se tulkintoihinkin. Silloin hän herkemmin tulkitsee katseet tuomitsevinä ja täten ahdistavina. Kamila toteaa, että kulttuurimme on tätä nykyä yhä enemmän estetisoitunut, eli ulkonäölliset seikat koetaan hyvin merkittävänä, ja nyky-yhteiskunnassa voimistuu entisestään *esteettinen olemisen tapa*, eli visuaalinen puoli painottuu kaikessa sosi-

aalisessa toiminnassa. Estetisoituneen kulttuurin myötä myös työ on estetisoitunut. Kullakin työpaikalla on omat visuaalisuuden tapansa, jotka työntekijän tulisi sisäistää, ja joita hänen tulisi myös hyödyntää. (Kamila 2012: 24-25; ks. myös Maffesoli 1995.) Aineistoni pohjalta näyttäisi siltä, että etenkin asiakaspalvelussa estetiikka ja visuaalinen oleminen ovat tärkeitä, tosin vain asiakaspalvelijan itsensä näkökulmasta, sillä kukaan haastateltavistani ei puhunut ainakaan suoraan asiakaspalvelijan ulkonäön merkityksestä siinä tapauksessa, kun he ovat itse asiakkaita. Yksi osa hyvää asiakaspalvelua kuitenkin on näyttää miellyttävältä ja ”siistiltä”, mikä aikaansaadaan muun muassa meikillä. Jos asiakaspalvelutyön normistoon kuuluu (naisilla) meikkaaminen, on vain luonnollista että meikin puute voi aiheuttaa epävarmuutta ja ahdistusta – tai toisaalta kapinahenkeä.

Seljan haastattelussa on hieman muista poikkeava jako yksityisen ja julkisen välillä. Hänellekin lähi-kauppa on tila, johon hän voi teoriassa mennä meikittä, mutta kokee mukavammaksi ehostaa itseään edes vähän. Hänelle tärkeältä tuntuu mahdollisimman ”kivalta” näyttäminen, kun hän on julkisessa tilassa, ja yksityisessäkin hän viihtyy paremmin, kun tuntee näyttävänsä riittävän hyvältä.

Selja: Hävettää jos ihmiset näkee ilman meikkiä. Tai sellasena, koska mukavaa olla parhaimmillaan kun ihmiset näkevät. [...] Haluan olla myös sellainen että ihmiset katsoo minua että no onpa kivan näköinen. Mutta sitten kanssa itse koen, että en halua astua ovesta ulos silleen, että en olisi tavallaan mahdollisimman parhaimmillani tietyllä tavalla – – jos täällä kotonaki olen, nii mielelläni en katso peiliin, jos en ole meikannu. Että vaikka tiän, että täällä ei ole ketään muuta näkemässä, mutta se kyllä riittää.

Hänellekin julkinen tila edustaa paikkaa, jossa hän kohtaa tuntemattomia tai vähemmän tuttuja ihmisiä. Tällaisten ihmisten läsnä ollessa Selja tahtoo näyttää tilannesidonnaisesti mahdollisimman hyvältä. Tilannesidonnaisuudella tarkoitan sitä, että kontekstin ollessa ruokakauppa meikin ei tarvitse olla millään tapaa näyttävä tavoitteen saavuttamiseksi, mutta esimerkiksi kaupungilla kävellessä erotautuvampi meikki on paikallaan. Konteksti määrittää laittautumista ja koettua määrällistä tarvetta sekä myös liiallisuuden rajaa; konteksti muodostuu tärkeäksi tekijäksi myös esimerkiksi arjen ja juhlan jaottelussa.

Pukukoodi on yksi tärkeä teema pohdittaessa (kontekstiin) sopivaa meikkiä. Selkeimmin pukukoodillisuus näkyi haastatteluissa työpaikkapuheessa. Pukukoodi on sääntöihin kirjoitettu jonkin valtatahon, kuten työnantajan, määrittelemä soveliaan pukeutumisen tapa. Pukukoodi on aina kontekstuaalinen ja usein ainakin osittain sisältää myös kirjoittamattomia sääntöjä ja hiljaista tietoa, joka opitaan sosialisoinnin ja kokemuksen kautta. Työssä ja työpaikoilla vallitsee useimmiten jonkinlainen visuaalinen järjestys, jotka sisältävät valtatahon, jonka mukaan tiedetään millaisena on hyvä näyttäytyä ja millainen ei ole soveliaista. Ulkonäköön liittyvä valta ei ole näkyvää (esim. rangaistukset), vaan se

näyttäytyy tiedostettuna voimana sosiaalisessa ja kulttuurisessa järjestelmässä, esimerkiksi niin, että normiin mukautumaton joutuu kokemaan häpeää ulkonäkövalinnoistaan. (Kamila 2012: 31-32, 46.) Monet pukukoodit ovat juuri tällaisia ääneen lausumattomia säännöstöjä, jotka ihmisten yleisesti ottaen vain oletetaan tuntevan.

Pukukoodit eivät tietenkään rajoitu vain työpaikkoihin, vaan hallitsevat myös pitkälti useimpia julkisen elämän osa-alueita. Tietynlainen pukeutumisen normisto hallitsee esimerkiksi koulupukeutumista tai pankissa asiointia, taikka baarissa käymistä ja kahvilla istuskelua. Toisaalta sovelias pukeutuminen määrittyy myös eri tavoin eri-ikäisille tai eri sukupuolille, mistä selkeänä esimerkkinä toimii se seikka, että kulttuurissamme ylipäänsä on erikseen ”miesten” ja ”naisten vaatteet” ynnä muut ulkonäkötuotteet. Merkittävä määre kaikelle sovinnaiselle pukeutumiselle on siisteys, joka toistuu jatkuvasti myös haastateltavieni meikkipuheessa. Meikki ja pukeutuminen kulkevat käsi kädessä ja meikki on yhteydessä myös pukukoodiin esimerkiksi määränsä tai värinsä kautta.

Pukukoodiin ja työpaikkapukeutumiseen liittyen Selja kertoi opiskelutoveriensa kanssa käymästään keskustelusta koskien opettajan pukeutumista:

Selja: Puhuttiin siitä, että minkälainen opettajan pitää olla. Tai silleen, kun osalle tovereistani on sanottu että sinä näytätkin ihan opettajalta, niin sitten puhuttiin että no miltä opettaja näyttää. Sillon kun minä olin [koulussa] töissä, ja olen meikannut aina silleen miten nyt olen meikannut aina, samalla lailla tosi pitkään, niin siellä yksi opettaja, kun sanoin että minä haen tänne [opettajakoulutuslaitokseen], ja sitten pääsin soveltuvuuskokeisiin, niin se sanoi minulle että et sitten sinne meikkaa noin paljon. Koska ei opettajat meikkaa noin paljon. Niin kommenttia tuli silloin siitä, vaikka en minä edes meikkaa mitenkään överipaljon, mutta kuulemma opettajat eivät meikkaa niin paljon. Että voi näyttää liian tyrkyttä.

Tietynlaiset meikkikoodit voivat olla siis alakohtaisia ja yllättäviäkin. Pääsykoetilanteessa, jossa ensivaikutelmalla on erityisen suuri merkitys, on meikilläkin tärkeä rooli. Meikkaaminen voi olla tasapainottelua liian ja liian vähän välillä, kun toisessa ääripäässä on vaikkapa ”epäsiisti” tai ”persoonaton” ja toisessa ”tyrkky”. Lainauksen perusteella ihmisillä, tai ainakin alan ihmisillä, näyttäisi olevan selvä käsitys siitä, kuinka opettaja meikkaa ja kuinka hänen tulee meikata, miltä alan ihmisen tulee näyttää. Poikkeama tästä käsityksestä vaatii korjausta, muuten se voi seistä menestymisen tiellä. Seljan soveltuvuuskoetta varten saatu neuvo meikin vähentämisestä osoittaa, kuinka merkittävää meikin määrään liittyvän sosiaalisen koodiston tunteminen tietyillä aloilla on. Hänen saamansa kommentti mahdollisesti liian ”tyrkystä” ulkomuodosta toistaa vanhanaikaista kuviteltua kytköstä itsensä puunaamisen ja turhamaisuuden välillä, mikäli turhamaisuus ja ”tyrkkyys” käsitetään rinnakkaisina

asioina. Mielikuva opettajan ulkonäöstä taas lienee jollain tapaa vaatimaton, ja tähän mielikuvaan vahvasti meikannut ja ulkonäköönsä panostava ihminen ei välttämättä helposti mahdu.

Kamila nimeää Seljan kuvaaman tilanteen kaltaisen toiminnan symboliseksi vallaksi, jota opettajat käyttävät toisiaan kohtaan määritellessään ulkoasujen oikeanlaisuutta ja paremmuutta suhteessa toisiin ulkoasuihin. Näin ollen opettajan ulkoasu rakentuu osittain sosiaalisen kanssakäymisen tuloksena, kun sanallisen ja sanattoman palautteen pohjalta ulkoasua muokataan. Kulttuuriset visuaaliset järjestykset, kuten kauneuskäsitykset, muodostavat eräänlaisen valtakoneiston, jossa opettajien ulkoasut ovat jatkuvan tarkkailun kohteena. Ulkopuolisen tarkkailun ja palautteen lisäksi tarkkailijana toimii myös ihminen itse: itsekontrolli sekä pohdinta siitä, millaisen vaikutelman itsestään antaa ja millaisen tahto antaa, ovat tärkeässä asemassa. (Kamila 2012: 335-336.) Kamilan käsittelemä symbolinen valta toteutuu selvästi Seljan haastattelukatkelmassa: siinä jo pidemmän aikaa opettajana toiminut (ja näin ollen auktoriteettiasemassa oleva) henkilö antaa ulkoasuopastusta nuoremmalle, vasta koulutukseen hakeutuvalla avustavalla opettajalle ja näin ollen käyttää valta-asemaansa tämän ulkoasun kontrolloimiseen. Aineistoni osoittaa, että edellä kuvattu soveliaan ulkoasun rakentuminen sosiaalisessa kanssakäymisessä – tai sosialisatiossa – ei ole vain opettajille erityistä, vaan samanlaista itsereflektiota harjoittavat muutkin. Viestinnällisyys on meikkaamisessa yksi tärkeä aspekti, jota meikkaajat pohtivat valintoja tehdessään. Käsittelen näitä viestimiseen liittyviä meikkivalintoja enemmän seuraavassa, toimijuutta tarkastelevassa luvussa.

Juhlatilanteet ovat julkisuusasteeltaan korkeita, sillä niihin mennään usein *edustamaan* ja erityisellä tavalla näyttäytymään. Juhlatilanteeseen myös liittyy aina muita ihmisiä, monesti myös vähemmän tuttuja ja tuntemattomia. Tavallisesti ehkä ajatellaan että juhla- ja arkimeikin välillä on jokin merkittävä ilmiasuun liittyvä ero. Aineistoni perusteella näin ei kuitenkaan näyttäisi olevan, sillä juhla- ja arkimeikin välille ei osattu nimetä mitään selvää erottajaa. Kun kysyin, mikä erottaa haastateltavieni juhlemeikin arkimeikistä, haastateltavat joutuivat pohtimaan kovasti. Mitään yksioikoista johtopäätöstä ei syntynyt, vaan – kuten luonnollisuuden ja feikkiyden määrittelynkin kohdalla – arki- ja juhlemeikkiin vaikuttaa hyvin moni muuttuja niin juhlatilanteen teemasta sen oletettuun valaistukseen kuin yksilön tyyliin ja mielialaankin. Juhlatilanteiksi haastateltavat lukivat tavanomaisten valmistajaisten ja syntymäpäiväjuhlien lisäksi myös baariympäristön, ja suurin osa keskustelusta koskikin baarikäyttäytymistä, sillä se oli haastateltaville tutuin ja useimmiten koettu juhlatilanne. Luonnollisuusdiskurssi hallitsi paljolti juhlemeikinkin määrittelyä, mutta hienoisia eroja haastateltavat löysivät arki- ja juhlemeikkaamisensa välillä.

Venla: No ei [ole eroa arki- ja juhlemeikissä]. Ehkä vähän tummempi meikki juhlaan, mutta ei oo siis semmosta... Kyllä siinä on niinku siltiki ihan se sama idea, ku emmää niinku yritä mitenkää

näyttää niinku erilaiselta tai niinku hirveesti kaunistautua varsinaisesti, nii siinä on se sama idea taustalla kuitenkin.

Venlalle, jolle meikissä ”luonnollisuus” ja omien piirteiden korostaminen oli tärkeää, myös juhla-meikissä merkittävää on se, ettei se ole *naamio*. Tummempi meikki tunnutaan kokevan yleisestikin usein juhlavammaksi, ja myös Venla mainitsee tämän. Hän siis meikkaa samalla kaavalla, samalla idealla sekä arkeen että juhlaan, vain hieman triviaaleja yksityiskohtia muokaten.

Venla: Ja siis juhlaan meikkaan enemmän huolella, ja silloin saatan laittaa tummempaa meikkii vaikka silmiin, mut enemmän se ei oo siinä meikin niinku... Lähinnä mä oon miettiny et sen pitää kestää paremmin ku silloin arjessa.

Juhlameikissä yhtenä tärkeänä seikkana on käytännöllisyys eli kestävyys. Juhlaan Venla sanoo meikkaavansa huolellisemmin, mihin tietysti voi vaikuttaa sekin, että todennäköisesti on enemmän aikaa laittautua kuin arkiamuina, tai toisaalta siihen poikkeuksellisuutensa takia *varataan* enemmän aikaa. Huolellisuusaspekti näkyy myös Nykyrin käsittelemässä aineistossa, josta hän toteaa, ettei juhla- ja arkimeikin välillä ole välttämättä merkittävää eroa meikin voimakkuudessa, vaan nimenomaan meikin laittamisen huolellisuudessa (Nykyri 1996: 30). Juhlatilanteen voisi sanoa olevan julkisuusstatukseltaan erittäin julkinen, koska tilaisuudessa on useimmiten paljon muita ihmisiä ja se sisältää todennäköisesti sosiaalista kanssakäymistä, ja näin ollen katseen kohteeksi tuleminen on hyvin todennäköistä. Tämä voisi osaltaan selittää halua meikata huolellisemmin ja kiinnittää huomiota meikin ”kestävyyteen”. Toisaalta Seljalta ja Inkalta löytyi erilaisia mielipiteitä juhlameikistä ja sen tarkoituksesta.

Inka: Ku se [baari] on sellanen sopiva areena, ku kaikki muutki laittaa [enemmän meikkiä] nii sit voi itsekin laittaa. Ehkä se on just toisinpäin itse asiassa. Et ku kaikki muutki laittaa paljon meikkiä, itsekin voi laittaa paljon meikkiä eikä sit erotu siellä.

Tutkija: Niinku se on vähän tollain niinku... mukautuminen.

Inka: Mmm, vähä niinku. Mut sit just se, et on hauskaa laittaa jotku hienot luomivärihässäkät ja sillee, nii sitte jonnekki just ulos lähtiessä vois ehkä [laittaa ne].

Inkan esimerkistä käy ilmi kuinka hänestä on mukava ilmaista itseään välillä näyttävämmillä meikeillä, kun konteksti on sopiva, eli esimerkiksi yökerho. Hän myös pohtii, onko kyseessä jonkinasteinen joukkoon sulautuminen, kun muutkin näyttäisivät ajattelevan samankaltaisesti. Nykyri nostaa tutkimuksessaan esiin saman joukkoon sulautumisen hypoteesin, eli meikillä ei yökerhossa yleensä ole tarkoitus välttämättä erottautua, vaan nimenomaan olla poikkeamatta kovasti muista (Nykyri 1996: 31). Inkasta on mukavaa kokeilla erilaisia silmämeikkejä sopivalla ”areenalla”, kuten hän asian muotoili. Periaatteessa hienolle meikkikokeilulle arvo lankeaa vasta, kun sen näkevät muutkin. Tässä

on kyse *esteettisestä mielihyvästä*, jota yksilö saa esimerkiksi ostaessaan uusia vaatteita, ja joka maksoituu, kun näitä uutuuksia pääsee esittelemään muillekin (Kamila 2012: 296: ks. myös Barnard 2002: 60-61). Uuden meikkিতavan kokeilu ja siinä onnistuminen tuovat mielihyvää ja hyvältä näyttäminen nostaa itsevarmuutta.

Myös arkeen jollain tapaa sopimattomia meikkejä voidaan hyödyntää juhlatilanteessa. Esimerkiksi kohosi luomiväreissä näkyvä hienovarainen koodi liittyen sen sävyyn:

Inka: Tai ainaki luomivärin, luomivärin väri. Tai jos se on joku sellanen haalee vaalee rusehtava sävy joka ei näy, nii sit se on ihan fine [arkena], mut sit jos se on joku erikoisempi tai tummempi, nii sit se on party.

Lainauksessa loistaa sama käsitys tummuuden juhlallisemmasta statuksesta kuin Venlallakin. Toisaalta myös Inkalla tämä oli enemmän hypoteettista yleistasoista pohdiskelua, ja muualla haastattelussa hän myös mietti, kuinka laittaa arkeenkin joskus tummempaa. Juhlameikin ja arkimeikin erottavat koodit eivät siis tämän perusteella ole erityisen tarkkoja, vaan melko ihmis- ja tilannekohtaisesti joustavia. Ihmisen kokonaisvaltainen tyyli vaikuttaa juhla- ja arkimeikin tulkintoihin. Toisaalta myös pukeutumista ja meikkaamista koskevat normit ja konventiot voivat mennä tyylin edelle juhlasta ja sen *formaaliudesta* riippuen. Työelämässä taas pukukoodit tuntuvat haastattelujen perusteella olevan vahvempia normeja, joihin mukautuminen koetaan tärkeämmäksi.

Juhlasta ja arjesta puhuttaessa Selja oli paljolti Inkan kanssa samoilla linjoilla siitä, että juhlameikin teko on nautittavaa puuhaa. Tähän vaikuttaa paljon se, että aikaa on yleensä runsaammin käytössä kuin arkimeikin kohdalla, kuten käy seuraavasta lainauksesta ilmi:

Selja: Joo, no ku minä oon kans [miettinyt] ku jotkut sanoo sitä... No okei ymmärrän jos ei aamusin, kun meet yheksän viistoista tunnille, silloin se [meikkaaminen] ärsyttää, mut ku jotkut ei esmes meikkaa kun ne lähtee bilettää. Nii sellasetki ihmiset laittaa ihan vähän jotain. Minusta se on ihanaa, ku on niin paljon aikaa, joku kaks tuntia, ja sitte voi silleen vähitellen meikata. Ja sit varsinki ku tietää että okei, minä voin pestä nämä pois ja laittaa uudestaan eikä se silloin ees haittaa, jos on aikaa, koska mukavaa. Ja se on kiva just nähä kun muuttuu tavallaan sillee.

Hänelle juhlameikin teko toimituksena siis on hyvin miellyttävä, ja hän käyttääkin vahvoja ilmauksia (esimerkiksi sanaa ihana) puhuessaan meikkaamisesta ajan kanssa. Hänestä on myös vaikea ymmärtää, miksi toiset ihmiset eivät välttämättä juuri meikkaa juhlaankaan. Aamuisin meikkaamisen välistä jättäminen on ymmärrettävämpää, mutta jos ihmisellä olisi runsaasti aikaa ja silti hän jättää meikkaamatta, on se vaikeaa käsittää. Haastattelussa tuli pariin otteeseen esiin Seljan kummastus meikkaamattomuutta kohtaan, sillä Selja itse saa meikkaamisesta paljon mielihyvää. Myös viimeisen lauseen

sisältö kävi ilmi useamminkin: meikkaaminen koetaan tavallaan muutosleikkinä, ja on hauska nähdä, kuinka pienillä teoilla saadaan suurikin muutos ulkonäköön.

Nellin kohdalla meikkaaminen kuului aikaisemmin nimenomaan vain juhlapukeutumiseen, mutta baarielämään tutustumisen myötä juhlan ja arjen raja alkoi häilyä. Baari oli tilana jotain juhlan ja arjen välillä, ja etikettiin tuntui kuuluvan meikki ja kaunistautuminen. Ympäristö loi paineen meikata.

Nelli: No sitte ku alko käymään niinku baareissa, ja siinä just tuli tavallaan sellanen, et jos kaikki kaverit meikkas, nii tuntu et pitäis niinku iteki. Ja sit muutenki, minkä näkösiä ne ihmiset muutenki oli sillee et jos menee illalla ulos, nii... [tuntui että pitää meikata] Ehkä sit alko näyttää kans nii vanhalta ja ryppyseltä et kokee tarvitsevansa [meikkiä] [naurua], en tiää.

Periaatteessa Nellin paine meikata tuli juuri Inkan aiemmin hahmottelemasta mukautumisesta juhla-lisempaan ilmeeseen. Kun baarissa muutkin (naisiksi oletetut) kävijät suurimmaksi osaksi ovat meikkaaneita, tuntuu Nellistäkin, että meikkaaminen on paikallaan. Häntä siis sitoo baariympäristön löyhähkö⁵ pukukoodi, joka kannustaa meikkaamaan ja muutenkin miettimään ulkoasuun. Lainauksen lopussa Nelli ilmaisee huolensa rypyistä ja iän merkeistä vitsikkäästi, mutta tarkoittaen sitä todella. Hän täsmentää kysyessä, että rypyt silloin tällöin jo häiritsevät häntä ja hänestä tuntuu ajoittain vanhan näköiseltä. Ulkoisen ikääntymisen hän kokee monen muun (ja ikänormin) lailla ikävänä asiana ja viehättävyyttä vähentävänä. Hän kertoo, että toisaalta tiedostaa, että nuoruuden ihanne ja paine on ulkopuolinen, mutta toisaalta taas kokee sen luonnolliseksi historiallisen jatkumonsa vuoksi, eli perustelee sen loogisuutta sillä, kuinka aikaisemminkin historiassa nuoruutta ”on aina ihannoitu”. Muut haastateltavat eivät kommentoineet mitään vanhenemisen huoleen liittyvää, joten siinä mielessä Nelli oli aineistossani poikkeus. Ikääntyminen saa hänet kokemaan meikkaamisen enemmän velvollisuudekseen, kun nuorempana hän muisteli ajatelleensa, ettei sen ikäisenä vielä tarvitse peitellä mitään, koska on tarpeeksi viehättävä jo sellaisenaan, nuoruuden vuoksi. Nellin ajatukset vanhenemisestä ovat suoraan linjassa healthism-diskurssin kanssa: kun elinvoimaisuudesta viestivä nuoruus alkaa väistyä ikääntymisen merkkien tieltä, tulee meikkaamisesta – ja ikääntymisen ja näin ollen elinkellottomuuden ja epäterveyden merkkien piilottamisesta – enemmän *velvollisuus*.

Arki- ja juhlameikin välille selkeimmän eron teki Elsa. Hänelle niin ikään tummuus merkitsi juhlaa, mutta toisaalta tummuustekijäkään ei ollut niin yksinkertainen. Meikki ei esimerkiksi tummene sitä mukaa, mitä juhlavampi tilaisuus on, vaan tilaisuuden puitteet vaikuttavat myös valintoihin. Esimer-

⁵ Löyhähkö suhteessa ns. formaalimpiin juhlatilaisuuksiin, vrt. esim. hautajaiset, joissa pukukoodi on usein todella vahva.

kiksi baariympäristön hämäryydessä hän suosii korostetun tummaa meikkiä, mutta vertailuesimerkinä käytettyyn kesäiseen rippijuhlaan hän meikkaisi hillitymmin (eli vähemmän näkyvästi), mutta kuitenkin eri tavalla kuin arkena. Loppujen lopuksi juhlallisuus syntyy jälleen kokonaisuudessa ja meikki määrätty muun muassa muun laittautumisen ja tilaisuuden mukaan.

Tutkija: Onkse luomiväri aina se [erottaja arjen ja juhlan välillä]...?

Elsa: No ainaki miulla se on silleensä. Ku joskus mie just käytin sitä, ihan että laitoin arkenaki tosi tummaa, tummat luomivärit – ja silmät oli hirmu tumman näköset, ja sitten, eipä se ollu kauheesti erilainen kun mie ulos lähin illalla, se meikki. Nii – mie aloin just miettimään, että nii pitäisköhän tehdä muutos.

Tutkija: Nii, jotain pitää pystyy muuttamaan kun vaihtaa arjesta juhlaan?

Elsa: Nii, niinpä. Että näyttää... Ku mie just katoin jottain kuvia ku ihmiset näytti, miten erilaiselta jotkut näyttää ku ne on ar... tai silleensä hyvällä tavalla tiiät sie, ku arkena näyttää just silleen arkeen hyvältä ja tämmöseltä ja sit ku ne lähtee ulos, ne muuttuu vähän sillee hyvällä [tavalla erinäköisiksi].

Tutkija: Mikähän siinä sit on se... Onkse sitte toisaalta sillee erilaisiin juhlatilanteisiinki eri tavalla? Just baariin eri tavalla ku jonku rippijuhliin tai?

Elsa: Joo, no on se kyllä joo. Ku en mie ihan hirveetä sotamaalia sit mihinkää rippijuhliinkaa kyllä... Tai sitten mie rippijuhliin meikkaisin vähän enemmän ku jonneki töihin, mut kumminki vähemmän ku baariin.

Tutkija: Tullee se sit toisaalta, tietysti vaatteittenki kautta ja miten laittaa hiukset?

Elsa: No joo, kyllä se itseasiassa tulee. Ku baariin yleensä just laittaa aika pitkälti just jottain, joku musta mekko ja aika paljon jottain tummaa päällä. Nii ehkä silleensä sitten ku siellä on pimmeetä, nii pittäähän sen jotenki naaman näkky [naurua]. Mutta sit just vaikka rippijuhlat kesällä nii sinne laittaa jonku kivan vaaleen kesämekon nii ehkä sen kanssa ei tarvii mittään... nii. On se paljon kiinni myös siitä miten pukkeutuu.

Tässä pitkässä lainauksessa tiivistyy mainiosti juhlan ja arjen välillä tasapainottelun monimutkaisuus ja se, että meikki ei koskaan ole erillinen osa, vaan käy aina dialogia muun kokonaisuutensa ja tilanteen kanssa. Juhlameikkaaminen vaatii paljon sosiaalisten tilanteiden ja käytäntöjen lukutaitoa ja sen etiketti on usein elämän varrella opittua hiljaista tietoa. Kuten haastatteluista käy ilmi, on hyvin vaikeaa määritellä selkeitä rajoja ja ohjeita meikkaamiselle eri tilanteisiin.

4.4 Meikkaamisen toimijuus

Amanda Marcotte kirjoitti vuonna 2014 The Daily Beast -nettilehteen Renée Zellwegerin kauneusleikkauskohusta inspiroituneen kolumnin, jossa hän käsitteli *natural lookin* luomaa ongelmaa nimen sen uudelleen *effortless beautyksi*. *Effortless beautyä* toteuttava henkilö näyttää siltä kuin olisi juuri noussut sängystä, mutta on silti (luonnostaan) tyrmävän näköinen. Hän voi pukeutua mihin vaatteisiin tahansa ja on silti tyylikäs, ilman yritystä. Internet ja lehdet pullistelevat vinkkejä siihen, kuinka lisätä meikkiä näyttäen siltä, ettei meikkiä olisi lainkaan. *Effortless beauty* on illuusio kauneudesta, jonka eteen ei nähdä vaivaa, joka meillä on luonnostaan. Sen taakse kätkeytyy kuitenkin paljon työtä sen eteen, että näyttäisimme kauniilta, vaivattomasti. Kolumni kiteyttää hyvin nykyajan keskeisen kauneusihannelistiriidan: vaivaa pitää nähdä, mutta vaivannäköä ei saa huomata. Naisten diskoruumiillisuutta tutkineen Tuija Nykyrin mukaan naisille ja miehille asetetut sukupuolispesifit ulkonäköihanteet erottaa ratkaisevasti olemuksen *passiivisuus* ja *aktiivisuus*. Miesten ulkonäköihanne huokuu *toiminnallista* voimakkuutta ja fyysistä kuntoa, pystyvyyttä, kun taas naisille ihanne on sirompi ja *passiivisempi*, kuin luonnostaan syntynyt. (Nykyri 1996: 35.) Toisin sanoen naisen hyvän ulkonäön pitäisi vain *olla*, kun taas miehen ulkonäkö tulisi *tehdä*. Tämä mukaillee luonnollisuusdiskurssia, jota meikkaaminen (ja toisaalta myös fitness-diskurssin kehonmuokkaus) rikkoo. Meikkaaminen on toiminnallista ulkonäön ehostamista, ei pelkkää passiivista olemista. Etenkin näyttävästi meikkaavat naiset siis rikkovat konventionaalista passiivista rooliaan näkyvästi, joten tämä voi olla yksi syy runsaan meikin stigmatisoitumiseen.

Paljon ajatuksia haastateltavillani herätti se, käytetäänkö meikkiä ”itsensä” vai ”muiden vuoksi”. Informanttini pohtivat, voiko yksilö meikata puhtaasti vain itseään varten, jos ei kuitenkaan meikkaa esimerkiksi yksin ollessaan.

Tutkija: Tuleeko siitä sinulle hyvä olo, niin kun siitä, että miten muut reagoi siihen sinun meikattuun naamaan, vai suoraan siitä meikistä tuleeko?

Selja: Ehkä enemmän siitä miten muut reagoi, koska en aina kotona, jos oon yksin, nii meikkaa eikä se häiritse minua. Mutta joskus kyllä meikkaan sellasia asioita varten, esim just joku menen Siwaan, no vähän meikkaan kuitenkin. Mutta se on taas vähän se, ku siellä on muita ihmisiä. Ehkä muut ihmiset [ei ole] suurin syy, mut kyllä itsenikin takia, koska ahdistaisi lähteä johonkin rumana. Että en välttämättä jos menen seuraan missä ei ole tarvetta miellyttää, tai tiedän että ihmiset ei välttämättä kato yhtään erilailta olenko meikattu vai en, nii silti meikkaan. Koska itsellä on kivempi olla.

Samanlaiset kokemukset toistuivat muissakin haastatteluissa. Lainauksessa Selja kertoo, että toisaalta meikkaa selvästi muita varten, koska laittaa meikkiä mennessään julkiselle paikalle, jossa on muitakin ihmisiä näkemässä. Toisaalta hän tekee sen juuri itseään varten, koska hänelle itsellensä tulee parempi

olo, kun tuntee olonsa viehättävämmäksi ihmisten seurassa meikattuna. Viimeiset lauseet kiteyttävät tämän käsityksen, että hän käyttää meikkiä nimenomaan oman hyvän olon vuoksi, vaikkei tarvitsisi-kaan tehdä ensivaikutelmia ja miellyttää. Sama ajatus tulee selvästi esiin myös Venlan puheessa, hän meikkaa ”sen fiiliksen” takia:

Venla: No siis se on kyllä jännä, kun ihmiset niinku väittää et kukaan ei niinku meikkaa itseensä varten, ja sit sitä yrittää kyllä kovasti niinku itellensä tolkuttaa että kyllä mää meikkaan itteeni varten. Mut sitte ehkä, jos mä meikkaisin ihan puhtaasti itteeni varten, nii kyllähän mää meikkaisin kotonaki. Mut ehkä mää meikkaan sitä varten että mää saan sen fiiliksen, että noi ihmiset ei kato mua kieron. Sillä tavalla itteensä varten. [...] siis meikkaa niinku ehkä saadakse sen olon, ei ehkä sinänsä... ku mulle nyt on itelleni ihan yks hailee et miltä mää näytän. Mutta tavallaan niinku meikkaa toisia varten ja itteensä varten, vähän niinku eri tavalla. Itelleen tulee se olo, ja sitte toisille, niinku toisia varten on siisti.

Meikkaamisen tarkoituksena vaikuttaisi haastattelujeni perusteella ensisijaisesti olevan ”siistiltä” ja ”huolitellulta” näyttäminen eikä niinkään kauneuden lisääminen. Toisaalta siisti ihminen koetaan yleensä myös suttuista ihmistä kauniimmaksi. Jossain määrin siisteys saattaa olla jopa kiertoilmaus kauniille. ”Siistiytyminen” kuulostaa vähemmän turhamaiselta kuin ”kaunistautuminen”. ”Siistiytymiseen” liitetään myös helpommin siihen muiden huomioonottamisen diskurssiin, jota haastateltavani paljon hyödynsivät. Muiden huomioonottamisen kontekstissa voidaan ajatella meikkaajien meikkaavan toisaalta muiden vuoksi, mutta toisaalta *muita huomioiden*, jolloin meikkaaminen ei olekaan itsekeskeistä puunaamista, vaan enemmän yhteisöllistä harmoniaa tavoittelevaa toimintaa.

Yleisen viihtyvyyden luominen ja kunnioittaminen on siis yksi tärkeä motiivi meikkaamisessa, mutta se ei kuitenkaan yksinään liene se keskeisin motivaattori meikkaamiselle; ihmisten reaktiot ja katseet tulkitaan pitkälti sen kautta, millaisella mielellä itse on, ja hyvälle mielelle saa esimerkiksi itsensä viehättäväksi tunteminen. Meikki taas on apukeino tälle viehättävyyden tunteelle. Kuten Elsa jäsentää syitä meikkaamiselle:

Elsa: Näyttää vähän paremmalta eikä oo silleen ihan tussahtaneen näkönen. Ja niin. Ehkä sillensä just omaks ilokseen, että näyttää ite, silleen kun kahtoo peilistä, että näytänpäs kivalta silleensä. Ja sitten myös, että sitten näyttää varmaan myös muitten silmiin vähän järkevämmältä. [...] Mutta ehkä se on just silleensä, että jos ite kahtoo peilistä ja on silleensä että nyt näytän kivalta kun meikkasin näin, ja, töissä on sitte mukavampi olla ku aattelee, että muut aattelee, et ehkä nyt kaikki aattellee että mie näytän kivalta [naurua].

Hyvin paljon keskustelua käytiin meikkaamisen vaikutuksesta itsevarmuuteen ja omaan hyvään oloon. Meikin avulla voidaan vaikuttaa omaan ulkonäköön niin, että se muuttuu itseään miellyttävämmäksi. Tämä loogisesti vaikuttaa siihen, kuinka varmaksi tuntee olonsa ja kuinka suhtautuu esimerkiksi toisten ihmisten katseisiin ja muuhun huomioon. Hyvältä näyttäminen saa aikaan hyvän ja itsevarman olon itselle.

Selja: Se on just mukavaa kanssa, just jos onnistuu meikki, nii on sellanen olo että minä pystyn mihin vaan, ja nyt lähden etsimään elämäni miestä koska olen niin kaunis [naurua]. Mut siis sellanen olo et on hirveen itsevarma, ja silloin jos on hyvin meikattu ja joku vaikka katsoo sinua kadulla, nii sinä et ajattele että nyt se katsoo minua kun olen näin hirveä, vaan että sekin katsoo että olenpa minä hyvin meikannut tänään.

Lainauksessa Selja kuvailee juuri tilanteen, jossa tuntematon ohikulkija huomioi, ja huolitellun ulkonäkönsä vuoksi hän ei ajattele, että huomio on negatiivista. Meikki tuo välittömästi itseluottamusta, mikä käy ilmi myös vitsaillen sanotusta ”pystyn mihin vaan” -lausahduksesta. Meikkaamisessa motiivina siis on myös hyvän olon tunne, jonka se saa aikaan – ei välttämättä suoraan, mutta muiden reaktioiden kautta tai näiden reaktioiden tulkintojen kautta. Kun henkilöllä on itsevarma olo, hän todennäköisesti myös tulkitsee muiden reaktiot positiivisemmin. Haastatteluissa ilmenee selvästi, että meikkaaminen vaikuttaa itsevarmuuteen positiivisesti. Itsevarmuus taas saa yleensä olon hyväksi, joten siinä mielessä meikit ja niiden avulla kaunistautuminen tehdään myös lähtökohtaisesti oman itsen vuoksi, vaikka se samalla vaikuttaa kanssaihmissiin ja peilautuu yleisistä normeista ja ihanteista. Esimerkiksi Nelli tunnistaa suoran yhteyden itsevarmuuden ja meikkaamisen välillä, kun häneltä siitä kysyin:

Tutkija: Liittyys sulla sitte meikki silleen itsevarmuuteen?

Nelli: No liittyy. Tai sitähan se lähinnä on, että niinku itsevarmuuden pönkitystä.

Informanttien joukosta Nellin haastattelussa korostui eniten kauneuden tehostamisen ja eroottisen pääoman tavoittelu, tosin hänenkään kohdallaan ei kovin merkittävästi. Hän kuitenkin puhui enemmän esimerkiksi parisuhdemarkkinoista, koska hän käytti deittisovellus Tinderiä jonkin verran ja kävi silloin tällöin treffeillä, joiden yhteydessä ulkonäön merkitys usein korostuu. Hän puhui myös ulkonäön ja parinvalinnan suhteesta ja viehättävyyden merkitystä siinä puolin ja toisin:

Nelli: Ehkä se varsinkin tässä vaiheessa ku ei oo tavallaan vielä mitään aviomiestä tai vastaavaa, josta nyt tietäis että se ei jätä vaikka olisinki ryppynen. Nii se tavallaan että ku on siinä hakuvaiheessa vielä, nii silloin pelottaa tuollanen että jos mä tästä kurtistunki ennen aikojani, nii sitte jääkö ikuisesti yksinäni.

Vaikka Nelli tiedostikin ulkonäön ja eroottisen pääoman merkityksen parisuhdemarkkinoilla, pelot yksinjäamisestä eivät piinanneet häntä sen kummemmin, vaan ”ennenaikaisen kurtistumisen” pelko ahdisti lähinnä niin kutsuttuina huonoina päivinä. Hän piti ulkonäköä hyvin keskeisenä kriteerinä parinvalinnassa, lähinnä ensivaikutelman vuoksi. Hän koki ulkonäkökeskeisyyden luonnolliseksi, koska se on hänestä useimmiten se seikka, joka ensimmäisenä kiinnittää huomion. Tämän vuoksi hän pyrkii meikissään silottamaan ”pikkuvikoja”, kuten epätasaista ihonväriä, näyttääkseen viehättävämmältä. Hän pitäytyy kuitenkin hyvin huomaamattomassa meikissä, koska kokee silloin viestivänsä itsestään aidoimmin, ja toisaalta välttyy myös mahdolliselta kiusallisuudelta, kun tapailukumppani yllättyisikin (negatiivisesti) nähdessään eron hänen meikattujen ja meikkaamattomien kasvojensa välillä.

Meikkaamisen normista poikkeaminen voi olla myös kannanotto. Paljon meikkaavat eivät yleensä välitä luonnollisuusunormista, vaan hiukan kapinahenkisesti tahtovat rikkoa sitä. Toisaalta kannanottona kulutus- ja ulkonäkökeskeisessä kulttuurissa voi toimia myös meikkaamattomuus, kuten Nelli asian muotoilee:

Nelli: Tavallaan en ees halunnu alkaa kokeilemaan [meikkaamista nuorempana], tai niinku mä ehkä olin sellanen meikkivastanen, tai muutenki niinku en jaksanu välittää silleen mistään ulkonäöstä tai enempi oli muut asiat tärkeitä silloin, niinku vaikka yläasteikäsenä. Et... no ekan kerran mulla on ollu meikkiä naamassa niinku varmaan jossain rippijuhlissa ja sit seuraavan kerran ehkä niinku ku valm... niinku lukion valmistumispäivänä. Ja no vanhojen päivänä tietenki kanssa.

Nuorempana Nelli korosti kiinnostustaan muita asioita, kuten koulunkäyntiä, kohtaan meikkaamattomuudella. Hän rakensi identiteettiään meikkaamattomuuden kautta ja määritteli itsensä ”meikkivastaiseksi”. Ulkonäkökeskeisyyttä vastaan hän kamppaili kieltäytymällä ottamasta osaa meikkien kulutukseen, joko tietoisesti tai vähemmän tietoisesti. Meikki kuului vain juhlatilaisuuteen, ja siihen se toisaalta kuului oletusarvoisesti, mitä Nelli korostaa sanalla ”tietenkin”. Ulkonäkövalinnat voivat viestiä myös elämänarvoista, kuten nuoren Nellin kohdalla. Hän pyrki viestimään meikkaamattomuudellaan muun muassa siitä, että koulu ja muut asiat ovat hänelle hänen ulkonäköään tärkeämpiä.

Suomalaiselle (ulkonäkö)kulttuurille on ollut ominaista vaatimattomuuden hyve. Turhamaisuus taas on nähty vastakohtana vaatimattomuudelle. Vaatimattomuuteen liitetään usein muitakin hyveitä, kuten älykkyys ja ahkeruus, kun taas turhamaisuus kantaa stigmoinaan muun muassa laiskuutta, kateutta ja valheellisuutta. (Kamila 2012: 295.) Se liitetään moneen ”syntiseen” ominaisuuteen eikä tämä ilmiö ole uusi. Meikkaamista on leimannut turhamaisuuden synty jossain määrin kautta aikojen, mutta kauneudenhoito on ollut hyväksytympää, koska sillä vain ylläpidetään omaa ulkonäköä ja se liittyy vahvasti terveysdiskurssiin. Meikkaaminen puolestaan on nähty jopa teeskentelynä ja salakavalana

piilotteluna. (ks. esim. Korhonen 2005.) Samalla tavoin myös Nelli nuorempana liitti meikkaamisen jollain tapaa turhamaisuuteen, tai ainakin se oli ristiriidassaan hänen mielikuvansa älykkäästä ja ahkerasta koululaisesta kanssa. 1900-luvulla alettiin meikkaamista tarkoituksellisesti ”brändäämään” hyväksyttäväksi ja osaksi ”perussiisteyttä”, mikä on saanut aikaan sen, että ainakin niin sanottu ”luonnollinen meikki” on kannustettavaa – tai jopa pakollista. Meikkiin on suhtauduttu ristiriitaisesti, sillä toisaalta sen käyttöä tuomitaan ja arvostellaan, mutta toisaalta myös sen käyttämättä jättäminen voi viestiä negatiivisina pidettyjä asioita, kuten epäsiisteyttä tai alhaista yhteiskuntaluokkaa. (Peiss 1998: 17-19, 31: ks. myös Korhonen 2005.)

Muutos meikkeihin suhtautumisessa tapahtui Nellin kohdalla vasta aikuisuuden kynnyksellä, kun baareissa käyminen häivytti arjen ja juhlan eroa. Tavanomainen baari on ympäristönä jotain näiden väliltä, sillä siellä pukukoodi on usein melko salliva ja tilanne vapaamuotoinen. Kuitenkin ympärillä olevat ihmiset laittautuneina loivat jonkinlaisen paineen mukautua etikettiin. Nellin identiteetti alkoi mukautua uuteen sosiaaliseen ympäristöön ja sen kautta meikki hivuttautui pienimuotoisesti osaksi arkeakin. Seuraavassa lainauksessa hän kuvaa muutosta suhtautumisessaan arkimeikkaamiseen ja meikin juhlatilanne-erityisyyteen:

Nelli: Se [suhtautuminen] muuttu oikeestaan silloin ku me oltiin Japanissa [naurua], koska siellä joi-tenki kanssa oli sellanen paine, että niinku piti meikata joka päivä, koska siellä tavallaan niinku tiedosti sen, että ihmiset niinku näkee sut, tai kiinnittää suhun huomiota. [...] Nii sit siellä vasta oikeesti aloin niinku meikkaa päivittäin.

Tutkija: Nii, et onkse tavallaan joku tollain katseen alla kun tiedät olevasi, tai uskot joutuvasi...?

Nelli: Nii, nii. Just jos vaikka menisin jonneki... kuvitellaan et menisin vaikka junamatkalle, nii en mä nyt sinne välttämättä meikkaa, koska vaikka siinä onki hirveesti ihmisiä ympärillä, nii mie tiedän että ne ei niinku kiinnitä muhun mitään huomiota. Mut sit jos mie tiedän, että tuun olee niinku joi-tenki tuttujen kanssa, tai sellasessa tilanteessa et ihmiset oikeesti juttelee mulle, nii silloin meikkaisin, koska silloin joutuu sen huomion alaiseks.

Katseenalaisuus on siis Nellille tärkeä tekijä, kun hän arvioi milloin meikkaa ja milloin ei. Jos hän on tekemisissä (etenkin tuttujen tai puolittutujen) ihmisten kanssa, hän mielellään meikkaa. Jos taas ei, hän voi jättää meikkaamisen välistä. Ulkomaanmatkalla hän erottui etnisen taustansa vuoksi helpommin joukosta ja sen vuoksi hänestä tuntui, että hän on katseenalaisena lähes missä tahansa, joten meikkaamisestakin tuli tavallinen osa arkea siellä. Toisaalta hän myös nosti esiin meikkaamisrituaalin yhteisöllisyyttä luovan puolen:

Nelli: Niin no Japanissa oli ehkä just se ku oltiin niinku kaveriporukalla missä kaikki muut meikkas, nii sitte tuli sellanen et se on sellanen yhteinen rituaali että mennään illalla ulos ja kaikki meikkaa yhdessä. Ja sit, ja sit tietenki seki ku katto niitä paikallisia ihmisiä, jotka näytti tyyliin aina täydellisiltä, vaikka olisi ollut kolmenkymmenen asteen helle [naurua], ja me hikoamme ihomme irti. Nii sit tuli sellanen, että no pitäis munkin ehkä nyt yrittää ees panostaa.

Hän kertoo, kuinka seura loi paineen osallistua ”meikkaamisrituaaliin” itsekin, mutta toisaalta ei koe tätä painetta varsinaisesti paineena, vaan positiivisena kokemuksena. Meikkaamisrituaaliin osallistuessaan hän vahvisti tunnettaan yhteisöllisyydestä ja ryhmään kuulumisesta. Saman ritualistisen luonteen ja yhteisöllisyyden luomisen yhdessä laittautumalla on laittanut merkille myös diskokulttuuria tutkinut Nykyri. Hän toteaa, että vaikka meikki voi olla jopa (kohteliaisuudella perusteltu) velvollisuus naiselle, voi yhdessä muiden kanssa laittautuminen olla nautittavaa hupia eikä lainkaan ”työtä”. (Nykyri 1996: 30.) Toisaalta Nellille paineita loi myös paikallisten koettu viehättävyys, jonka vuoksi kokemus omasta ulkonäöstään oli tavallista huonompi, mikä aiheutti halua ”yrittää enemmän”.

Yrittämisen diskurssi (ulkonäköpuheessa) on suomen kielen käännteinen vastine englanninkieliselle ”let go” -retoriikalle, jota Winch käsittelee teoksessaan. ”Let go” -fraasi kääntyy suomeksi muun muassa ”päästää irti”, ”hellittää (otteensa)”, ”antaa olla”, ”antaa mennä” ja ”vapautua” (Sanakirja.org 2016). Ulkonäöstä puhuttaessa sillä viitataan asenteeseen, jolloin oma ulkonäkö ei (enää) juurikaan kiinnosta, jolloin itsensä ”antaa olla” sen näköinen kuin sattuu olemaan eikä pyri muokkaamaan ulkonäköään esimerkiksi elämäntavoilla tai ehostautumisella. Toisin sanoen ei viitsi ”yrittää panostaa”. Winchin mukaan naiskeho määrittyy populaarikulttuurissa epävakaaaksi tarkastelun ja ahdistuksen kohteeksi, johon kohdistuu vahva kontrolloinnin tarve. Olemme tämän myötä tulleet *hyperkriittisiksi* omia kehojamme (ja naisten kehoja yleensä) kohtaan, mikä johtaa täydellisyydenhakuisuuteen ja (nais)kehon käsittämiseen ikuisena projektina. Kehonkontrollin vastavoimana kulutuskulttuuri puolestaan kannustaa meitä jatkuvasti antautumaan mielihaluillemme – sokerille, rasvalle, viihteelle – ja päästämään irti kontrollista, *to let go*. (Winch 2013: 16-17; ks. myös Orbach 2009: 73; Bordo 2003: xxi.)

Se, että ei ”viitsi yrittää”, vaan ”antaa olla” sotii selkeästi healthism-asennetta vastaan, koska silloin omasta ruumiin(muodon)kontrollista nimenomaan päästetään irti, kun taas healthismin ydinajatuksena on tuosta kontrollista kiinni pitäminen. Yrittämisen ja let go -diskurssit kietoutuvat vahvasti siihen ajatukseen, että ulkonäöstämme on suoraan luettavissa asioita esimerkiksi terveydentilastamme, iästämme ja sukupuolestamme mutta toisaalta myös persoonastamme ja arvoistamme. Haastatteluissa kaikui oletus siitä, että meikkaaminen parantaa ulkonäköä jollain tapaa, joko tehden siitä

”siistimmän” tai ”terveemmän”, esimerkiksi väsymyksen merkkejä piilottamalla, tai auttamalla mukautumaan ulkonäkönormiin (tai toisaalta rikkomaan sitä). Nellin yrittämispuheessa taustalla on todennäköisesti oletus, että mikäli hän ei mukaudu meikkaamis- ja ulkonäkönormiin, hänet voidaan tulkita ihmiseksi, joka ei ”yritä panostaa” itseensä ollenkaan, jonka perusteella hänet oletetaan esimerkiksi laiskaksi tai välinpitämättömäksi. ”Yrittäminen” tässä tapauksessa on nimenomaan yritystä mukautua ulkonäkö- ja kauneusnormiin, jotta ei erotu negatiivisella tavalla. Healthism-diskurssia mukailleen yrittämisen diskurssi liittyy terveydentilaan ja elämänhallintaan liittyvien oletusten tekemiseen ulkonäön pohjalta. Meikkaamisella voidaan täten viestiä myös hyvästä elämänhallinnasta muun muassa ”siisteyden” kautta, kuten haastateltavanikin tekivät.

Luonnollisuus oli haastateltavilleni pitkälti keskeisin tavoite meikin lopputuloksessa ja luonnollisuusdiskurssi kehysti heidän meikkipuhettaan paljon, kuten aikaisemmin tässä luvussa olen todennut. Luonnollisuuden tavoittelun tärkeydestä vain Selja oli muista poiketen toista mieltä. Hän kokee, että meikillä, ja nimenomaan näkyvällä meikillä, voi tuoda itseään ja persoonaansa esiin. Hänen puheisaan korostuu myös näkemys siitä, kuinka meikki pukeutumisen lailla voi saada tuntemattoman henkilön vaikuttamaan kiinnostavammalta.

Selja: Saa minusta [meikki] näkyä, koska – – en minä oikein välitä luonnollisesta meikistä.

Tutkija: Et se on vähän sillai asuste.

Selja: Joo. Minusta se tekee tavallaan kiinnostavamman näköseks ihmisen, koska usein jos on vaikka joku... Ois vaikka samat vaatteet, vaikka perus mustat housut ja vaikka, vaikka punainen neule. Ja sitten siinä on ihminen kellä ei ole meikkiä, nii se näyttää vähän tylsältä. Mut sit jos on ihminen, jolla on meikkiä, nii sellaset tavallisetki vaatteet voi näyttää hirveen kivoilta. Tai sillee et se tuo minusta siihen kokonaisuuteen sellasta jännyyttä. [...] En tiiä, sellasia samannäköisiä kaikki luonnonkauniit ihmiset.

Meikki siis toimii asusteena ja eräänlaisena särmänä. Se tuo erottuvuutta kanssaihmisistä, ja Selja itse huomaa enemmän ihmiset, joilla on meikkiä kuin ne, joilla sitä ei ole. Hänestä se, että meikistä näkee sen olevan meikkiä, ei ole välttämättä negatiivinen asia. Hän jopa kokee meikittömät ihmiset lähtökohtaisesti tylsinä, jos ei heitä tunne. Meikittömyydestä hänelle tulee koko lailla valju ensivaikutelma. Koska hän tuntee näin, käyttää hän itse mielellään keskimääräistä hieman vahvempaa meikkiä. Hän myös pitää meikkaamistoimituksesta itsestään; on mukavaa ”maalata” kasvonsa, ja hän leikitteli ajatuksella meikkaamisesta kuvataiteen kaltaisena taiteena. Toisaalta meikkaamisen mukavuus rajoittui vain tilanteisiin, kun taiteilulle on aikaa. Aamuisin meikkaamista hän ei kokenut mukavana vaan pakollisena ja rasittavana toimenpiteenä. Tämä ajatuskulku näkyi kaikissa haastatteluissa samanlaisena.

Motivaatio meikkaamiseen aamuisin kuitenkin löytyy sen vuoksi, että lopputulos koetaan niin mielisaksi. Venla vertasi näppärästi meikkaamista siivoukseen, jossa samalla tapaa toimitus pakotettuna on epämiellyttävä mutta lopputulos sen väärä.

Sosiaalipsykologiassa tunnetaan termi nimeltä ainutlaatuisuuden teoria, joka kuvaa erottautumaan pyrkiviä ihmisiä. Osalla ihmisistä on halu erottautua massasta esimerkiksi pukeutumalla – tai tässä tapauksessa meikkaamalla – jollain tapaa poikkeuksellisesti. Kun tämän kaltainen ihminen kokee olevansa liian samanlainen ympäristönsä kanssa, hän kokee negatiivisia tunteita, kuten motivaation laskua tai luovuuden puutetta. Korjatakseen tilanteen hän pyrkii jälleen palauttamaan erilaisuutensa. Erilaisuuden tai poikkeavuuden määrällä on kuitenkin optiminsa, ja erottautuminen on tasapainottelua normien ja poikkeavuuden välillä. (Kamila 2012: 194-195.) Seljan käytöstä tämä käsite selittää hyvin. Hän kokee ”tavallisen” näköiset, normien mukaan luonnollisesti meikkaavat ihmiset valjuna näköisiksi ja toisistaan erottumattomiksi eikä halua itse sulautua tähän harmaaseen massaan. Sen vuoksi hän vastustaa konventioita ja meikkaa omalle alalleen epätyypillisesti saaden siitä esteettistä mielihyvää. Hänen meikkaamistapansa viestivät siis siinä mielessä kapinallisuudesta ja halusta rikkoa totuttuja normeja. Meikillään hän pystyy ilmaisemaan olemuksessaan näitä asioita.

Seljalle meikkaaminen on siis myös tietynlaista itseilmaisua ja oman persoonan esiintuomista esteettikan keinoin:

Selja: Mutta jotenki meikkiki on nii, tai koen että se on niinku aika suuri osa niinku minun tavallaan sitä mitä minä olen. Tai silleen. Just ehkä vähän siinä mielessä itseilmaisutapa, että... tai sillee että, että minä olen sellainen, että minä meikkaan. En minä ole sellainen, joka kulkee tuolla ilman meikkiä.

Koska meikkiin liittyy paljon arvolatauksia, voi meikkaaminen olla myös yksi identiteettiä vahvasti määrittävä tekijä, kuten Seljalla. Meikkaaminen vahvistaa hänen identiteettiään sekä huoliteltuna ja ”siistinä” että persoonallisena ja erottavana ihmisenä. Näkyvä meikki ei hänelle ole negatiivisesti arvolatautunut asia, vaan hän kertoo sen olevan yksi itseilmaisullinen keino, jota hän henkilökohtaisesti pitää viehättävänä. Selja ei mielellään mukaudu luonnollisuuskurssiin, vaan kamppailee sitä vastaan myös tarkoituksellisesti. Hän rakentaa minuuttaan ja tyyliään vahvasti meikkaamisen kautta.

Jo aikaisemmin viittasin lyhyesti *esteettiseen mielihyvään* ja sen maksimointiin. Tutkimuksissa on todettu, että esimerkiksi uusien vaatteiden ostaminen voi kohentaa mielenlaatua ja vaikuttaa suhtautumiseen itseään kohtaan. Ulkonäköön panostaminen tuottaa monelle esteettistä mielihyvää, jonka vaikutus tehostuu, mikäli pääsee näyttäytymään muille. Kyse on voimaantumisesta, jolloin ihminen tuntee itsensä arvokkaaksi, eli toisin sanoen hänen omanarvontuntonsa kohoaa ulkonäön miellyttävyyden lisääntyessä. (Kamila 2012: 296: ks. myös Barnard 2002: 60-61.) Epäilemättä meikkaamisella

(sekä uusien meikkituotteiden ostamisella) voi olla samanlainen yksilön hyvinvointia edistävä vaikutus, kuten edellä kuvatussa Seljan tapauksessa on. Voimakkaiden ulkonäköpaineiden keskellä on voimaannuttavaa myös pystyä peittämään yhteiskunnassa kauneusvirheinä pidetyt asiat ja sopeutua muiden sekaan huomaamattomasti. Ihmiset tekevät oletuksia ja johtopäätöksiä ensivaikutelmasta paljolti ulkonäöstä. Stigmatisoidut piirteet (esimerkiksi vaikea akne tai näkyvät silmäpussit) saattavat antaa viestin epäsiisteydestä, ”epänormaaliudesta” tai sairaudesta, jotka helposti dominoivat ihmisten mielikuvia eivätkä anna oikeutta henkilön ”todelliselle minälle”. Näin ollen meikki voi kohottaa itsetuntoa, lisätä itsevarmuutta ja parantaa minäkuvaa.

Haastateltavilleni meikki selvästi on voimaannuttavaa eri tasoilla. Väsymyksen merkeistä käydyissä puhunnoissa tämä näkyy selvimmin: haastateltavat eivät halua tulla tuomituiksi esimerkiksi huonosti nukutun yön jäljiltä yleisesti väsyneiksi tai sairiksi, ja tällöin meikki toimii voimaannuttavana elementtinä, jolla voi piilottaa näitä heidän ulkonäköönsä tavallisesti kuulumattomia tai persoonaansa huonosti kuvastavia piirteitä. He ilmaisevat meikillä itseään ja luovat itsestään pirteämpää kuvaa kuin heidän meikittömät kasvonsa sillä hetkellä antavat ymmärtää. Meikki toimii sekä itseilmaisullisena asusteena että elämänhallinnasta viestivänä siisteytenä ja kohteliaana muiden viihtyvyyden huomiointivälineenä ulkonäköön panostamisena, ja lisäksi myös suojamuurina ikäviä ulkonäkökommentteja vastaan.

Wiklund & al. tutkivat ruotsalaisten tyttöjen ja nuorten naisten stressin syitä ja jaottelivat ne modernisaation, sukupuolijärjestelmän ja nuoruuden(ihanteen) pääluokkiin. Modernisaation tuomat stressitekijät ovat heidän mukaansa tehokkuuteen ja rationaalisuuteen pyrkiminen, suorittamisen ja täydellisyyden paine, kamppailu sosiaalisesta statuksesta sekä mahdollisuudet valita ja muuttua. (Wiklund & al. 2010.) Winchiä mukaillen ulkonäkö ja siitä huolenpito on naiselle työ (Winch 2013: 21-22), joten tässä viitekehyksessä Wiklundin & al. listaamat tehokkuuden ja suorittamisen stressorit liittyvät myös ulkonäköön, erityisesti naisilla: hyväksytyt, normien mukainen ulkonäkö on suorittamisesta siinä missä työelämässä menestyminenkin. Sosiaalinen status taas liittyy vahvasti myös ulkomuotoon sen ollessa sosiaalisessa kanssakäymisessä niin keskeinen ja lisäksi, kuten haastatteluissakin kävi ilmi, meikki on tärkeä osa (naisoletetun) ihmisen kokonaiskuvaa ja ”siisteyttä”. Pääomat kasvattavat statusta, ja sosiaaliselle statukselle tärkeitä ovat sosiaalinen ja myös Hakimin eroottinen pääoma. Eroottinen pääoma nimensään huolimatta ei siis liity pelkästään seksuaalisuuteen, vaan on tärkeässä osassa myös muilla elämän osa-alueilla ystävyys-suhteista liike-elämään (Hakim 2010: 500). Haastatteluissani parisuhdekäyttäytyminen ei juurikaan korostunut, joten siinä suhteessa eroottista pääomaa ei meikillä juuri tunnuta haviteltavan. Sosiaalista hyväksyntää ja statusta sillä sen sijaan ansaitaan ja

esimerkiksi työelämässä meikillä oli haastateltavillani tärkeä rooli. Estetisoitunut kulttuuri ja työku-
lttuuri varmasti painottavat eroottisen pääoman tärkeyttä, mutta haastattelujeni perusteella ei niinkään
suoraan *kauneuden* kautta, vaan *siisteyden*. ”Siistin” ulkomuodon normisto tosin on sukupuolittunut:
naisoletetuilla ”siistiin” ulkonäköön käytännössä kuuluu (vähäinen ja huomaamaton) meikki, kun
taas miesoletetuille meikkaamisen vaatimusta ei ole. Joka tapauksessa meikkaaminen on aktiivista
toimintaa, jolla meikkaaja valtautuu ja ottaa haltuunsa muun muassa eroottisen pääoman eri osa-
alu-
eita. Meikkaamisella vaikutetaan aktiivisesti omaan ulkonäköönsä ja siihen, mitä sillä tahtoo viestiä.

5 Pohdinta

Johdannossa esittelin toimijuuden eri tasoja, joista mikrotaso keskittyi lyhyesti yksilöihin, mesotaso
instituutioihin ja yhteisöihin ja makrotaso laajempiin diskursiivisiin rakenteisiin ja asenteisiin. Mak-
rotasolla meikkaajia näyttäisivät rajoittavan ja ohjaavan paljon luonnollisuuden ja healthismin dis-
kurssit, joiden rajoissa he tekevät valintoja muun muassa siitä, noudattavatko ja mukautuvatko kysei-
seen diskurssiin vai toimivatko sitä vastaan. Nämä diskurssit määrittävät ja säätelevät myös julkisen
tilan olemista. Mukautumalla diskursseihin ja hyödyntämällä niitä meikkaajat saavat valtaa mukau-
tumalla normiin. Toisaalta Selja oli esimerkki meikkaajasta, joka valitsee toimia luonnollisuuden val-
tadiskurssia vastaan, mikä voimaannuttaa häntä muun muassa ainutlaatuisuuden teorian mukaisen
muista erottautumisesta johtuvan hyvän tunteen vuoksi. Mesotason vaikuttajia aineistossani olivat
esimerkiksi työyhteisöt, joiden useimmiten ääneen sanomattomien pukukoodien ja ulkoasunormien
ehdot niin ikään vaikuttivat haastateltavieni meikkivalintoihin. Meikkaamisella ja meikkivalinnoilla
saavutetaan sosiaalista ja eroottista pääomaa, jotka taas edesauttavat sosiaalisen statuksen saamista.
Yksilöyttä ja tehokkuutta painottavassa kulttuurissa sosiaalinen status on tärkeässä asemassa menes-
tymisen kannalta.

Hallitseva diskurssi meikkipuheessa on luonnollisuus, johon pyrkimisessä siis vain Selja oli poik-
keus. Seljan kohdalla meikin tärkeimpiä ulottuvuuksia oli siistin ulkomuodon ohella itseilmaisullinen
erottautuminen, ja hän nimenomaan puhui luonnollisuusnormista kriittiseen sävyyn eikä halunnut
mukautua siihen. Muut haastateltavat korostivat luonnollisuutta, *natural lookia*, omana päämäärä-
nään meikissä, mutta painottivat kuitenkin sitä, että eivät tuomitse luonnollisuusnormia rikkovia

meikkaajia. Huomionarvoista kuitenkin on, kuinka negatiivisin sanavalinnoin ei-luonnollista, hyvin näkyvää meikkiä tästä huolimatta kuvattiin (”suttura”, ”tyrkkyy”). Näillä valinnoilla luonnollinen meikki tavallaan arvotettiin näyttävän meikin yläpuolelle. Toisaalta edellä mainitut termit olivat käytössä vain itsestä puhuttaessa eikä se siis välttämättä tarkoita, että samanlaisia mielikuvia liitettäisiin muihin näyttävästi meikkaaviin. Luonnollisuusdiskurssia mukaileville informanteille yhteistä olikin se, että he korostivat, etteivät pidä ei-luonnollista meikkiä ja sitä käyttäviä ihmisiä millään tapaa huomompina tai suhtaudu heihin negatiivisesti, vaikka sellainen meikkityyli ei heidän itsensä kohdalla tunnukaan hyvältä.

Aineistossani näkyy selvästi identiteetin joustavuus ja mukautuvuus erilaisiin rooleihin ja se, kuinka meikillä voidaan näiden eri roolien haltuunottoa korostaa ja vahvistaa. Haastateltavat omaksuivat jatkuvasti erilaisia roolipositioita, kuten työntekijän, opiskelijan ja asiakaspalvelijan roolin taikka vapaa-ajanvietto- ja juhlaroolin. Oma identiteetti mukautettiin kuhunkin rooliin korostamalla tiettyjä ulottuvuuksia ja häivyttämällä toisia. Esimerkiksi asiakaspalvelijan roolissa siisti ja neutraali ulkoasu koettiin soveliaaksi, mutta kuntosalilla kävijän rooliin taas (lähes) meikittömyys oli sopiva. Healthism-diskurssin sisältämä siisteysoletus määrää pitkälti julkista olemista, jossa odotetaan siistiä ja hallittua ulkomuotoa, mikä naisoletetuille pitää käytännössä sisällään myös (maltillisen) meikin. Kuten aikaisemmin jo kirjoitin (31), kauneus on myös yhteisöllisiä ominaisuuksia, eli kauneuden voisi käsittää palvelevan yhteisöä ja yhteiskuntaa. Yhteisön harmonia säilyy, kun sen jäsenet ottavat huomioon toistensa viihtyvyyden, ja siisti ulkonäkö viestii täten huomioonottamisesta ja kunnioituksesta kanssaihmiä kohtaan. Näin ollen siisti (ja kaunis) ulkoasu olisi siis jollain tapaa hyvän kansalaisen velvollisuus. Vaikuttaisi tosiaan siltä, että meikin käyttäminen on normin mukaisen kunnan kansalaisen jonkintasoinen velvollisuus muita kohtaan, mikäli sattuu olemaan nainen (tai naiseksi oletettu).

Kaiken kaikkiaan haastateltavilleni ensisijaisin syy meikkaamiseen on ”siisteys”, joka koettiin kohteliaana muita ihmisiä kohtaan ja jota he jossain määrin toivoivat myös muilta ihmisiltä. Siisteys itsessään oli toivottavaa kaikille sukupuolille, sillä siistin ulkomuodon yhteydessä puhuttiin pitkälti ”ihmisistä”, kun taas juuri meikkaaminen liitettiin vahvemmin vain naisiin tai naisoletettuihin. Miellyttävä ulkonäkö on kanssaihmiesten huomioonottamista ja jossain määrin jokaisen velvollisuus yleisen viihtyvyyden saavuttamiseksi. Informanteilleni meikki on yksi tärkeä väline tämän viihtyvyyden saavuttamiseksi, ja miellyttävältä näyttäminen lisää myös heidän itsensä viihtyvyyttä. Miellyttävä olo omasta ulkomuodosta lisää myös itsevarmuutta. Kohteliaan siisteiden nimissä meikkaamisen tarve määrittyy tilan julkisuuden mukaan. Meikkaamisen määrää ja tyyliä taas määrittävät tilanteen luonne ja formaalitus, pukukoodi sekä tietysti meikkaajan oma tyyli ja mieltymykset.

Tässä huomioonottamisen ja velvollisuuden kontekstissa sopiikin miettiä, voiko meikki todellisuudessa olla voimaannuttavaa ja valtauttavaa, mikäli se toisaalta on velvollisuus ja normi. Velvollisuushan ei yleensä ole yksilön vapaa valinta, vaan asia, joka hänen täytyy tehdä, yleensä osittain ulkoisen paineen vuoksi. Meikin normina on vahvasti nimenomaan luonnollinen meikki, *natural look*, eli siinä mielessä meikkaamisnormia voi meikkiä käyttämälläkin rikkoa, kuten haastateltavistani Selja teki. Seljalle meikki oli muutenkin identiteetin ja minäkuvan kannalta muita informanttejani tärkeämpi asia, ja hän nimenomaan rakensi identiteettiään vahvasti meikkaamiseen nojaten. Meikki oli tyylin kautta yksi häntä ihmisenä vahvasti määrittävä ominaisuus. Toisaalta samalla tavoin identiteetin rakennuspalikkana toimi myös meikin puute Nellin kuvauksissa nuoruudestaan, jolloin hän rakensi minäkuvaansa vastustamalla meikkaamisnormia ja olemalla meikittä. Meikkaamisnormin keskellä meikkaamisvalinnat muokkaavat ja vahvistavat henkilön kokemusta itsestään tietynlaisina yksilöinä ja näin auttavat rakentamaan tietynlaista identiteettiä ja minäkuvaa.

Eroottisen pääoman rooli näkyi aineistossani implisiittisesti siisteyspuheessa ja kietoutuu näin myös healthismiin. Eroottisen pääoman neljäs ulottuvuus oli eläväisyys, joka muodostuu muun muassa fyysisestä kunnosta. Tämä ulottuvuus osoittautuu healthismin viitekehäksessä tärkeäksi, sillä meikkaamisella pyritään viestimään myös hyvästä fyysisestä kunnosta, eli pirteydestä, terveydestä ja nuoruudesta. Parisuhdemarkkinoista ei juurikaan puhuttu, mutta meikin merkitys eroottisen pääoman kannalta työelämässä ja muussa julkisessa olemisessä näkyy siisteyden tärkeyden korostamisessa. Tässä yhteydessä siisteys ja kauneus rinnastuvat toisiinsa, ja haastattelupuheessa meikkaamisen tarkoitus ei ole suoraan kauniilta, vaan siistiltä näyttäminen.

Vaikka Hakim uskoo naisilla pääsääntöisesti olevan miehiä enemmän eroottista pääomaa, hän huomauttaa, että tässä on tapahtumassa muutos. 2000-luvun miehet ovat tunnistaneet eroottisen pääoman tärkeyden ja sen tuomat edut ja alkaneet näkemään enemmän vaivaa tätä pääomaa lisätäkseen. He muokkaavat kehoaan kuntosalilla sekä kiinnittävät huomiota pukeutumiseen, yleiseen siisteyteen ja ulkonäköönsä yleensä. (Hakim 2010: 504.) Periaatteessahan tämä tarkoittaa sitä, että miehet ovat viime vuosina omaksuneet naisellisena pidettyjä tapoja. Ovatko miehet siis ”naisistuneet”? Jos tämä trendi jatkuu, voisi seuraavan tai sitä seuraavan askeleen ajatella olevan meikkaavat miehet ja sen normalisoituminen. Internethakukoneella löytyy jo nyt helposti meikkivinkkejä miehillekin, miehekkääseen meikkiin. Missä mahtaa kulkea raja miehekkään ja naisellisen meikin välillä?

Meikkaaminen on aktiivista toimintaa. Meikkaaja on toimija, joka vaikuttaa omaan ulkomuotoonsa ja siihen, mitä sillä viestii. Kuten Korhosen tutkimuksessa käy ilmi, kaunistautumista on kutakuinkin aina tahdottu selittää paljon sillä, että naiset haluavat hurmata miehiä, vaikka todellisuudessa naiset

meikkasivat jo aikaisemmin myös silloin, kun tapasivat vain naispuolisia ihmisiä. Meikin tarkoituksena oli siis luoda ”sosiaaliset kasvot”. (Korhonen 2005.) Samanlainen ”sosiaalisten” tai ”julkisten kasvojen” luominen näyttäisi olevan myös haastateltavillani yksi meikkaamisen päämotiiveista. Tilanteen julkisuus määrittäyty pitkälti katseenalaiseksi joutumisen mukaan ja tämä katseenalaisuus taas määrittää paljon koettua meikkaamisen tarvetta. Meikkaamalla julkisiin tilanteisiin haastateltavani valtautuvat ja saavat sosiaalista ja eroottista pääomaa muun muassa sopimalla ulkonäkö- ja terveysnormeihin. Lisäksi he kokevat olonsa itsevarmemmiksi, kun saavat piilottaa epäkohdiksi kokemansa asiat meikillä. Toisaalta meikki toimii myös visuaalisena viestintäkeinona, jolla voi korostaa haluamiaan puolia itsessään ja se on jatkuvassa vuoropuhelussa kokonaisvaltaisen pukeutumisen ja muun tyylin kanssa. Meikkaajat tekevät valintoja erilaisten meikkiin liittyvien vaihtoehtojen välillä monimutkaisten ulkonäkönormien, kontrollin ja kieltojen ristitulessa. He valitsevat millä tapaa ilmaisevat omaa itseään ja kuinka haluavat tulla meikkaamisensa puolesta määriteltäviksi. Tasapainottelu itseilmaisun, luonnollisuusnormin, kauneusihanteiden ja pukukoodien keskellä vaatii meikkaamisessa yllyttävän paljon sosiaalista taituruutta, paljon enemmän, kuin siitä useinkaan annetaan tunnustusta.

Lähdeluettelo

Tutkimuskirjallisuus

Antola, Laura 2011: Identiteettiperformanssi verkossa. Facebook ja minuuden esittäminen. – Wider Screen.fi. <<http://www.widerscreen.fi/2011-1-2/identiteettiperformanssi-verkossa-facebook-ja-minuuden-esittaminen/>> [29.4.2015]

Aultman, B. 2014: Cisgender. - Transgender Studies Quarterly 1(1-2). DOI: 10.1215/23289252-2399614.

Axelsson, John; Sundelin, Tina; Ingre, Michael; Van Someren, Eus J W; Olsson, Andreas; Lekander, Mats 2010: Beauty sleep. Experimental study on the perceived health and attractiveness of sleep deprived people. – The British Medical Journal 341(7786). DOI: 10.1136/bmj.c6614.

Azzarito, Laura 2009: The Panopticon of physical education: Pretty, active and ideally white. – Physical Education and Sport Pedagogy 14(1). DOI: 10.1080/17408980701712106.

Balcetis, Emily & Cole, Shana & Chelberg, Marie B. & Alicke, Mark 2013: Searching Out the Ideal. Awareness of Ideal Body Standards Predicts Lower Global Self-esteem in Women. – Self and Identity 12(1). DOI:10.1080/15298868.2011.639549.

Barnard, Malcolm 2001: Approaches to understanding visual culture. New York: Palgrave.

Beauvoir, Simone de 1949/1976: The Second Sex. Harmondsworth: Penguin.

Bordo, Susan 2003: Unbearable Weight. Feminism, Western Culture, and the Body. California: University of California Press.

Bourdieu, Pierre 1986: The forms of capital. Teoksessa: Richardson, John (toim.): Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. New York: Greenwood. 241-258

Brumberg, Joan 1997: The Body Project. An Intimate History of American Girls. New York: Random House.

Butler, Judith 1990: Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity. New York: Routledge.

Butler Judith 1993: Bodies That Matter. On the Discursive Limits of “Sex”. New York: Routledge.

Butler, Judith 2004: Undoing Gender. New York: Routledge.

Chapkis, Wendy 1986: Beauty Secrets. Women and the Politics of Appearance. Boston (Mass.): Women’s Press.

Coulthard, Malcolm 1992: Advances in Spoken Discourse Analysis. London: Routledge.

- Douglas, Mary 2000/1966: Puhtaus ja vaara: ritualistisen rajanvedon analyysi. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2000: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.
- Fingerroos, Outi 2003: Refleksiivinen paikantaminen kulttuurien tutkimuksessa. – Elore 2. <http://www.elore.fi/arkisto/2_03/fin203c.html> [16.3.2013]
- Garrett, Robyne 2004: Negotiating a physical identity: Girls, bodies and physical education. – Sport, Education and Society 9(2). DOI:10.1080/1357332042000233958.
- Goffman, Erving 1971: Arkielämän roolit. Porvoo: WSOY.
- Grönfors, Martti 1982: Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. Juva: WSOY.
- Guéguen, Nicolas 2008: Brief Report: The Effects of Women's Cosmetics on Men's Approach. An Evaluation In Bar. – North American Journal of Psychology 10(1). <http://www.communication-cache.com/uploads/1/0/8/8/10887248/brief_report-_the_effects_of_womens_cosmetics_on_mens_approach-_an_evaluation_in_a_bar.pdf> [10.3.2016]
- Hakim, Catherine 2010: Erotic Capital. – European Sociological Review 26(5). DOI: 10.1093/esr/jcq014.
- Hall, Stuart 1999: Identiteetti. Tampere: Vastapaino.
- Herreros, Francisco 2004: Problem of forming social capital. Why trust? New York: Palgrave Macmillan.
- Hill, Sarah E. & Rodeheffer, Christopher D. & Griskevicius Vldas & White, Andrew 2012: Boasting beauty in an economic decline: Mating, spending and the lipstick effect. – Journal of Personality and Social Psychology 103(2). DOI: 10.1037/a0028657.
- Jagger, Gill 2008: Judith Butler. Sexual politics, social change and the power of the performative. Lontoo: Routledge.
- Johnson, Sarah & Gray, Shirley & Horrell, Andrew 2013: 'I want to look like that'. Healthism, the ideal body and physical education in a Scottish secondary school. – Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education 34(3). secondary school. DOI:10.1080/01596306.2012.717196.
- Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 2004: Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arja; Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 2016: Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Arto 2004: Diskurssianalyysin kourissa. Sotilasteksteissä muotoutuva miehisuus. Teoksessa: Marianne Liljeström (toim.): Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta. Jyväskylä: Gummerus.
- Kamila, Marjo 2012: Katsojana ja katsottuna. Opettajan kontrolloitu ulkoasu. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kinnunen, Taina 2008: Lihaan leikattu kauneus. Kosmeettisen kirurgian ruumiillistuneet merkitykset. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

- Kirk, David & Colquhoun, Derek 1989: Healthism and physical education. – *British Journal of Sociology of Education* 10(4). DOI:10.1080/0142569890100403.
- Korhonen, Anu 2002: Kauneuden rakastamisesta – Kosmetiikka uuden ajan alussa. Teoksessa: Kimi Kärki (toim.): 30-vuotias tuntee – Turun yliopiston kulttuurihistorian oppiaineen juhlakirja. Turku: Turun yliopiston historian laitos.
- Korhonen, Anu 2005: Silmän ilot. Kauneuden kulttuurihistoriaa uuden ajan alussa. Jyväskylä: Atena.
- Kuula, Arja 2006: Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Lee, Jessica & McDonald, Doune 2010: ‘Are they just checking our obesity or what?’ The healthism discourse and rural young women. - *Sport, Education and Society* 15(2). DOI: 10.1080/13573321003683851.
- Maffesoli, Michel 1995: Maailman mieli. Yhteisöllisen tyylin muodoista. Helsinki: Gaudeamus.
- Mommaerts, My & Moerenhout B.A.M.M.L. 2011: Ideal Proportions in Full Face Front View, Contemporary Versus Antique. – *Journal of Cranio-Maxillofacial Surgery* 39(2). <<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S101051821000102>> [17.4.2015]
- Nykyri, Tuija 1996: Naiseuden naamiaiset. Nuoren naisen diskoruumiillisuus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Oinas, Elina 2004: Haastattelu: kokemuksia, kohtaamisia, kerrontaa. Teoksessa: Marianne Liljeström (toim.): Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta. Jyväskylä: Gummerus.
- Ojala, Hanna; Palmu, Tarja & Saarinen, Jaana 2009: Paikalla pysyvää ja liikkeessä olevaa. Feministisiä avauksia toimijuuteen ja sukupuoleen. Teoksessa: Ojala, Hanna; Palmu, Tarja & Saarinen, Jaana (toim.): Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa. Tampere: Vastapaino.
- Ollila, Suvi 2013: Seksuaalisuus, valta ja vaara – Tutkimus tyttöjen ulkonäkönormeista. Pro Gradu, Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/39864/GRADU_LOPULLINEN_VERSIO.pdf?sequence=1> [5.2.2016]
- Orbach, Susie 2009: *Bodies*. London: Profile Books.
- Paasonen, Susanna 2010: Sukupuoli ja representaatio. Teoksessa: Saresma, Tuija & Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.): Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino.
- Peiss, Kathy 1998: *Hope in a Jar. The Making of America's Beauty Culture*. New York: Owl Books/Henry Holt and Company, Inc.
- Roy, Stephannie C. 2008: ‘Taking charge of your health’: discourses of responsibility in English-Canadian women's magazines. - *Sociology of Health & Illness* 30(3). DOI: 10.1111/j.1467-9566.2007.01066.x.
- Rumsey, Nicola & Harcourt, Diana 2005: *Psychology of Appearance*. Berkshire: McGraw-Hill Education.
- Ruotsalainen, Jari 2015: Iholle kaiverrettu. Tatuoimisen kulttuurinen murros Suomessa. Joensuu: University of Eastern Finland.

- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2005: Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus: Johdanto. Tampere: Vastapaino.
- Shields, Vickie Rutledge & Heineken, Dawn 2002: Measuring up – How advertising affects self-image. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Turunen, Arja 2011: Hame, housut, hamehousut! Vai mikä on tulevaisuutemme? Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys. Kansatieteellinen arkisto 53.
- Utrio, Kaari 2001: Bella Donna. Kaunis nainen kautta aikojen. Helsinki: Tammi.
- Varis, Tuula 1989: Vallan genealogia. Tutkimus Michel Foucault'n valtakäsityksistä. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Widemo, Fredrik & Sæther, Stein Are 1999: Beauty is in the eye of the beholder: causes and consequences of variation in mating preferences. – Trends in Ecology & Evolution 14(1). DOI: 10.1016/S0169-5347(98)01531-6.
- Wiklund, Maria; Bengs, Carita; Malmgren-Olsson, Eva-Britt & Öhman, Ann 2010: Young women facing multiple and intersecting stressors of modernity, gender orders and youth. – Social Science & Medicine 71(9). DOI: 10.1016/j.socscimed.2010.08.004.
- Winch, Alison 2013: Girlfriends and postfeminist sisterhood. Hampshire: Palgrave MacMillan.

Online-lähteet

- Honkasaari, Tanja Ikonen, Mervi 2002: Haastattelu. Minna Tanskanen (toim.): Johdattelua tutkimusmenetelmiin. Metodologia ja tutkimus maantieteessä: Seminaari 2002. <<http://www.joensuu.fi/geo/opiskelu/lomakkeet/Johdattelua%20tutkimusmenetelmiin.pdf>> [2.5.2013]
- Kotz, Liz (haastattelijana) 1992: "The Body You Want: Liz Kotz Interviews Judith Butler." – Artforum 31(3). <<http://www.mariabuszek.com/kcai/PoMoSeminar/Readings/KotzButler.pdf>> [29.4.2015]
- Marcotte, Amanda 2014: Renee Zellweger's Fine, But We Need Some Work. The Toxic Pursuit of 'Effortless' Beauty. – The Daily Beast. <<http://www.thedailybeast.com/articles/2014/10/22/renee-zellweger-s-fine-but-we-need-some-work-the-toxic-pursuit-of-effortless-beauty.html>> [22.4.2015]
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna, 2006. Teemoittelu. – KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html> [22.4.2015]
- Sanakirja.org 2016: Let go. <<http://www.sanakirja.org/search.php?q=let+go&l=3&l2=17>> [22.3.2016]

Suomisanakirja 2016: Feikki. <<http://www.suomisanakirja.fi/feikki>> [23.3.2016]

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012: Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_verkkoversio180113.pdf> [28.3.2013]

Haastattelut tekijän hallussa.